

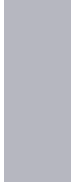

Megyeri-Pálffi Zoltán

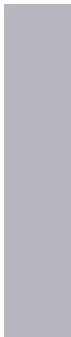
FEJÉR VÁRMEGYE JÁRÁSBÍRÓSÁGAINAK SZERVEZÉSTÖRTÉNETE

SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYSZÉK
2023

**FEJÉR VÁRMEGYE
JÁRÁSBÍRÓSÁGAINAK
SZERVEZÉSTÖRTÉNETE**

Megyeri-Pálffi Zoltán

FEJÉR VÁRMEGYE JÁRÁSBÍRÓSÁGAINAK
SZERVEZÉSTÖRTÉNETE

Székesfehérvár

2023

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN
tudományos munkatárs, HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport

Fejér vármegye járásbíróságainak szervezéstudténete

Lektorálta
BÓDINÉ BELIZNAI KINGA
tanszékvezető, habilitált egyetemi docens, ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék

A mű az Országos Bírósági Hivatal által meghirdetett Ráth György Bírósági Történelem és Hagyományápolás Pályázat keretében került megvalósításra.

© Megyeri-Pálffi Zoltán, 2023

© Székesfehérvári Törvényszék, 2023

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Kiadja a Székesfehérvári Törvényszék.

Felelős kiadó: Dr. Turcsánné dr. Molnár Katalin, a Székesfehérvári Törvényszék elnöke

Könyvterv, képfeldolgozás és tördelés: Megyeri-Pálffi Zoltán

Fotó: © Megyeri-Pálffi Zoltán

Nyomtatás: Extra Média Nyomda Kft.

Felelős vezető: Szabó Dániel

Készült A/4-es méretben, 450 példányban.

ISBN 978-615-01-8617-7

A borítót Megyeri-Pálffi Zoltán készítette.

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő	6
Bevezetés	8
A Fejér vármegyei bíróságszervezés áttekintése	12
Fejér vármegyei járásbíróságai	24
Székesfehérvári Járásbíróság (1872–)	25
Váli Királyi Járásbíróság (1872–1912)	35
Bicskei Járásbíróság (1912–)	45
Adonyi Járásbíróság (1872–1968)	51
Dunaújvárosi Járásbíróság (1954–)	61
Móri Járásbíróság (1872–1977)	73
Sárbogárdi Járásbíróság (1872–1980, 1991–)	83
Epilógus	94
Irodalomjegyzék	96

KÖSZÖNTŐ

Kedves Olvasó!

Az Országos Bírósági Hivatal Ráth György Történelem és Hagyományápolás Pályázat keretében már megjelent két monográfia sorában elkészült újabb kötet a Székesfehérvári Királyi Törvényszék illetékességi területéhez tartozó királyi járásbíróóságok történetét ismerteti meg az Olvasóval.

Az 1872. évet követően létrejött királyi járásbíróóságok az évtizedek során mind a társadalmi, mind a gazdasági változások következtében több alkalommal átszervezésen estek át. 1872. január 1. napján Székesfehérváron, Adonyban, Mórton, Válon és Sárbogárdon kezdte el ítélezési tevékenységét királyi járásbíróóság. Válon 1912 decemberéig, Adonyban 1968 októberéig, Mórton pedig 1977 januárjáig működött járásbíróóság. A Bicskei Járásbíróóság 1912. december 1., a Dunaújvárosi – akkor Sztálinvárosi – Járásbíróóság 1954. január 1. napján kezdte meg működését. A kötet ezen átalakulásokra fókuszál.

A gazdagon illusztrált kiadvány a felhasznált képanyagokon keresztül szemlélteti az akkori bíróságok életét, átnyúlva a közelmúltban bekövetkezett szervezeti átalakulásokig.

A változások áthatják mindennapjainkat csakúgy, mint elődeink életét. Múltunk eseményeinek ismeretében fejlődhetünk. Bár nem rendelkezünk az előrelátás képességével, tanulhatunk a régmúlt eseményeiből és minden megszerzett tudással gazdagabbak leszünk.

Dr. Turcsánné dr. Molnár Katalin
a Székesfehérvári Törvényszék elnöke

A háttérképen a Bicskei Járásbíróóság homlokzatát díszítő államcímér látható. [Szerzői felvétel]

BEVEZETÉS

Fejér vármegye bíróságainak, a Székesfehérvári Királyi Törvényszéknek, illetve az illetékességi területén működő királyi járásbíróságoknak története már kibontakozott előttünk. A kép teljességéhez hozzátartozik azonban a szervezés és az elhelyezés története is. Kiváltképp azért, mert az illetékességi terület – amely a vármegye területével egybeesik – a járásbíróságok vonatkozásában több változáson esett át a polgári korban s azután. Míg 1872. január 1-jén a koronázóvárosban felállított törvényszék és járásbíróság mellett, ez utóbbi fórumtípus Adonyban, Mórban,¹ Sárbogárdon és Válon² nyert még elhelyezést, mára a megyeszékhelyen kívül Dunaújvárosban, Sárbogárdon és Bicskén működik járásbíróság. A járásbírósági székhelyek megváltoz(tat)ása mindenkor magával vonta annak kérdését is, hogy milyen épületben működjön a bíróság, illetve jól látható, hogy az átszervezéseket mind a társadalmi, mind a gazdasági és egyaránt a politikai változások egyformán előmozdították.

A bíróságszervezésnek – bármely korszakban is történjen – mindig egyik sarokköve volt tehát a helyszín, a megfelelő épület biztosítása. A Székesfehérvári Királyi Törvényszék története megmutatta: az 1871. évi szervezés során az új – immáron királyi, azaz állami, nem önkormányzati – bírói szervek számára a korábbi épületeket, a helyi közigazgatás székházait jelölték ki. Ez tehát azt jelentette – dacára az 1869. évi IV. törvénycikk közigazgatást és igazságszolgáltatást elválasztó rendelkezésének – a bírói fórumok maradtak a közigazgatási épületekben.

¹ Mór település neve korábbi formájában Moór volt, amit az alábbiakban a forrásoknak megfelelően idézünk.

² Vál település nevének írásmódja korszakonként és forrásonként eltérő, így ezekhez idomulva jelenik meg az elnevezés az alábbiakban (pl. Vaál, Véal, Vál formákban).

A székesfehérvári Törvényház napjainkban.
[Szerzői felvétel]

Legalábbis a régi vármegyei törvényszékeknek otthont adó vármegyeházák 1872 után is teret adtak az igazságszolgáltatásnak, a királyi törvényszékeknek. Azonban az ekkor már szervezetenként elkülönült intézmények az idő haladtával már nehezen fértek el egymás mellett. A növekvő hivatali apparátus és az eltérő funkciók miatt e közigazgatási épületek alkalmatlanná váltak az igazságszolgáltatás számára, amin csak egy önálló, kifejezetten erre a célra épített bírósági épület segíthetett. Székesfehérváron e folyamat eredményeként készült el 1902-re a Törvényház, amelynek megnyitásával nemcsak a helyi törvényszék, hanem a Székesfehérvári Királyi Járásbíróság elhelyezési gondjai is megoldódtak.

A „bíróságépítés” hosszas folyamata – a megfelelő helyszín, épület biztosítása – vármegye szerte lezajlott az 1872-t követő években, sőt – igazodva a bíróságszervezés történéseihez – még évtizedekkel később is napirendre került az igazságügyi építkezés kérdése a fejéri járásbíróságok székhelyein.

*

E kötet – a Fejér vármegyei bíróságtörténetben harmadikként³ – e változásokra, a járásbíróságok szervezésére, átszervezésére, elhelyezésére és ezek hátterére fókuszál, így az 1872 után létrejött királyi járásbíróságok és az átszervezések nyomán felállított utódszerveik történetéhez nyújt adalékot. A feldolgozás áttekinti a törvényszéki illetékességi területet egészét érintő változásokat, majd az egyes járásbíróságokat taglalja hangsúllyal a polgári korra, de abból kitekintve napjainkra.

3 Az előzményekhez lásd MEGYER-PÁLFFI Zoltán: *A Székesfehérvári Királyi Törvényszék polgári kori története 1872–1944.* Székesfehérvár, 2021. Székesfehérvári Törvényszék; MEGYER-PÁLFFI Zoltán: *Jogszolgáltatás a polgári kori Fejér vármegye járásbíróságain 1872–1944.* Székesfehérvár, 2022. Székesfehérvári Törvényszék.

A székesfehérvári Törvényház a pártállami időszakban. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A FEJÉR VÁRMEGYEI BÍRÓSÁGSZERVEZÉS ÁTTEKINTÉSE

A kiegyezés utáni években, a királyi (állami) bíróságok születésekor a Székesfehérvári Királyi Törvényszék megszervezése nemcsak a vegyesfolyamodású fórum, hanem az illetékességi területén működő járásbíróóságok – együttesen elnevezve az ún. elsőfolyamodású bíróságok – felállítását is jelentette, amely évekig elhúzódó folyamat volt.

Az akkori kormányzat első javaslata – amelyet 1870. január 20-án terjesztett elő – a Fejér vármegyei járásbíróóságok körében Székesfehérvár, Mór, Sárbogárd és Martonvásár székhelységeivel számolt,⁴ amin az ún. 25-ös országgyűlési bizottság⁵ is változtatott: Székesfehérvár, Mór és Ercsi mellett Bicske és Sárbogárd került fel járásbíróósági székhelyként a megyében, s e két utóbbit telekkönyvi hatósággal is ellátni kívánták.⁶

330. szám.

Törvényjavaslat

Az első folyamodási bíróságok rendezéséről.

I. Fejezet.

Az első folyamodási bíróságok szervezete

1. §.

- Kelső folyamodási bíróságok.
 a) a békésbírak;
 b) a kir. járásbíróóságok;
 c) a kir. törvényszékek;
 d) a budapesti kir. kereskedelmi- és váltótörvényszék.

Folyó szám	Törvényszék székhelyei	A beosztott járásbíróóságok székhelyei
37	Székes-Fehérvár	Székes-Fehérvár Mór Sárbogárd Martonvásár

⁴ Képviselőházi irományok (KI) 1869–1871. III. k. 330. sz. 286. p.

⁵ Vö. MÁTHÉ Gábor: A magyar burzsóú igazságszolgáltatási rendszer kialakulása 1867–1875. Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó, 142–142. p.

⁶ A huszonötös bizottság... Pest, november 30. A Hon, 1870. (november 30.) 288. sz. 1. p.; A huszonötös bizottság... Ellenőr, 1870. (december 1.) 77. sz. 1. p.; A 25-ös bizottság... Pest, november 30. Pesti Napló, 1870. (december 1.) 289. sz. 2. p.; Hol lesznek törvényszékek és járásbíróóságok? Politikai Ujdonságok, 1870. (december 14.) 50. sz. 598–599. p.; Az első folyamodású törvényszékek s járásbíróóságok székhelyeinek kijelölése. Belföld. Községi Jegyzők Közölnye, 1871. (január 10.) 2. sz. 20–22. p.

Az elsőfolyamodású bíróságok rendezéséről szóló, 1870. január 20-án benyújtott, 330. irományszámú törvényjavaslat részletei. [Képviselőházi irományok 1869–1871. III. k. 330. sz. 267., 286. p.]

A háttérben „Magyarország igazságügyi térképe” 1909-ben, részlet. [MARSCHALKÓ János – FARBÁKY István (összeáll.): Magyar igazságszolgáltatási szervezet. Budapest, 1909. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Melléklet]

A bíróságszervezést tárgyaló megyei közgyűlésről készült beszámoló. [Pesti Napló, 1871. (április 7.) 81. sz. 2. p.; Arcanum Digitális Tudománytár/ADT]

BELFÖLD.
Fehérmegye második évnegyedes közgyűlése.
 Jelen éven tartott közgyűlések közül egy sem volt oly népes, mint az április 3-iki ülés. A felmerült kérdések fontossága igen sok becsült mási tagot becsalt, egy annyira, hogy a terem szűkösségéig megtelt. Az ülés 10 órákor vette kezdetét.
 Először Szűgyény Marich László főispán ur volt. Az ülés első részében a következő tennivalók tárgyát, mely fontos a megye. Első sorban az a magyar királyi igazságügyi miniszterium leiratáról, a megyének járásbírói-gazra való felosztásáról emlékeznek meg, melynek elintézésére a multról rendkívül álszóló egy bizottság nevezetesen ki, majd mint második legfontosabb tárgyat, az országos szűgyény ülést, a megye részéről kiadványok felvételéről emlékeznek meg. Mielőtt azonban erre átköznék, bár Spányi Odón abai járásbírója lemondását adja tudtára a bizottságnak, a egyenesen a fontos helyi eseményekről emlékeznek meg, az ülés állomára úgy ismét visszatér. A kijelöltek közül öt esztendővel, Havranek József abai járásbíró, aki a szűgyény ülést el is állomára, Anasztás megüdvült esztendő állomára három jelölt: Bódy J. Mészáros M., Könyv J. urak között egyhangúlag Bódy J. t. esztendő választották. Ugyanezkor tiszteletbeli eljegyzésként: Nemets Gyula, Csillery Dávid, Nagy Ignác jogvédőnek azokat nevezetnek ki. Választások bevégeztével, a bizottság a tulajdonképpeni tennivalókat tárgyalja. Először a Fehérmegyei közgyűlésről a múlt gyűlés által kiküldött bizottság munkáját a megye felosztása felől.
 Az ülés először emlékeztet, maga az igazságügyi miniszterium jelölté ki, a bizottság ezek köré csoportosítja a kérészeket. Lakosok száma a területi nagyság szerint következők: járásbírói-gazra osztott a megye: székesfehérvári 11.133, ercsi 33.946, bicskei 33.901, sárbogárdi 33.513, majd 23.248 lakossal. E felosztással Hattayffy Kristóf nagydíjazott megyei főszűgyény, ki a népszámlálási megállapítások alatt is, mint a kiküldött bizottság legeszközös a szűgyényben tagja működött — bizott meg a bizottság által; tiszteletbeli pedig a szűgyény szűgyényes a szűgyény főispánja, Zalay Alajos ur. E felosztás után Zuber József II-od alispán ur egy indítványt nyújtott a bizottság által, melyben a kiküldött bizottság által kiküldött megválasztásának némely pontjait megváltoztatni kéri; különösen Bicske helyett Váalt, Ercsi helyett Adonyt ajánlja járásbírói helyek helyeknek. Alátámasztja adataival is a megválasztás, egyenesen kéri indítványát a miniszteriumhoz feltérjesztani. E kérdés elénk vitára megválasztott alkalommal, melyben a szűgyény bizottság tagjai közül többen részt vettek. Először is Fekete János főszűgyény ur tesz meg észrevételeit az indítványra, a a másodnapon azon állomára, mintha a bizottság önmagának ellentmondott volna; mert a bizottság nem azért volt kiküldve, hogy új esztendőket jelöljen ki, a miniszterium leiratát megválasztása; hanem, hogy a kijelölt helyek köré csoportosítsa a kérészeket. Megjegyzés a ter az az esztendő, melyben a bicskei a ercsi bíróságokat Váalt és Adonyba akarja átköztetni, vajjon a kérészek ugyanest óhajtsák, csak azután kéri a miniszterium elébe terjesztani. Szűgyény I. alispán Zuber ellenében határozatlan visszautasítja, mint ha a kiküldött bizottság ellenkezőbe jött volna magával. Csirák János gróf a megye esztendő határozatára felosztás után szól, főként fejti ki, hogy végre a ercsi felosztás, a legújabb rendszert által megválasztott. Egyenesen emlékeztet a kérészek esztendői, hogy a járásbírói esztendője csak az legyen a járás esztendő, a ép esztendő a bizottsági javaslat esztendőben — hosszas beszédeben — Váalt a Adonyt pártolja. Salamon Lajos igen esztendő terjeszt a második alispán statisztikai alapon felosztást, a méréshez kidolgozott tervet, de azért még sem ajánlhatja a bizottság javaslatának megválasztását. Micskei Zsigmond főszűgyény Zuber adatai által, amár a törvényben van kidolgozva, épen nincs megválasztott. Esztendő kéri a II. alispán indítványát elvetni a esztendő csak névszerűen, de esztendő nélkül feltérjesztani. Micskei báró Salamon Lajos országos képviselő esztendő tennivaló megválasztott Szűgyény László képviselő kérészek terjeszt a kisebbségi indítványt is feltérjesztani, mert ő nem ismer kisebbségi esztendő, a bizottság csak egyféléképp nyilatkozhattik. Majd Mór mellett szól fel többen ellenében, a azért is ajánlja járás esztendő, mert Mór a fehérmegyei esztendő központja, hol egyenesen esztendő esztendő lát a német nyelvvel teljesen értes bíróságok.
 Köszvényi főispán a bizottság javaslatát pártolja. Márkay, kormányzati tekintetből, első sorban a kérészeket kéri megválasztást, vajjon óhajtsák a járásbírók is módosítani elhelyezését. Szűgyény bodmeri ref. lelkész esztendő esztendő pontból ajánlja Bicskét. Keresztény érdekekkel esztendő Zuber indítványát statisztikai adatokkal támasztja meg, mert Bicskét 20 ezer, Ercsét 19 ezer, Váalt a járás esztendő lakosok nagy többségében. Majd Boros M. tiszteletbeli, Csirák V. alispán, Márkus I. főszűgyény, Tóth I. főispánok a bizottság által kidolgozott tervet pártolják. A bizottsági tisztelet nagy többsége is a mellett nyilatkozik, határozatában, a kisebbségi javaslat elvetésével — a bizottság által kiküldött javaslat feltérjesztés. Majd a törvényes helyek helyek elhelyezéséről folyó esztendő vita,

minthogy a város megtagadta ennek sajtó híradásában természetesen helyet adni. Többen emlékeztek fel az ügyben. Végre határozatában, hogy a megye csak az állam, hanem a megye, így tehát csak azon esztendő, a törvényes kiadvány helyeségét becsalt, melyet azonban ki is jeleztek, ha azok nem esztendő közgyűlési kiadványok.
 Végre átközt a gyűlés a második főszűgyény, az országos szűgyény levél híradás kiadványára. Esztendőben igen sokan emlékeztek fel Csirák János gróf, Fekete János, Szűgyény Adólf, Szűgyény, végre is ebben emlékeztek meg, hogy a miniszterium felvételét, esztendő vagy esztendő alapot csak kiadvány; mert vannak olyanok is, melyek inkább országos érdekek, a inkább más megyék kiadványai, mint a Dunával. Esztendő az ülés 2 órákor becsaltott.
 Következésképp esztendő egy esztendő elintézési tiszteletbeli, esztendő elintézési felvétel, melyek inkább helyi érdekek, a egy esztendő esztendő esztendő esztendő esztendő.

Szűgyény-Marich László portréja. [Székes-Fejérvári Naptár, 1900. 81. p.]

Gróf Cziráky János portréja. [Károly János: Fejér vármegye története 1. Székesfehérvár, 1896. Fejér Vármegye Közönsége, 272. p.; ADT]

Az Országgyűlés (ún. 25-ös, illetve központi) bizottsága által átforgalmazott javaslatot az igazságügy-miniszter 1871. január 1-jén küldte meg a vármegyéknek véleményezésre, azzal, hogy a járásbírói illetékességi területre is tegyenek javaslatot. Fejér vármegye közgyűlése ezt 1871. február 8-án tárgyalta, s bizottságot küldött ki a megyei járásbírói beosztás megállapítására.⁷ Ennek eredménye 1871. április 3-án került a megyei plénum elé nem kis érdeklődéssel övezve, amiről még az országos sajtóban is lehetett olvasni: „A tárgy fontossága – mert a megye felosztásáról volt szó – nagy közönséget gyűjtött össze a megyeház termében, mely majd zsufolásig megtelt. A karzaton megyénk ifju szép hölgyei képeztek koszorut. A gyűlést Fehérmegye kedvelt főispánja Szűgyény Marich László ékes, megható beszédével nyitá meg” – számolt be az eseményről A Hon.⁸ A gyűlés során az országgyűlési „bizottság által kidolgozott terv ellenére Zuber József II. alispán indítványt adott be, melyben Bicske helyett Váalt, Ercsi helyett Adonyt ajánlja járásbírói központjává. A felmerült kérdés élénk vitára adott alkalmat, melyben mindkét fél teljesen kifejti érveit. A kisebbség által felhozott különféle okok ellenére azonban Bicske s Ercsi szélszerűbbnek ítéltettek. – Szűgyény László országos képviselő javaslatára, minthogy a bizottság csak a többség véleményét küldheti fel a miniszteriumhoz – a kisebbség azon kérelmétől is elüttetett, hogy a kisebbségi tervezet a bizottsággal együtt felküldessék. Boros Mihály felszólalására oda utasított a kisebbség, hogy azon községek, melyek Váalt óhajtsák székhelynek, kérelmükkel az országgyűléshez forduljanak.”⁹ A kisebbség ekkor Cziráky János gróf – a megye 1860 és 1861 közötti főispánjának¹⁰ – véleményével egyezett meg, aki „hosszas beszédében” Váalt és Adonyt pártolta.¹¹

Úgy látszik, a törvényhozás ún. 25-ös bizottsága sajátosan mérlegelte a beérkezett javaslatokat, s – bár a fejeiriek az eredeti javaslat (azaz Székesfehérvár, Bicske, Ercsi, Mór és Sárbogárd) mellett álltak, az 1871. május 1-jei országgyűlési előterjesztésben ismét más járásbírói székhelyek szerepeltek: Székesfehérvár, Mór és Sárbogárd mellett ezúttal Adony és Bicske,¹² tehát Bicske maradt Váalt ellenében, Ercsire viszont Adonyra cserélték. Azonban ez a javaslat is módosításokon esett át, s május 10-én az ún. központi bizottság egy újabbal állt elő, amelyben – a költségeket kímélendő – csökkentették a fórumok számát (a törvényszékekét 115-ről 102-re, a járásbírói esztendőket 407-ről 360-ra), s a székhelyek megállapítását a kormányzatra bízták.¹³

1-es melléklet a 950. számú irományhoz.

Törvényjavaslat

az első folyamodási kir. törvényszékek, és járásbírói esztendő megállapításáról.

1. §.

Az első folyamodási kir. törvényszékek, és járás bírói esztendő, a törvényszékek és járásbírói esztendő székhelyei, és a járásoknak a törvényszéki kerületükbe való beosztása következőleg állapítatik meg:

	Törvényszék székhelye	Járásbírói esztendő székhelye
32	Székes-Fehérvár	116 Székes-Fehérvár 117 Adony 118 Bicske 119 Sárbogárd 120 Mór

7 Magyar Nemzeti Levéltár Fejér Vármegyei Levéltára (MNL FVL) IV. 255. 5. k. 80–84. p.

8 H. D.: Székesfehérvár, apr. 4. Megyei élet. A Hon, 1871. (április 7.) 81. sz. 2. p.

9 Uo. Az ülésről lásd MNL FVL IV. 255. 5. k. 113. pont, 89–90. p. (A korabeli sajtóbeszámoló részletesebb tartalmi elemekkel bírnak, mint a vármegye jegyzőkönyvi bejegyzés.)

10 FARKAS GÁBOR: Fejér vármegyei történeti archonológia. In Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis. (A Szent István Király Múzeum Évkönyve. 29. C sorozat) Székesfehérvár, 2000. Fejér megyei Önkormányzat, 143–144. p.; SZINNYEI JÓZSEF: Magyar írók élete és munkái. 2. k. Budapest, 1893. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, 530. p.; A Főrendiház új elnökei. Vasárnapi Ujság, 1883. (június 3.) 22. sz. 350. p.; Gróf Cziráky János (1818–1884.) Vasárnapi Ujság, 1884. (február 17.) 7. sz. 101–102. p.

11 R. L.: Fehérmegye második évnegyedei közgyűlése. Belföld. Pesti Napló, 1871. (április 7.) 81. sz. 2. p.

12 KI 1869. IX. k. 950. sz. 232. p. Ezt közölte például a Magyar Ujság is. Vö. Törvényjavaslat... Magyar Ujság, 1871. (május 3.) 101. sz. 2. p., folytatás Törvényjavaslat... Magyar Ujság, 1871. (május 4.) 102. sz. 2. p.

13 KI 1869. IX. k. 975. sz. 336–337. p.

Az ún. 25-ös bizottság 1871. május 1-jei, 950. irományszámú jelentéséhez fűzött törvényjavaslat részletei a szervezett járásbírói székhelyekről. [Képviselőházi irományok 1869. IX. k. 950. sz. 230., 232. p.]

Véleménycikk Bicske sikertelenségéről a járásbírósi székhelyé válásában. [Ellenőr, 1871. (július 18.) 301. sz. 2. p.; ADT]

Bicske (Fehérmegye) július 15-én.

Ismerjük a megyék újraszervezése körül tett intézkedéseket, ismerjük mi is a hasonlító bizottság műveletét, mindnyájan tudjuk, miszerint ez kijelölte a járásbírói székhelyét, kiküldte azonban az illető megyébe javaslatát vélemény, illetőleg jóváhagyás végett tudván, miszerint a megye bizottság tagjai leginkább képesek megítélni, mely község legalkalmasabb egy járásbírói befogadására.

Említett bizottság megyénkbe többek között mezővárosunkat jelölve a bíróság székhelyül. E végből aztán háromszor gyűlésezett a megye s mindannyiszor a bizottsági tagok talnyomó többsége — daczára Cziráky gróf Miske báró, Urményi Pál, főleg pedig Zuber alispán ur (utóbbi különösen mivel mint jobboldali követjelöltig egy két szavazatot kapott innen) — ellenzéscinek oda nyilatkozott, — mintbogy Bicske virágzásnak ideült országát mellett fekvő számtalan bérházzal ellátott mezőváros, egy járásbírói befogadására csakugyan legcélszerűbb helyiség és annyival inkább, miután az itteni földesur tágas kastélyát hivatalos helyiségül nagyon csekély árért felajánlotta.

Csak az utóbbi folyó hó 3-án tartott megyegyűlésen is miután a községek 31000 ember képviselői fel lettek szólítva, hogy valjón Váal vagy Bicskét óhajtják e székhelyül, oda nyilatkoztak, hogy Bicskét s határozatlan meent mikéint, itt helyes-tetik az el.

Azonban most olvastam a hivatalos lapban, hogy Bicske elejtetett s Váalba tétetik a székhely. Várva vártam a hivatalos lap további számait azon hiedelemben élve, hogy említett lapba hiba van a kréta körül. Fájdalom azonban, igaza volt.

Hogy mikéint történhetett ez, quo jure tétetik a bíróság 31000 ember akaratára ellenére mégis Váalba? kérdezze meg a községek Cziráky gróf és társait három vagy négy egyént, kik semminek tekintve a nép óhaját akaradjuk szerint s mint érdekük kívánja cselekedjenek.

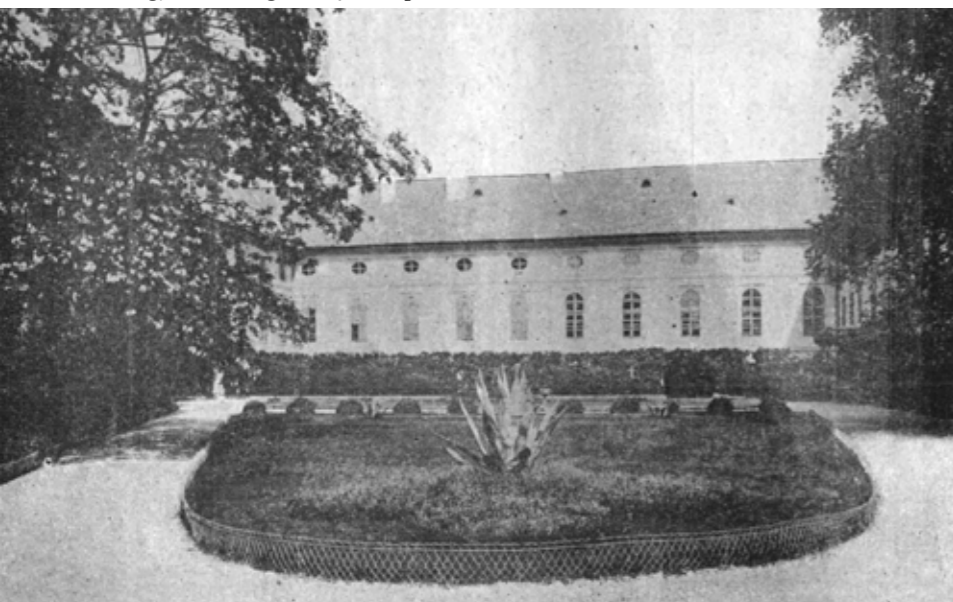
Bírván azonban az igazságügyér ur érveit és igazság szeretetében, reményjük miszerint rövid idő alatt vizsgálatot indított a nép jogi eme bitórlása ellen; ellenkező esetben nem hiszem, hogy én egy szabad, alkotmányos országnak szabad polgára vagyok.

És most miután Cziráky gróf ú kegyelme-sége és társai — tehát nem a megye magát megalkoták a megyét, szedik össze már is em-bereket s ezek mint bizonyos kútfőből tudom mindannyian ultramontanok buzgó catholicusok.

Szomorú de igaz! így ütött ki megyénk rendezése.

A Fejér vármegyei helyeségek beosztása járásbírói székhelyé válásában. [Budapesti Közlöny, 1871. (december 19.) 290. sz. 6372. p.; ADT]

A bíróság elhelyezésére ajánlott bicskei kastély. [Károly János: Fejér vármegye története 3. Székesfehérvár, 1899. Fejér Vármegye Közönsége, 218. p.; ADT]

XXIX.
SZÉKES-FEHÉRVÁRI KIR. TÖRVÉNYSZÉK.
Törvényszéki kerület kiterjedése: 71 1/2 mérföld.
Összes népessége: 196,234 lélek.

A beosztott királyi járásbírói székhelyek

Folyó szám	Járási székhely	A járás ki-terjedése mérföldek-be.	Népesség.
1	Székes-Fehérvár	20,000	65,214
2	Adony	11,000	29,144
3	Váal	13,000	42,413
4	Sárbogárd	17,000	30,790
5	Moór	8,000	28,673

1) Székes-Fehérvári királyi járásbírói székhelye: Székes-Fehérvár.

Aba (Bárán, Kajtor és Szent-Iván puszttákkal), Csőr, (Csőr Guszon és Moritó puszttákkal), Csécs, Falu Battány (Kis-Öreg Szár-hegy puszttákkal), Szabad-Battyány (Csabla puszttákkal), Füle, Gárdony (Agárd és Dinnyés puszttákkal), Inota és pusztái, Jenő, Jász és pusztái, Iszka Szent György (Hossz-hegy és Atya puszttákkal), Kis-Keszi, Keresztes, Moka, Nadap, Nyék és Pettend, Nádasd Ladány, Nagy és Kis-Láng (Loob, Jánosmajor, Péterszállás, Tar-nóca, Csösi, Világos kis puszttákkal), Pakod (Csala-Kisfalud puszttákkal), Pátka (Mária, Fülöp-major és Körkás puszttákkal), Polgárdi és Csérei, Felső Kis-Somlyó puszttákkal), Székes-Fehérvár, Szentmihály (Zichyfalva, Livia, Pálmajor, Saág, Urhida és Sár-Pentele puszttákkal), Soponya, Satoró (Jánosmajorral), Velence, Zámoly, Seregélyes (Szerecsen, Borgond, Ujfalu, Hypolitmajor, Selymce).

2) Adonyi kir. járásbírói székhelye: Adony.

Adony és pusztái, P. Szabolcs és majorságai, Baracs, Balta, Dnnpentele (Pálhalma és Apostag puszttákkal), Erest (Kriszandolina, Sándorszállás, Agg és Rácz-Szt. Péter, Malonta, Roboda, Alsó, Felső és Kis-Benyő, Göböljyáras puszttákkal), Erd (Beota, Simonmajor, Erlakovecz, Fülöpmajor, Ilkamar, Kutyavár, Téglaház, Hidegcsárda, Csillagcsárda), Ivánca, Kis-Perkátá, Nagy-Perkátá, Rácz-Almás és Daja, Rácz-Keresztur (Szent László és Rácz-Szent-Miklós puszttákkal), Szolgaegyháza.

3) Váali kir. járásbírói székhelye: Váal.

Acsa, Aicsuth és pusztái, Baracska, Bicske (Nagy és Kis-Németegyháza, Coordakut, Újmajor és Tornó puszttákkal), Both és majorságai, Bodmér, Boglár, Csabdi (Vasztály), Diósd, Doboz, Etyek, Felcsúth (Óbarok puszttákkal), Gyuró, Kul-dó, Kajászó-Szt. Péter, Lovasberény és pusztái, Martonvásár és pusztái, Máty (Óra), Pázmajor, Soóskút, Szár, Torda, Tárnok (Berki, Óthás, Anasztasia és Kis-Tárnoki puszttákkal), Tabajd, Új-Barok, Váal és pusztái, Veréb, Pusztá-Zámor.

4) Sárbogárdi kir. járásbírói székhelye: Sárbogárd.

Alap és pusztái, Alsó-Szent-Iván, Ozece (Me-nyőd és Hard puszttákkal), Előszállás (Kelemen-N-K. Venyim, Kakaas, Mélykut és Bernátkut puszttákkal), Hantos-Nagy, Kis és Közép, Herczegfalva (Sismánd, Nagy és Kis-Karácsony, Robertölgy, György puszttákkal és Ménesmajorral), Igar (Vám, Nagy és Kis-Dád puszttákkal), Kálóc (Bel- és Kul-Majorral, Nagy-Hörsök, Ödönmajor, Hatvan, Kis-Hörsök és Jenőfalva puszttákkal), Lók (Nagy és Kis), Pusztá-Egres (Fáncs, Bacs és Óra puszttákkal), Sáros (Sáros, Csillag, Tükrös, Daru, Andormajor és Jakabszállás puszttákkal), Sár-Egres, Sár-bogárd (Körtvélyes és Töbörzők puszttákkal), Sár-Szent-Miklós (Szarvas, Mindszent és Rétzilás puszttákkal), Sárkeresztur és pusztái, Szent-Ág-tha, Vajta.

5) Móori kir. járásbírói székhelye: Moór.

Bátony-Sárkány, Balinka (Eszény, Gyón és Mocaér puszttákkal), Bodajk (N-K-Tárnok és Var-juvár puszttákkal), Csákvár (Forna puszttákkal), Csákerény és pusztái, Csőka, Csurgó (Gaja, Igar és Szilvakut puszttákkal), Gánth (Kápolna puszttákkal), Guth (Tamási), Isztimér és pusztái, Kuti, Kozma (Kőhányás puszttákkal), Magyar-Almás, Moór és pusztái, Ondód (Nána puszttákkal), Söréd, Veleg.

Mindezek után megszületett az első folyamodásu bíróságok rendezéséről szóló 1871. évi XXXI. és az ezt hatályba léptető XXXII. törvénycikk. Ez utóbbi felhatalmazása alapján a kormány kiadta 1871. július 10-én azt a rendeletét, amely végül megállapította az 1872. január 1-jén munkájukat megkezdő törvényszékek és járásbírói székhelyét. Ennek értelmében Székesfehérváron, Adonyban, Móron, Sárbogárdon és Váalon kellett királyi járásbírói székhelyt felállítani.¹⁴

Az ún. 25-ös bizottság májusi, majd az ún. központi bizottság nem sokkal későbbi javaslata, valamint a kormány júliusi rendelete közötti eltérések a közvélemény figyelmét is felkeltették. Újságírók vették a fáradságot és összehasonlították a bizottsági és a rendeletben megjelölt bírósági székhelyek körét, így az olvasók maguk is szembesülhettek a változásokkal: Fejér vármegyében azzal, hogy Bicske helyett Váal kapta meg a járásbírói székhelyt.¹⁵

E tény megütközést keltett a bicskeiekben, legalábbis az Ellenőr 1871. július 18-i számában egy véleménycikk jelent meg, amelyben – a meg nem nevezett – szerző felvezette, hogy a 25-ös bizottság javaslatát követően a megyében Bicske mellett szóltak az érvek, „minthogy Bicske virágzásnak indult országut mellett fekvő számtalan bérházzal ellátott mezőváros, egy járásbírói befogadására csakugyan legcélszerűbb helyiség és annyival inkább, miután az itteni földesur tágas kastélyát hivatalos helyiségül nagyon csekély árért felajánlotta. [...] Azonban – folytatta a szerző – most olvastam a hivatalos lapban, hogy Bicske elejtetett s Váalba tétetik a székhely. Várva vártam a hivatalos lap további számait azon hiedelemben élve, hogy említett lapba hiba van a kréta körül. Fájdalom azonban, igaza volt.” Az okokat a helyi politikai erőviszonyokkal magyarázta, s utalt arra a polémiára, amely még áprilisban bontakozott ki,¹⁶ amelyben Cziráky János gróf Váal mellett érvelt. Az Ellenőr szerzőjének véleménye azonban akkor már csak méltatlankodás volt, a kormányzat rendelkezése egyértelműen szólt.

Meg is kezdődött ekkor az elsőfolyamodásu bíróságok szervezésének előmunkálata, amelynek vezetésével Danitz Bélát, a Székesfehérvári Királyi Törvényszék élére kinevezett elnököt¹⁷ mint miniszteri biztost bízták meg.¹⁸ A szervezés előrehaladtával mind a személyi,¹⁹ mind a dologi feltételeket²⁰ megteremtették. 1871 decemberében a hivatalos lapban már az illetékességi területre,²¹ valamint a bírói²² és járásbírói személyzetre²³ vonatkozó rendelkezések egyaránt napvilágot láttak, így elvileg minden adott volt ahhoz, hogy a törvényszéken és az öt járásbírói székhelyen megkezdődhessen az ítélezés 1872. január 1-jén.

Fejér vármegyében e bíróságok szolgáltatták az igazságot a jogkereső közönség számára. 1944-ig a megyebeli fórumok számában nem, székhelyében azonban bekövetkezett változás: 1912-ben Váalról Bicskére helyezték át a királyi járásbírói székhelyt.

Királyi Törvényszék, Székesfehérvár. Vilmos császár-tér 1. Tel.: 313. — Hatásköre kiterjed: az adonyi, bicskei, móri, sárbogárdi és székesfehérvári kir. járásbírói székhelyek területére. — Elnök: Köves Emil dr. —

14 A királyi ministerium rendelete az első folyamodásu királyi törvényszékek és járásbírói székhelyeinek megállapítása tárgyában. (1871. július 10.) Magyarországi Rendeletek Tára (MRT) 1871. 224. p.

15 Pesth, július 11. A Hon, 1871. (július 12.) 158. sz. 1. p.; A képviselőház 25-ös bizottságának... Pest, július 12. Pesti Napló, 1871. (július 13.) 159. sz. 1. p.; A bírósági szervezés. Hazai közügyek és események. Politikai Ujdonságok, 1871. (július 19.) 29. sz. 354. p.; A képviselőház 25-ös bizottságának... Hazai közügyek és események. Politikai Ujdonságok, 1871. (július 19.) 29. sz. 354. p.; A képviselőház 25-ös bizottságának... Különfélék. Jogtudományi Közlöny, 1871. (július 25.) 30. sz. 222. p.

16 Bicske (Fehérmegye) július 15-én. Ellenőr, 1871. (július 18.) 301. sz. 2. p.

17 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1871. (szepember 20.) 215. sz. 4797. p.

18 MNL FVL IV. 255. 5. k. 332. pont 219, 225. p.

19 Vö. MEGYER-PÁLFFI i. m. 2022. 47–51. p.

20 Erről lásd a későbbi fejezeteket!
21 A helyeségek beosztása járásbírói székhelyé válásában. Budapesti Közlöny, 1871. (december 19.) 290. sz. 6372. p.

22 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1871. (december 24.) 295. sz. 6482. p.

23 Uo. 6491. p.

Törvényszéki illetékességi terület 1942-ben. [BAROSS Endre – TAKÁCS József (szerk.): Magyarország közhivatalainak cím- és adattára. Budapest, 1942. Magyarország Közhivatalainak Cím- és Adattára Kiadóhivatala, 984. p.; ADT]

A „királyi” jelző mellőzését elrendelő kormányrendelet 1944 decemberéből. [Magyar Közlöny, 1945. (március 24.) 11. sz. 2. p.; ADT]

A Székesfehérvári Járásbíróság bélyegzőlenyomata 1950-ből. [Székesfehérvári Törvényszék Irattára]

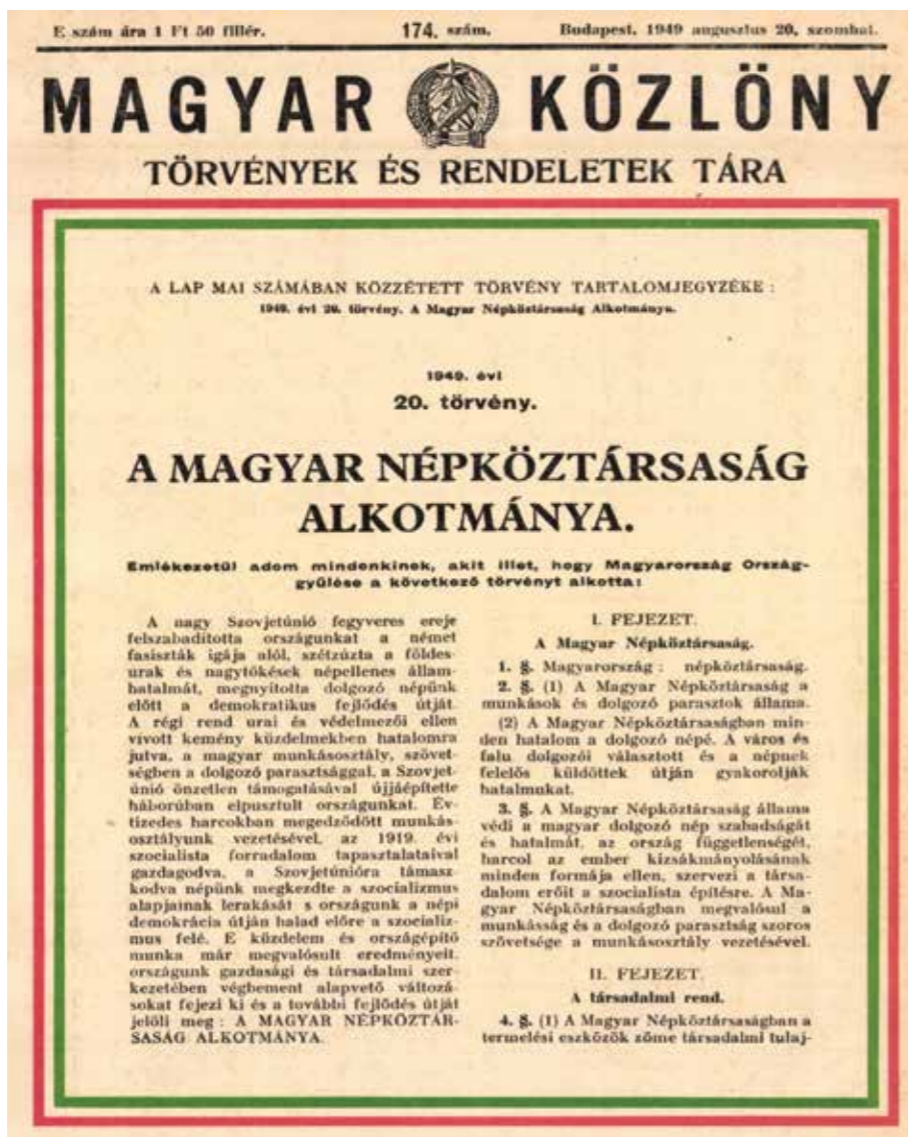
Az ideiglenes nemzeti kormány 539/1945. M. E. számú rendelete az államhatalom gyakorlásával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről.

Az ideiglenes nemzeti kormány az Ideiglenes Nemzetgyűlés által Debrecenben, 1944. évi december hó 22. napján adott felhatalmazás alapján az államhatalom gyakorlásával kapcsolatos egyes kérdésekben a következőket rendeli:

1. §.
Mindaddig, amíg a nép az ország alkotmányos berendezése és az állam formája kérdésében nem határoz, az állami hivatalok (bírószék, honvédség, pénzügyi és egyéb közigazgatási hatóságok) címében a „királyi” jelzőt vagy annak rövidítését mellőzni kell. Ugyanez alkalmazandó az állami hivatalok pecsétjeivel kapcsolatosan is.

2. §.
Az állami bíróságok — a népbíróságok kivételével — határozataikat a „Magyar Állam Nevében” hozzák.

3. §.
Ez a rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.
Debrecen, 1945. évi március hó 8. napján.
Miklós Béla s. k.
miniszterelnök.

Az 1949. évi népköztársasági Alkotmány nemzeti színekkel keretezett kiadása a hivatalos lapban. [Magyar Közlöny, 1949. (augusztus 20.) 174. sz. 1355. p.; ADT]

Míg a dualizmus időszakában, s az azt követő évtizedekben, a Horthy-korszakban szinte változatlan szervezetben működtek a királyi bíróságok,²⁴ addig a második világháborút követően fokozatosan megváltoztak a politikai-társadalmi-gazdasági körülmények, amelyek az államszervezetben is éreztették hatásukat. Ez érintette a bírósági rendszert is.

Első jelként értelmezhető az az 1945. március 8-én kelt rendelet, amely az állami hivatalok – így a bíróságok – nevéből mellőzni rendelte a „királyi” jelzőt, valamint kimondta, hogy az állami bíróságok a „Magyar Állam Nevében” hozzák ítéleteiket.²⁵ Ez egy ideiglenes rendelkezés volt arra tekintettel, hogy még nem rendeződtek az államformával kapcsolatos közjogi kérdések. Ezek megtörténte, azaz a köztársaságról szóló 1946. évi I. törvény elfogadása után sem változott azonban a bíróságok elnevezése, a „királyi” jelző értelemszerűen ezt követően is elmaradt.²⁶

Az 1949. évi XX. törvény, azaz az *Alkotmány* értelmében megváltoztak az államszervezeti viszonyok, amely a bíróságok tekintetében azt jelentette, hogy a „Magyar Népköztársaságban az igazságszolgáltatást a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, a felsőbbbíróságok, a megyei bíróságok és a járásbíróságok gyakorolják”.²⁷ E rendelkezés már egyértelműen jelezte az átalakulást, amiből következett, hogy innentől kezdve a törvényszékek helyett megyei bíróságok működtek, így Székesfehérváron is. A részletszabályokat az 1949. évi 9. törvényerejű rendelet,²⁸ valamint az ennek a végrehajtására kiadott igazságügy-miniszteri rendelet tartalmazta.²⁹ Ennek értelmében a járásbíróságok megtartották eddigi elnevezéseiket (pl. Adonyi Járásbíróság), a megyei bíróságok pedig a székhelyükről kapták elnevezésüket, így az egykori Székesfehérvári Királyi (majd ennek elmaradásával) Törvényszékből *Székesfehérvári Megyei Bíróság* lett.

Az igazságügyi szervezet egésze tekintetében újabb változást az 1950. évi IV. törvény hozott, amely akként módosította az *Alkotmányt*, hogy háromszintűvé tette a struktúrát, azaz a felsőbbbíróságok (az egykori királyi ítélőtábla utódjai) megszűntek.³⁰ Ez nem érintette az alsóbb bíróságokat, így Fejér megyében maradt továbbra is a megyei bíróság Székesfehérváron, továbbá Adonyban, Bicskén, Mórton és Sárbogárdon a járásbíróság.

A közigazgatási átszervezés azonban nem hagyta érintetlenül a Fejér megyei bírósági struktúrát. 1950-ben rendezték a megyerendszert, s ez hozta meg azt a változást, amely következtében gyarapodott mind Fejér megye területe, mind járásbíróságainak száma, ugyanis idecsatolták Enyinget Veszprém megyétől.³¹ Enyingen még 1872. január 1-jével kezdte működését a királyi járásbíróság,³² amely így – jogutódjaként az Enyingi Járásbíróság – átkerült Fejér megyéhez. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig, 1961. május 1-jével megszüntették Enying fórumát.³³

Megyei bíróság államügyészszék helye (elnevezése)	J á r á s b í r ó s á g	
	székhelye:	területe:
Székesfehérvár	Adony Bicske Enying Mór Sárbogárd Székesfehérvár	adonyi járás bicskei járás enyingi járás móri járás sárbogárdi járás székesfehérvári járás Székesfehérvár város

24 Vö. STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998. Multiplex Media – Debrecen University Press, 166–167. p.

25 Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 539/1945. M. E. számú rendelete az államhatalom gyakorlásával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről. *Magyar Közlöny*, 1945. (március 24.) 11. sz. 2. p.

26 Vö. Az állami hivatalok címében a »királyi« jelző elhagyása. *Fővárosi Közlöny*, 1946. (június 8.) 25. sz. 700. p.

27 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmányáról. 36. § (1) bekezdés.

28 A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1949. évi 9. számú törvényerejű rendelete az igazságügyi szervezet átalakítása tárgyában. *Magyar Közlöny – Törvények és törvényerejű rendeletek tára*, 1949. (október 26.) 215–222. sz. 13–14. p.

29 Az igazságügy-miniszter 88.000/1949. (226) I. M. számú rendelete a bíróságok új elnevezése tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1949. (november 1.) 226. sz. 1858. p.

30 1950. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmányának módosításáról. 5. §. *Magyar Közlöny*, 1950. (december 10.) 199–203. sz. 1123–1124. p.

31 Vö. A belügyminiszter 5.201/4/IL-1/1950. (I. 29.) B. M. számú rendelete a megyék nevének, székhelyének és területének megállapításáról szóló 4.343/1949. (XII. 14.) M. T. számú rendelet egyes rendelkezéseinek hatálybaléptetése és végrehajtása tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1950. (január 29.) 19. sz. 157–158. p.

32 A királyi ministerium rendelete az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok székhelyeinek megállapítása tárgyában. *MRT* 1871. 224. p.

33 A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 17/1961. (IV. 27.) számú rendelete az enyingi járásbíróság megszüntetéséről. *Magyar Közlöny*, 1961. (április 27.) 33. sz. 295. p.

Az törvénykezési területbeosztás tárgyában kiadott 177000/1950. (XII. 10.) I. M. rendelet II. sz. táblázatának részlete. [Igazságügyi Közlöny, 1950. (december 31.) 12. sz. 545. p.]

1954. évi

II. törvény

a Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről.

I. Fejezet.**Alapelvek.**

1. §. (1) A Magyar Népköztársaságban az igazságszolgáltatást a következő bíróságok gyakorolják:

1. a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága,
2. a megyei bíróságok,
3. a járásbíróságok,
4. a különbíróságok.

(2) Budapesten megyei bírósági hatáskörrel budapesti fővárosi bíróság, járásbírósági hatáskörrel városi kerületi bíróságok, a járási tanács hatásköre alól kivett városokban pedig járásbírósági hatáskörrel városi bíróságok működnek.

2. §. A Magyar Népköztársaság bíróságai az igazságszolgáltatás gyakorlása során

a) védik és biztosítják a népi demokrácia állami, gazdasági és társadalmi rendjét, intézményeit, valamint a társadalmi tulajdonát,

b) védik és biztosítják az állampolgárok részére az Alkotmányban biztosított politikai, munkaügyi, lakásügyi és egyéb személyi, valamint vagyoni jogokat és törvényes érdekeket,

c) büntetik a dolgozó nép ellenségeit, a bűncselekmények elkövetőit,

d) a haza és a szocializmus ügye iránti odaadásra, a társadalmi tulajdon iránti gondosságra, az állami és társadalmi kötelezettségek bacsületes teljesítésére, a törvények következetes végrehajtására, a munkafegyelem szigorú megtartására, valamint a szocialista társadalmi együttélés szabályainak megtartására nevelik az állampolgárokat.

3. §. A bíróságok a bírói eljárás során

a) a törvényben megállapított büntetésekkel sújtják a hazaárulókat, a kártevőket, a társadalmi tulajdon fosztogatóit és tolvajait, az üzérkedőket, az állampolgárok személye és vagyona ellen vétőket és más bűntetteket,

b) döntenek azokban a polgári peres viláokban és perenkívüli ügyekben, amelyek az állampolgárok, állami szervek és vállalatok, szövetkezetek és társadalmi szervezetek jogait és törvényes érdekeit érintik.

4. §. A Magyar Népköztársaság igazságszolgáltatásában

a) minden állampolgár ügyében egységesen

ugyanazok a bíróságok járnak el, lekintet nélkül az állampolgárok társadalmi és vagyoni helyzeteire, valamint nemzetiségére.

b) a büntető-, polgári és eljárási törvények egyaránt kötelezők valamennyi bíróságra.

5. §. A Magyar Népköztársaságban a bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alávetve [Alkotmány 41. § (2) bekezdés].

6. §. A bírósági eljárás nyelve magyar. A magyar nyelv nem tudása miatt senkit hátrány nem érhet. Magyarul nem tudó személy az eljárás egész folyamán mind szóban, mind írásban anyanyelvét használhatja és az ügy anyagát tolmács útján is megismerheti.

7. §. (1) A bíróságok tárgyalásai — a törvény által meghatározott kivételektől eltekintve — nyilvánosak [Alkotmány 40. § (1) bekezdés].

(2) A vádlottat a bírói eljárás során megilleti a védelem joga [Alkotmány 40. § (2) bekezdés].

8. §. (1) A Magyar Népköztársaság valamennyi bírósága elsőfokon egy hivatásos bíróból, mint elnökből és két népi ülnökből álló háromtagú tanácsban ítélkezik; az ítélkezésben a hivatásos bírakat és a népi ülnököket ugyanazok a jogok illetik meg és ugyanazok a kötelezések terhelik. A törvény előírhatja, hogy a tanács három hivatásos bíróból álljon.

(2) A másodfokon eljáró bírósági tanács három hivatásos bíróból áll.

(3) A bíróság határozatait zárt ülésben, szavazattöbbséggel hozza meg.

9. §. A Magyar Népköztársaságban a bírói tisztéseket választás útján töltik be (Alkotmány 39. §).

10. §. (1) Hivatásos bírónak, vagy népi ülnöknek megválasztható minden olyan büntetlen előéletű magyar állampolgár, akinek választójoga van és 23. életévét betöltötte.

(2) Katonai bíróságnál népi ülnökké a 23. életévét be nem töltött személyt is meg lehet választani.

(3) A megválasztott hivatásos bírák és népi ülnökök esküt tesznek.

11. §. A hivatásos bíró tudományos, művészi, irodalmi és oktatói munka kivételével más kereső foglalkozást nem folytathat.

12. §. A népi ülnökök a bírósági eljárásban a bíróság elnöke által megállapított sorrendben vesznek részt. A népi ülnököket egy évben legfeljebb egy hónapra lehet igénybevenni; ezt az időt fontos okból kivételiesen meg lehet hosszabbítani.

Ebben az évtizedben azonban más szerveztemódosulások is bekövetkeztek, amelyek érintették a megyét. Azon túl, hogy 1954. február 1-jén hatályba lépett az 1954. évi II. törvény, amely véglegessé tette az eddigi igazságszolgáltatási változásokat,³⁴ bíróságot szerveztek Sztálinvárosban ugyanebben az évben.³⁵

A szocialista igazságszolgáltatási szervezet változásai nemcsak Sztálinváros, illetve Dunaújváros³⁶ bírói fórumának létrejötté, valamint az adonyi magába olvasztásával érintette Fejér megyét,³⁷ hanem a racionalizáció a bíróság megszüntetések formájában is megjelent.

Az Enyingi Járásbíróság volt a Székesfehérvári Megyei Bíróság illetékességi területén az első, amelyet megszüntettek 1961-ben. Ezt követte — ahogy már említésre került — Adony járásbíróságának a dunaújvárosiba olvasztása 1968-ban. Nem telt el egy évtized, és Mór került terítékre 1977-ben,³⁸ majd azt Sárbogárd követte 1980-ban.³⁹

Az 1980-as években elnevezésükben is változtak a bíróságok, ugyanis a rendelkezés szerint a „megyei bíróságok elnevezése a Fővárosi Bíróság kivételével a megye nevéhez, a helyi bíróságok elnevezése — a városok esetében erre való utalással — a bíróság székhelyéhez igazodik.”⁴⁰ Ekképp a Székesfehérváriból *Fejér Megyei Bíróság* lett, s a járásbíróságok városi bírósággá váltak.

*

A Magyar Népköztársaság**Elnöki Tanácsának****21/1983. számú****határozata**

egyes bíróságok összevonásáról, a bíróságok elnevezéséről és illetékességi területének megállapításáról

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a bíróságokról szóló 1972. évi IV. törvény 15. §-ának (2) bekezdése alapján a következőket rendeli:

1. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Budapesti XVII. Kerületi Bíróságot a Pesti Központi Kerületi Bírósággal, a Budapesti XX. Kerületi Bíróságot a Budapesti XXI. Kerületi Bírósággal, az Edelényi Járásbíróságot a Miskolci Városi Bírósággal, a Füzesabonyi Járásbíróságot az Egri Városi Bírósággal, a Fehérgyarmati Járásbíróságot a Mátészalkai Városi Bírósággal, a Vásárosnaményi Járásbíróságot a Kisvárdai Városi Bírósággal, a Kunszentmártoni Járásbíróságot a Mezőtúri Városi Bírósággal összevonja.

2. A megyei bíróságok elnevezése a Fővárosi Bíróság kivételével a megye nevéhez, a helyi bíróságok elnevezése — a városok esetében erre való utalással — a bíróság székhelyéhez igazodik.

A Budapesti XXI. Kerületi Bíróság elnevezése Budapesti XX. és XXI. Kerületi Bíróságra változik.

3. A helyi bíróságok illetékességi területe kiterjed az alábbiak szerint felsorolt városokra (megyei városokra, városi jogú nagyközségekre), valamint a jelen pontban foglalt eltéréssel azokra a községekre is, amelyekre nézve közreműködnek a megyei irányításban:

34 1954. évi II. törvény a Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről. *Magyar Közlöny*, 1954. (január 24.) 5. sz. 25–31. p. Lásd még СТИПА I. M. 1998. 168–169. p.; BÓKA ZSOLT: A bíróságok régi-új elnevezései: Kúria és törvényszék. *Jog-Állam-Politika*, 2010. 4. sz. 132–133. p.

35 A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 59/1953. (XII. 20.) M. T. számú rendelete Sztálinvárosban járásbíróság felállításáról. *Magyar Közlöny*, 1953. (december 20.) 67. sz. 521–522. p.

36 A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 17/1961. számú határozata Sztálinváros nevének Dunaújvárosra változtatásáról. *Magyar Közlöny*, 1961. (november 25.) 87. sz. 652. p.

37 Az igazságügyminiszter 3/1968. (III. 6.) IM számú rendelete a dunaújvárosi városi bíróság és az adonyi járásbíróság összevonásáról. *Magyar Közlöny*, 1968. (március 6.) 19. sz. 232. p.

38 A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 35/1976. számú határozata egyes járásbíróságok megszüntetéséről. *Magyar Közlöny*, 1976. (december 7.) 93. sz. 1130. p.

39 A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 20/1980. számú határozata a Sárbogárdi Járásbíróság megszüntetéséről és a Dunaújvárosi Járásbíróság illetékességi területének kiterjesztéséről. *Magyar Közlöny*, 1980. (augusztus 11.) 63. sz. 894. p.

40 Vö. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1983. évi 25. számú törvényerejű rendelete egyes állami szervek szervezetének korszerűsítéséről. *Magyar Közlöny*, 1983. (december 28.) 61. sz. 1175–1176. p.; A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 21/1983. számú határozata egyes bíróságok összevonásáról, a bíróságok elnevezéséről és illetékességi területének megállapításáról. *Magyar Közlöny*, 1983. (december 28.) 61. sz. 1179–1182. p.

A bíróságok átnevezéséről szóló, 1983-as határozat részlete a hivatalos lapban. [*Magyar Közlöny*, 1983. (december 28.) 61. sz. 1179–1182. p.; ADT]

A régi helyen, új néven

Fejér megye (fmh) – A január elsején életbe lépett új jogszabályok folytán számos változás történt a bíróságokon: létrejöttek a járásbíróságok, az új közigazgatási és munkaügyi bíróságok, illetve működésbe lépett az e-bíróság is.

Nem változott a helyi bíróságok száma, székhelye, illetékességi területe és hatásköre, az elnevezés azonban – a fővárosi kerületi bíróságokat leszámítva – a bíróság székhelyét szolgáló település nevéből és a járásbíróság elnevezéséből tevődik össze. Mostantól tehát a Székesfehérvári Törvényszék illetékességi területén működő városi bíróságok épületének falán ez a tábla látható: Bicskei Járásbíróság, Dunaújvárosi Járásbíróság, Sárbogárdi Járásbíróság, illetve Székesfehérvári Járásbíróság.

A régi-új elnevezésű bíróságokról szóló tudósítás a helyi lapban. [Fejér Megyei Hírlap, 2013. (január 5.) 4. sz. 13. p.; ADT]

Kell a kisbíróság

Megszüntetés helyett egy-két éven belül indulhat a felújítás

Bognár Máté
bepol@feh.hu

Bicske, Sárbogárd – Megkérdőjelezhetetlen a két városi bíróság megmaradásának szükségessége: fontos helyet foglalnak el az ítélkezésben – mondta Soós Gyula megyei bírósági elnök.

A napokban ismét felropent a hír: ugyan a kormányzat megszüntetné vagy átszervezné az ötös vagy annál kisebb bíróságokat; am mivel szakmai vélemények szerint a bezárásoktól nem várható komoly megtakarítás, a kérdés – úgy tűnik – lekerült a napirendről. Hazánkban 47 kisbíróság található: a legkisebbek között két Fejér megyei, a sárbogárdi és a bicskei szerepel.

„Fejér megye helyi bíróságai között a bicskei és a sárbogárdi városi bíróság egyaránt kisbíróság: mindkét helyszínen 3-3 bíró, Bicskén 13, Sárbogárdon 12 igazságügyi alkalmazott dolgozik” – tudtuk meg Soós Gyulától, a Fejér Megyei Bíróság elnökétől. E két bírósághoz viszonyítottan Fehérváron a városi bíróságon 32, Dunaújvárosban 13 bíró teljesít szolgálatot. Bicskén a polgári ügyekben 2006 első felében egy főre 25,41, Sárbogárdon 23,9 – Fehérváron 24,18 – ügy érkezése jutott. Az utóbbi években Bicskén és Sárbogárdon is nőtt a peres és a nemperes ügyek száma; a büntetőperes eljárások csökkenését a jelentősen növekvő szabálysértések ellensúlyozzák. Soós Gyula szerint mindkét bíróság önálló működésére szükség van, mert – szerves részeként a megyei ítélkezésnek – folyamatos és jelentős terhet viselnek polgári és büntető ügyekben egyaránt.

A sárbogárdi bíróság 1980. szeptember 1-jén egyszer már megszűnt, ítélkezését Du-

A szegényes külsőjű sárbogárdi törvényházat a mai tervek szerint 2009–2010. között újítanák fel

nauújváros vette át, 1990. január elsejétől működik ismét; a volt munkásorsó épületében a korzeti földhivatallal s az ügyészséggel együtt Soós szerint a Sárbogárdi Városi Bíróság illetékességi területén előző csak jelentős nehézségekkel tudnak megközelíteni a dunaújvárosi bíróságot: Sárbogárd Fehérvártól 40, Dunaújvárostól 20 kilométerre van, s Sárbogárd-Dunaújváros között csak közúton lehet közlekedni, ám buszok ritkán indulnak.

A Bicskei Városi Bíróság Budapesttől 28, Fehérvártól 40 kilométerre van, így ko-

szött okokból nem került sor. Pedig Bicskén – mint *Székesfehérvári Népszemle* munkása bírósági elnök korábban lapunknak elmondta – az 1908-ban (!) épült ingatlan a statikai

vizsgálatok adatai szerint is süllyed; a falakban többször is eltörték a vízvezeték. Sárbogárdon – *Novák Konrád* *Laszlo* bírósági elnök korábbi nyilatkozata szerint – eddig csak a külső- és belső állagmegóvásra tellett. Itt elkorhadtak a nyílászárók, de csere-re szorult az 1950-es évekbeli burzat is. Soós Gyula szerint a 2007–2011. közötti tervezett rekonstrukció adhat reményt: a mai tervek szerint 2008–2009. között 300 millió jutna a bicskei, 2009–2010. között 570 millió forint várható a sárbogárdi törvényház felújítására.

A bicskei törvényházújításra 300, a sárbogárdira pedig 570 millió forint jutna

A kisbíróságokról szóló cikk a helyi lapban. [Fejér Megyei Hírlap, 2007. (június 22.) 144. sz. 3. p.; ADT]

Az 1989–1990-es rendszerváltással együttjáró szervezeti átalakulás az ország egészének igazságszolgáltatását érintette, s ehhez simult hozzá Fejér megyéé is.

A folyamat során az 1949. évi *Alkotmány* rendelkezéseit átírták, s az új politikai struktúrának megfelelően alakították ki az állami szervezetrendszer. E jelentős tartalmi változás az igazságügy terén – szervezeti értelemben – alapvető változást nem hozott: az – immár a Magyar Köztársaság – Legfelsőbb Bírósága mellett az igazságszolgáltatást a Fővárosi Bíróság, a megyei bíróságok, valamint a helyi bíróságok gyakorolták.⁴¹ Idővel azonban a sorra kerülő igazságügyi reformok egyik eleme a bírósági szervezetrendszer négyszintűvé alakítása lett. Az 1997. évi LIX. törvénnyel az Országgyűlés e cél érdekében először az *Alkotmány* bírói szervekre vonatkozó 45. §-át módosította, s „beemelte” az ítélőtáblákat a szervezetrendszerbe.⁴² Ezt követően megalkották az 1997. évi LXIX. törvényt, amely megállapította az ítélőtáblák székhelyét és illetékességi területét. Ennek értelmében 1999. január 1-jével három (Főváros, Szeged, Pécs), legkésőbb 2003. január 1-jével pedig további kettő (Győr, Debrecen) fellebbviteli fórum felállításáról rendelkeztek.⁴³ Végül 2005. január 1-jével teljesedett ki az öt ítélőtábla köre,⁴⁴ amelyek között Fejér megye a Fővárosi Itélőtábla illetékességi területéhez tartozott.

2007. június 22-én a *Fejér Megyei Hírlapban* „Kell a kisbíróság” címmel megjelent egy cikk, amelyből kiderült, hogy az ország 47 kislétszámú bíróságából kettő – a Bicskei és a Sárbogárdi Városi Bíróság – Fejér megyében volt. Ezek „önálló működésére szükség van, mert – szerves részeként a megyei ítélkezésnek – folyamatos és jelentős terhet viselnek polgári és büntetőügyekben egyaránt” – közölte a lap Soós Gyula, megyei bírósági elnök elmondása nyomán. Így nem kerülhetett szóba a megszüntetés, átszervezés – amely Sárbogárd esetében egyszer már megmutatta, hogy nem jelentett megoldást. Helyette a bírósági épületek felújítását tervezték, javítandó az igazságszolgáltatás működésének feltételeit.⁴⁵ Ez – Bicske esetében – nem sokkal később be is következett.⁴⁶

2010-ben újabb, az igazságszolgáltatás szervezetét érintő törvény született, amely a bíróságok elnevezését (ekkor városi és kerületi, munkaügyi, megyei bíróságok, ítélőtáblák és Legfelsőbb Bíróság), székhelyét és illetékességi területét határozta meg.⁴⁷ Ezt – a 2011-ben született *Alaptörvény* nyomán – 2012-ben módosították, s ezzel megjelentek a régi elnevezések: Kúria, ítélőtáblák, törvényszékek és járásbíróságok.⁴⁸ Ennek megfelelően a Székesfehérvári Törvényszék illetékességi területén működik a Székesfehérvári, a Bicskei, a Dunaújvárosi és a Sárbogárdi Járásbíróság.⁴⁹

Járásbíróság székhelye	Kezddés	Átszervezések	Megszűnés
Székesfehérvár	1872. január 1.		
Adony	1872. január 1.		1968. október 1.
Sztálinváros/ Dunaújváros	1954. január 1.	1968. október 1. – a Dunaújvárosi és az Adonyi Járásbíróság összevonása	
Mór	1872. január 1.		1977. január 1.
Sárbogárd	1872. január 1.	1980. szeptember 1. – megszüntetés 1991. január 1. – újraindulás: Sárbogárdi Városi Bíróság	
Vál	1872. január 1.		1912. december 1.
Bicske	1912. december 1.		
Enying	1872. január 1. Veszprémi Kir. Törvényszék		1961. május 1.

41 Az 1949. évi XX. törvény 1989. október 23-tól hatályos szövegének 45. §-a, amelyet az 1989. évi XXXI. törvény 38. § (1) bekezdése módosított.

42 1997. évi LIX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról. 8. §.

43 1997. évi LXIX. törvény az ítélőtáblák székhelyének és illetékességi területének megállapításáról. 1–2. § E törvényen kívül az alkotmánymódosítást követően létrehozták az 1997. évi LXVI. törvényt, amely a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról rendelkezett összhangban a négyszintű struktúrával.

44 Vö. 2002. évi XXII. törvény az ítélőtáblák és a fellebbviteli ügyész szervek székhelyének és illetékességi területének megállapításáról.

45 BOGNÁR Máté: Kell a kisbíróság. *Fejér Megyei Hírlap*, 2007. (június 22.) 144. sz. 3. p.

46 Lásd a későbbiekben!

47 2010. évi CLXXXIV. törvény a bíróságok elnevezéséről, székhelyéről és illetékességi területének meghatározásáról.

48 Megállapította a 2012. évi CCXI. törvény 68. § (1). Módosította a 2019. évi CXXVII. törvény 49. § (2) a).

49 Lásd 1. melléklet a 2010. évi CLXXXIV. törvényhez. A törvényszékek, valamint a járásbíróságok illetékességi területe.

A Fejér vármegyei bíróságok időbeli változása. [Szerzői összeállítás]

FEJÉR VÁRMEGYE JÁRÁSBÍRÓSÁGAI

SZÉKESFEHÉRVÁRI JÁRÁSBÍRÓSÁG (1872–)

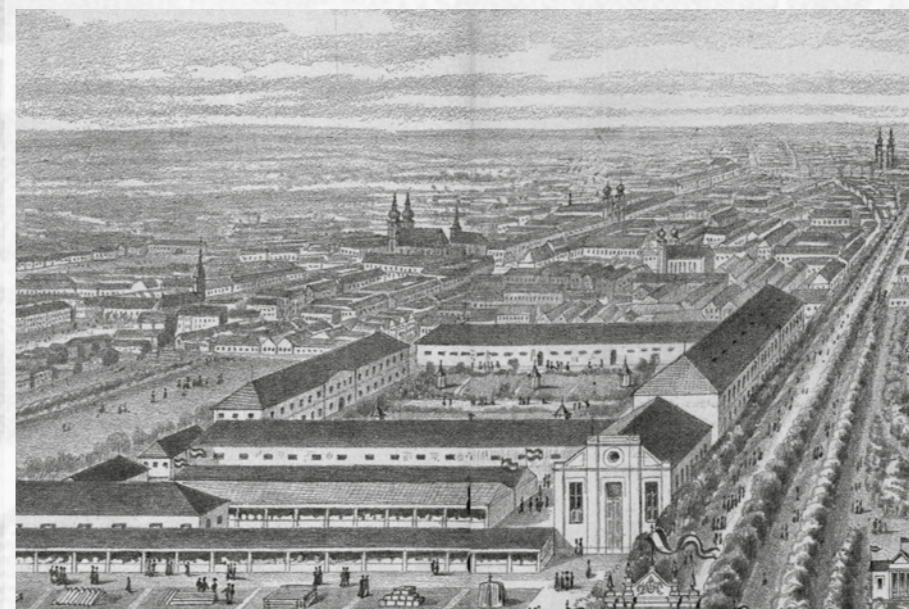
1872. január 1-jén két elsőfolyamodású bírósági fórum is megkezdte működését Fejér vármegye székhelyén: a Székesfehérvári Királyi Törvényszék és a Székesfehérvári Királyi Járásbíróság. A törvényszék Fejér vármegye székházában indította ítélkező tevékenységét, a Boross Mihály vezette járásbíróság számára pedig egy másik épületet, a megyeháza szomszédságában lévő ún. Eltér-házat bérelték ki. Erről egy, a *Székesfehérvárban* 1872. január 14-én (azaz nem sokkal a járásbírósági munka megkezdését követően) megjelent rövid hír árulkodik: „*Csapó Dániel kezdő ügyvéd barátunk irodáját az Eltér házban, hol a k. járásbíróság van elhelyezve, megnyitotta. Ajánljuk, nem azért, mert mint kezdőt szokás, hanem mert megérdemli.*”⁵⁰

A Csapó Dánielt méltató hír mellett – ugyanazon lap következő oldalán – egy hirdetés szövegében szintén megjelent ez az épületmegnevezés: „*A megyetéren dr. Eltér-féle házban több szobabeli butorok eladó.*”⁵¹ Nem véletlen a pontos(abb) meghatározás, ugyanis a korabeli Székesfehérváron nemcsak ez a ház viselte az Eltér család nevét, hanem az ún. Palotai kapu utcai is, amely szintén bérházként működött, s földszintjén üzlethelyiségek voltak, mint ekkoriban – az 1870-es évek közepén – a „Menyasszonyhoz» címzett» Schiller-féle vászon- és divatkereskedés.⁵²

⁵⁰ Csapó Dániel... Vegyesek. Székesfehérvár, 1872. (január 14.) 2. sz. 7. p.

⁵¹ Nyílt tér. Székesfehérvár, 1872. (január 14.) 2. sz. 8. p. (Igazolhatatlan, de feltételezhető, hogy épp a járásbíróság beköltözése miatt váltak eladóvá a szobabútorok.)

⁵² Hirdetések. Székesfehérvár, 1876. (március 25.) 25. sz. 104. p.

Székesfehérvár látképe az 1870-es években az Országos Kiállítás idején. [Magyarország és a Nagyvilág, 1879. (május 18.) 20. sz. 308–309. p.; ADT]

A „P. Napló“ levelei.

Fehérvár, jan. 4.

(A kir. törv. megnyitása.)

Az új év első napján érdekes ünnepélynek volt színhelye Sz.-Fehérvár. Azon napon tartotta ugyanis az újonnan szervezett királyi bíróság legelső alakító gyűlését. A teljes számban magyar dísz ruhában s nagy részben kardosan gybegyült bírák és segéd személyzet legelsőben is a törvénykezés nagy termében sereglett össze, hogy az új év reggelén üdvözlje szerezett elnökét. Ennek megtörténte után a főtemplomba vonult s az isteni tiszteletet végig hallgatta. Innen ismét a terembe vonult vissza, a hol számos hallgatóság jelenlétében elnök ur talpra esett beszéddel megnyitván az ülést, mint királyi biztos feleskettette legelsőben a bírósági személyzetet, azután a királyi ügyészeket végre maga tett ünnepélyes esküt. A segéd személyzet az elnöki szobában seregelvén össze a bíróság jelenlétében szinte letette az esküt s e szerint a sz.-fehérvári királyi törvényszék megalkult.

Este a „Sas“ fogadóban ismerkedési estélyre hívta meg az elnök ur a bírósági személyzetet, a hol kedélyes multság közben ősi szokás szerint nem hiányoztak a lelkes felköszöntések, különösen viharos éljent idézett elő, midőn elnök ur Bittó István igazságügyi miniszter urért, mint az új bíróság teremőjeé t emelt poharat.

2-án ismét összegyűlt a bíróság, a mikor igazságügyi miniszter ur üdvözlő iratának felolv. sása után, tanácskozott az eljárás egyöntetűsége fölött s a főbb elvekben megállapodott

r. l.

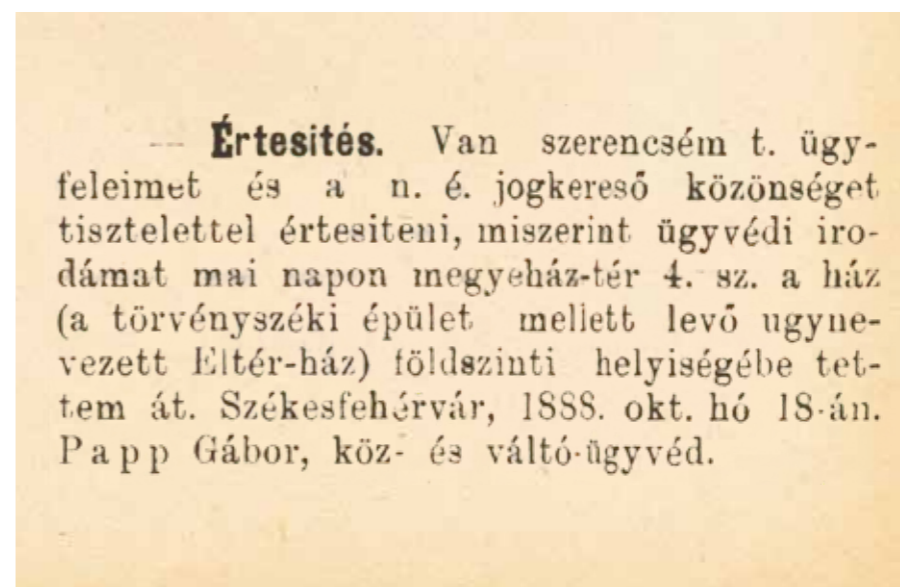
A legelső hírek egyike: beszámoló a székesfehérvári bíróság alakulásáról. [Pesti Napló, 1872. (január 9.) 6. sz. 1. p.; ADT]

Egy járásbíróházhoz közeli ügyvédi iroda a Megyétéren. [Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (június 26.) 51. sz. 6. p.; ADT]

A „Megyétér” azonban valódi igazságügyi negyeddé vált ezekben az évtizedekben, ugyanis a vármegyeházán működő törvényszék és a tér 4. sz. alatti épületében, az Eltér-házban működő járásbíróház „vonzásában” több ügyvédi iroda kínálta szolgáltatásait.⁵³ Ugyanakkor éppen a Székesfehérvári Ügyvédi Kamara volt az, amely az évtized utolsó éveiben többször is jelezte, hogy a járásbíróház alkalmatlan – „szűk, setét, egészségtelen” – helyiségekben működik.⁵⁴ Talán éppen ezért pár év múlva a Székesfehérvári Királyi Járásbíróház átköltözött néhány épülettel arrébb, az ún. régi megyeháza épületébe. Itt az első emeleten rendezkedett be s fogadta ügyfeleit 1881 januárjától.⁵⁵ Az épület ekkor (már 1870 óta) a Székesfehérvári Ágostai Evangélikus Hitközség tulajdonában állt,⁵⁶ így tőle vette bérbe az állam a királyi járásbíróház számára. Ezt alátámasztja egy 1897-ben készült igazságügyi kimutatás a bíróságok elhelyezéséről, amelynek egyik rovatából az is kiderül, hogy a bérleményben a járásbíróházi hivatalos helyiségek mellett „egy hivatalos lakást, kinek évi lak pénzéből 10 frt. levonatik”. Az 1897. július 28-án, a törvényszék elnöke, Daróczy István által aláírt kimutatás szerint „az elhelyezés jó” volt,⁵⁷ így egészen 1902-ig itt működött a Székesfehérvári Királyi Járásbíróház.⁵⁸ A Törvényház elkészültével pedig az új igazságügyi komplexum épületének földszintjére költözött,⁵⁹ ahol több helyiséget elfoglalva kényelmesen elfért.

— A székesfehérvári kir. járásbíróház, mint értesültünk, jövő évi januártól fogva jelenlegi helyiségeit elhagyja s az ugynevezett régi megyeház első emeleti helyiségeibe helyeztetik át.

53 Így például Csapó Dániel mellett a 3. sz. alatt a későbbiekben Dieterich Szilárd [Fehérvári Híradó, 1880. (január 4.) 2. sz. 4. p.], Mányay Mihály [Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (június 26.) 51. sz. 6. p.] és Papp Gábor [Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (október 18.) 126. sz. 1. p.] irodája is működött.

54 A székesfehérvári ügyvédi kamara évi jelentéséből. Jogtudományi Közöny, 1878. (június 7.) 23. sz. 190–191. p.

55 Vö. A székesfehérvári kir. járásbíróház... Hireink. Fehérvári Híradó, 1880. (február 18.) 15. sz. 59. p.

56 KOMJÁTHYNE KREMNICÁN Ilona: Székesfehérvár volt megyeházának (Csók István utca 17. sz.) helyreállításáról. Műemlékvédelem, 1989. 3. sz. 173. p.

57 Kimutatás a székesfehérvári kir. járásbíróház elhelyezéséről 1897. évi július hó 1-én. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. Országos Bírósági Hivatal (OBH) Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

58 A régi megyeháza épületét például a Székes-Fehérvári Naptár 1902. évi számában tüntették fel utoljára a járásbíróház hivatalhelyiségeként. Székes-Fehérvári Naptár, 1902. 123. p.

59 Vö. MEGYER-PÁLFFI i. m. 2021. 60. p.

Sajtóhír a járásbíróház átköltözéséről. [Fehérvári Híradó, 1880. (február 18.) 15. sz. 59. p.; ADT]

Az ügyvédi irodának is helyet adó Eltér-ház. [Székesfehérvár és Vidéke, 1888. (október 18.) 126. sz. 1. p.; ADT]

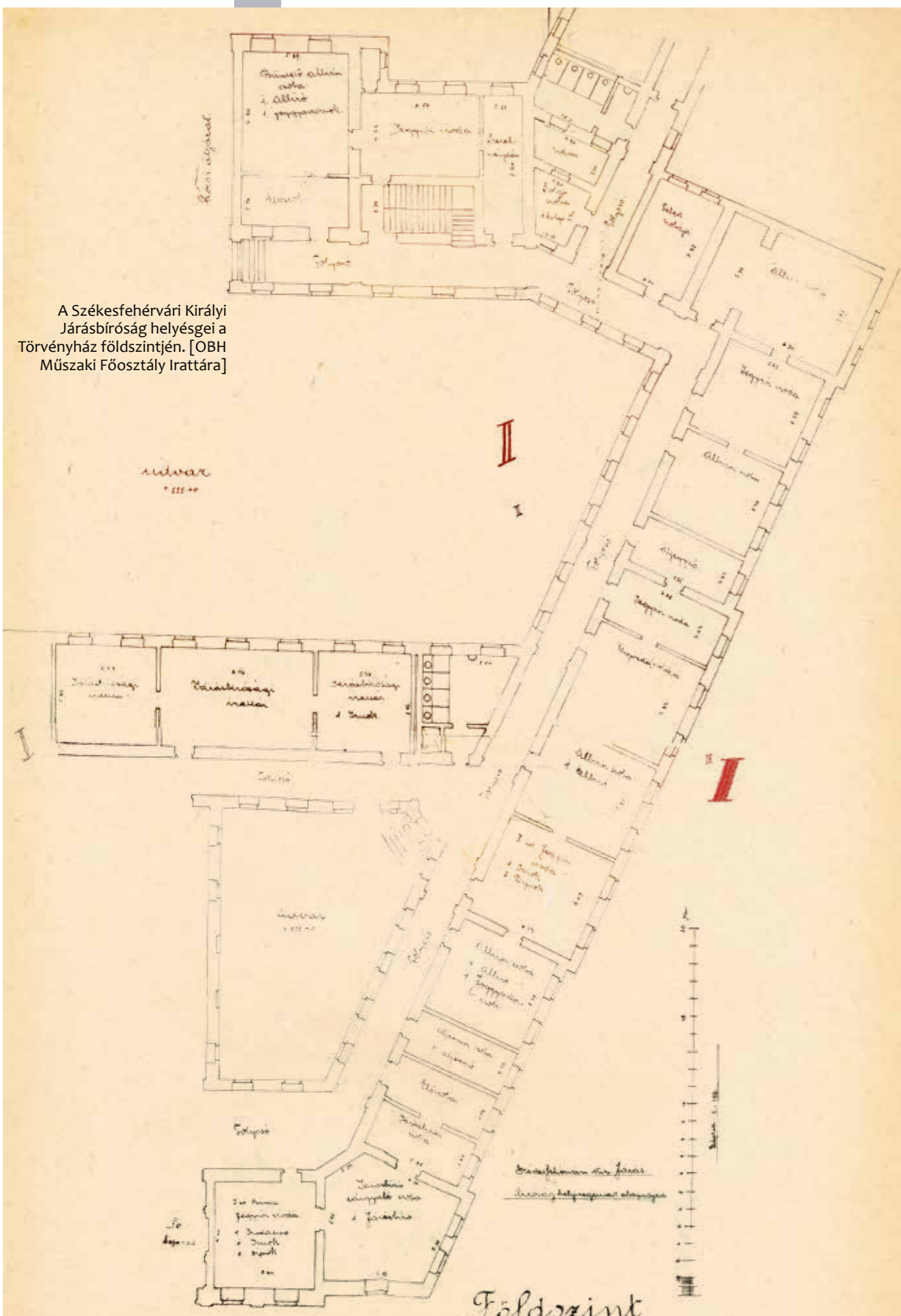
A Székesfehérvári Királyi Járásbíróságnak egészen a Törvényház felépültéig otthont adó régi Megyeháza épülete napjainkban. [Szerzői felvétel]

A régi Megyeháza 1980-ban. [Fortepan 53370, Balázs Lajos adománya]

A Székesfehérvári Királyi Járásbíróság helyiségei a Törvényház földszintjén. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Földszint

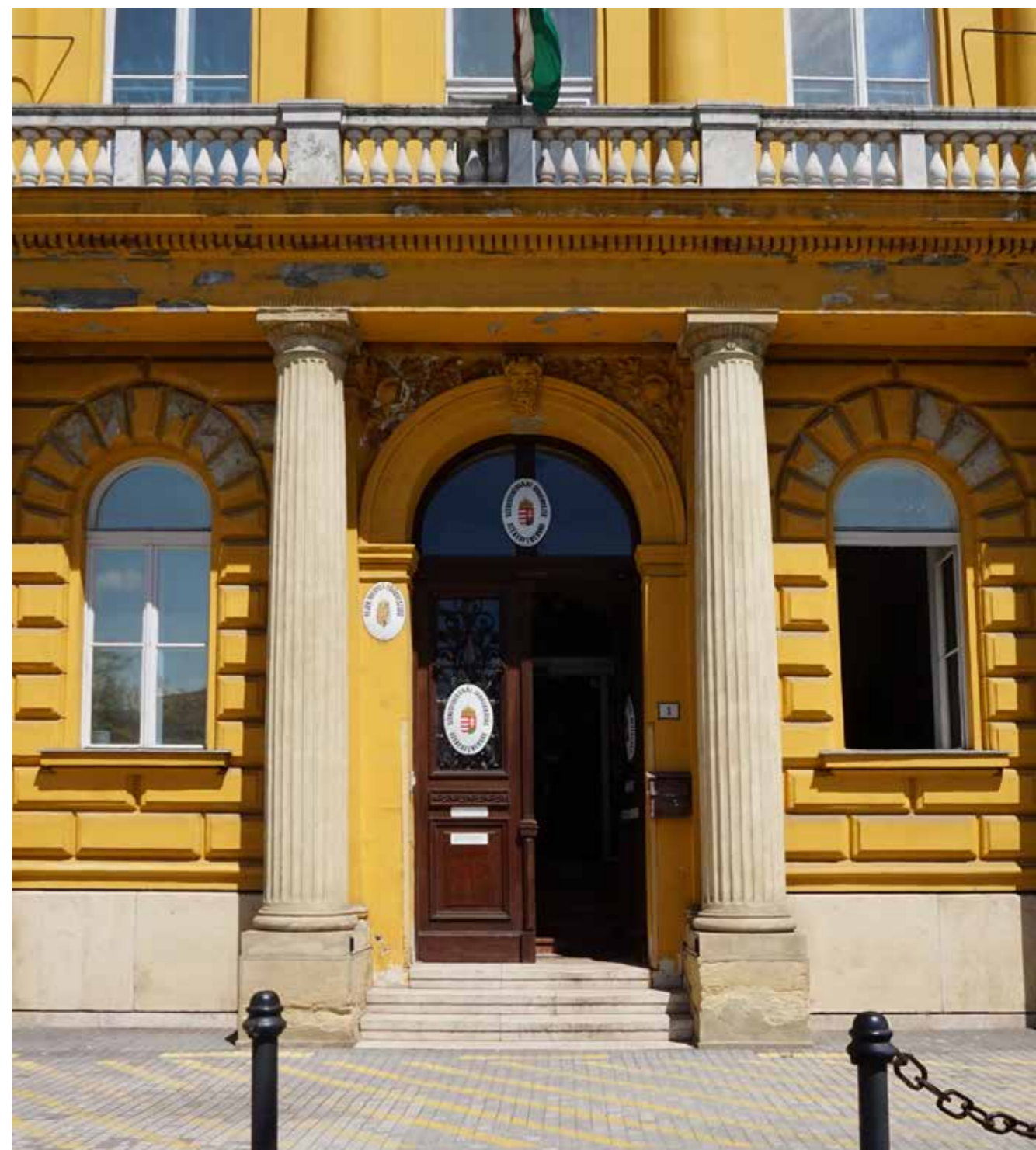
A szerző ezúton köszönetét fejezi ki Senyei Györgynek, az Országos Bírósági Hivatal elnökének, Klenovics Róbertnek, az Országos Bírósági Hivatal Műszaki Főosztály vezetőjének, Nagy Juditnak, az Országos Bírósági Hivatal Műszaki Főosztály vezető titkárnak, valamint Vámos Andrásnak, az Országos Bírósági Hivatal irattárvezetőjének az építészeti tervek és dokumentáció kutatásának lehetővé tételéért.

A főbejárattól jobbra induló belső, oldalfolyosó mentén nyíltak a járásbírói hivatalos helyiségek: az „I-ső számú jegyzői iroda”, mellette – az épületsarkon – egy járásbírói tárgyalószoba, amelyből tovább nyílt egy járásbírói szoba. Ezt egy előszoba kötötte össze a folyosóval, amely mentén sorakozott még egy aljegyzői, majd egy albírói szoba, amelyet a „II-dik jegyzői iroda” követett. Ez összenyílt egy újabb albírói szobával. A folyosó további részeiből nyílt az ügyvédek szobája, egy jegyzői iroda, mellette aljegyzővel. Majd egy újabb albírói szoba és egy jegyzői iroda következett. Itt a folyosó derékszögben elfordult, ahol egy albírói szoba kapott helyet mellette a felek szobájával. Az épület belső traktusaiban pedig a büntető albíró és joggyakornoka szobája előszobával, jegyzői irodával, valamint szerelvénytárral volt egy helyiségcsoportba összeszerveve.⁶⁰

A királyi bíróság jogutódjai, így a mai Székesfehérvári Járásbíróság, ugyanitt, az igazságügyi palotában fogadja a jogkereső közönséget napjainkban is, összesen 31 fő engedélyezett bírói létszámmal.

60 Székesfehérvári kir. Járásbíróság helyiségeinek alaprajza. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

A Törvényház bejárata napjainkban. [Szerzői felvétel]

A lajstromiroda és a megyei bírósági elnöki dolgozószoba a székesfehérvári Törvényszékben, 1970-ben készült felvételeken. [Székesfehérvári Törvényszék]

A megyei bíróság elnöki bélyegzője 1975-ből. [Székesfehérvári Törvényszék Irattára]

Folyosó és tárgyalóterem a székesfehérvári Törvényszékben (Székesfehérvári Járásbíróság) az 1960–1970-es években Sólly József felvételén. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A székesfehérvári Törvényszék díszterme 1970-ben. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A képeken Dr. Hermann Imre székesfehérvári járásbíró (1941–1948), törvényszéki bíró (1948-tól), majd megyei bírósági tanácsvezető bíró (1971-től), illetve tanácselnök (1973-tól nyugdíjazásáig, 1974-ig) látható ifjúként íróasztalánál (1930-ban, illetve 1931-ben), és idősebb korában (1965-ben és 1984-ben). [Székesfehérvári Törvényszék]

Vajda János mellszobra Válon, háttérben azzal az utcacésszel, ahol a 19. század második felétől a Váli Királyi Járásbíróság elhelyezkedett. [Szerzői felvétel]

VÁLI KIRÁLYI JÁRÁSBÍRÓSÁG (1872–1912)

A királyi bíróságok munkájának megkezdését követően alig telt el pár esztendő, ismételten napirendre került a váli és bicskei járásbírósági székhely kérdése. A Bicskét is magában foglaló váli választókerület országgyűlési képviselője, Salamon Lajos a Képviselőház 1874. június 12-i ülésén bemutatta „*Bicske mezőváros képviselőtestületének kérvényét az iránt, hogy a járásbíróság Vaából Bicskére áthelyeztessék*”.⁶¹ A kérvényt ekkor 26. sor- és 5107. iktatószám alatt a XLVII. sorjegyzékbe felvették,⁶² de érdemben nem foglalkoztak vele, s noha az országos sajtó is hírt adott beadásáról,⁶³ kommentár nem követte azt. Azt viszont mindenképp jelezte, hogy – bár már két és fél éve eldőlt, hogy Válon működik a királyi járásbíróság – a bicskeiek nem adták fel, hogy hozzájuk kerüljön a fórum.

A következő évek e tekintetben csendesen teltek, csak az hozott változást, hogy 1878. május 6-i ülésén a vármegyei törvényhatósági bizottság „pártolólágg” felterjesztette Lovasberény község azon kérvényét a minisztériumhoz, amelyben a válitól a székesfehérvári székhelyű járásbírósághoz való áthelyezését kérte.⁶⁴ Ezt jóvá is hagyták, s 1878. június 5-én megjelent erről az igazságügy-miniszter rendelete.⁶⁵ A királyi járásbíróság váli elhelyezése ekkor tehát érintetlen maradt, mindössze illetékességi területe változott.

Vál mint település kereskedelmi forgalmának ugyan kedvezett,⁶⁶ mégis úgy tűnik, a váli járásnak nem volt kielégítő, hogy a bírói fórum székhelye ott legyen. Erről árulkodik az az 1879. október 6-án tartott közgyűlés, amelyről még *A Hon* is számot adott: „*A közvéleményt foglalkoztatja most a járásbíróságok végleges elhelyezése. A vaáli járás igen óhajtaná, ha a járásbíróság Vaából Bicskére tétetnék át, ez előnyére lenne a vidéknek, és a hivatalnak, mert míg Vaálban szoros, kicsiny a helyiség, addig Bicskén van elég tágas, ingyen lakhely, mely alkalmat adhat arra is, hogy a telekkönyvet kihozzák központból. Bicske alkalmas helyiség lenne azért is, mert jó országutja van, s nem sokára vasúti állomással bír, emellett nagy vidékü piacza. Ez ügyben mozgalom indult meg s kérelmezni fogja a járás nagy többsége a bíróság Bicskére való áthelyezését.*”⁶⁷

A bíróság elhelyezése tehát nem volt kielégítő, s a korábbiakban jelzett feltételezett közbenjárás nem váltotta be a Vállal kapcsolatos reményeket. Mégis az idézett újsághírben szóvá tett „mozgalom” nem járt eredménnyel: a királyi járásbíróság továbbra is Válon székel. Azonban az idézett sorokban az is olvasható, hogy a telekkönyvet „kihozzák” a központból. Ez arra utalt, hogy néhány évvel korábban, az 1871-es bíróságszervezés során a megye azt kérte, hogy a telekkönyvi hivatalt a központban, azaz Székesfehérváron állítsák fel, illetve ott maradjon.⁶⁸ Ez így is lett: a fehérvári székhelyű törvényszék mellett szerveztek telekkönyvi hivatalt.⁶⁹ A praktikum, a gyorsabb ügyintézés minden bizonnyal már akkor azt kívánta, hogy a járásbíróságok is nyerjenek telekkönyvi joghatóságot. Azonban az 1870-es évek végén tapasztalható törekvés csak évek múlva hozott eredményt, amelyet a *Fehérvári Híradó* 1883. március 24-i számában már előjelzett,⁷⁰ majd március 29-én kelt rendeletével az igazságügyér realizált: a Váli Királyi Járásbíróságot telekkönyvi hatósággal ruházta fel 1880. július 1-jével.⁷¹ E miniszteri aktus nem azt erősítette tehát, hogy Válból elhelyezni kívánták volna a járásbíróságot.

61 Képviselőházi napló (KN) 1872. X. k. 365. p.

62 A kérvény adataihoz lásd KI 1872. XVII. k. 323. p.

63 A képviselőház ülése június 12. Országgyűlés. Pesti Napló, 1874. (június 12.) 133. sz. 1. p.; Országgyűlési tudósítások. Nemhivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1874. (június 13.) 133. sz. 1071. p.; A képviselőház ülése június 12 én. Országgyűlés. Ellenőr, 1874. (június 13.) 161. sz. 2. p.

64 Kivonatos közlemény Fehérmegye bizottságának május 6-án tartott üléséből. Székesfehérvár és Vidéke, 1878. (május 8.) 37. sz. 1. p.

65 A m. kir. belügyminiszternek 25,241. sz. a. rendelete, melylyel Lovasberény község a székesfehérvári járásba átkebelezetik. MRT 1878. 288. p.

66 Egy 1878. szeptemberi hirdetésben megjelenik a járásbírósági székhelyi lét mint előny. Vö. Haszonbérbe kiadandó... Székesfehérvár és Vidéke, 1878. (szeptember 25.) 77. sz. 3. p.

67 R. L.: Fehérmegye... A vidék. A Hon, 1879. (október 15.) 248. sz. 2. p.

68 MNL FVL IV. 255. 5. k. 113. pont, 89–90. p.

69 1871. július 10-én csak néhány királyi járásbíróság nyert telekkönyvi joghatóságot. Lásd A királyi igazságügyminiszternek 1871. július 10-én 1976. eln. sz. alatt kelt rendelete a telekkönyvi hatósággal felruházandó királyi járásbíróságok iránt. MRT 1871. 234–236. p.

70 A telekkönyvek decentralizációja... Hireink. Fehérvári Híradó, 1880. (március 24.) 25. sz. 99. p.

71 MRT 1880. 200. p.

A járásbírói székhelyi lét előnyei Válon. [Székesfehérvár és Vidéke, 1878. (szeptember 25.) 77. sz. 3. p.; ADT]

A váli bírósági telekkönyvi hatósággal való felruházásáról szóló miniszteri rendelet. [Magyarországi Rendeletkötés Tára, 1880. 200. p.]

A Bicskénél épülő vasút mérnökeinek táncmulatsága. [Pesti Hírlap, 1884. (április 19.) 108. sz. 5. p.; ADT]

„A magyar vasutak vonalhálózatának átnézeti térképe 1896-ban.” [Magyar Technika, 1946. (július 1.) 3. sz. 89. p.; ADT]

**Haszonbérbe kiadandó
vendégfogadó
és kis kocsma.**

Váli mezővárosban — kir. járásbírói, szolgabírói és kir. adóhivatali székhelye, — az uradalmi nagy vendégfogadó és kis kocsma, bor-, sör- és pálinka-mérési regálival 1879-diki április 24-től 1882-ki április 24-ig, azaz három évre együtt vagy különvé — ajánlás útján haszonbérbe kiadandó. — A feltételek iránt értekezhetni Válon, a tisztartói hivatalnál, melyhez az írásbeli ajánlatok négy hét lefolyása alatt intézendők.
Kelt Válon, szept. 25. 1878.

A tisztartói hivatal.

A m. kir. igazságügyminiszternek 5580. számú rendelete.

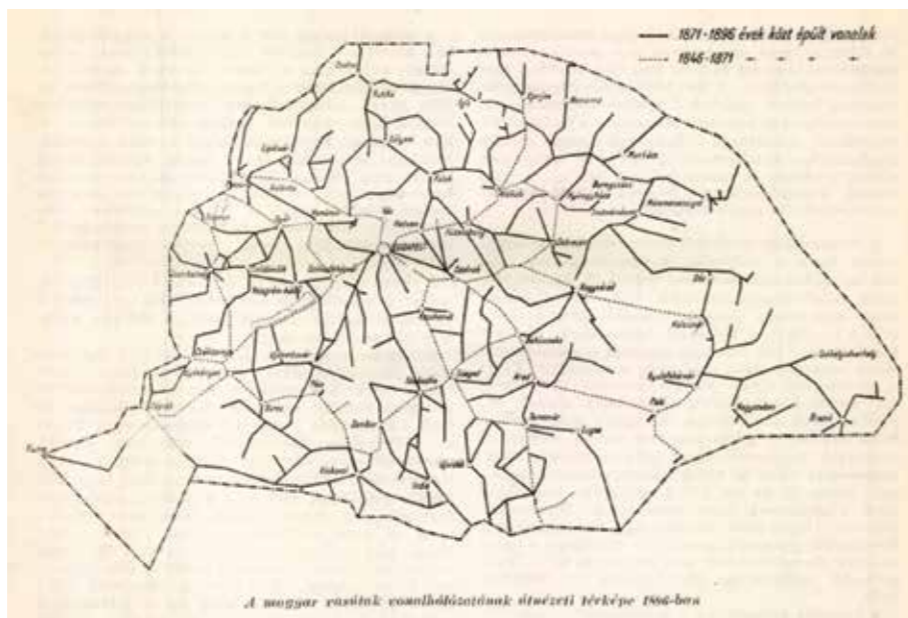
A váli kir. járásbírói hivatalkénti telekkönyvi hatósággal felruházása tárgyában.

Az 1871. évi XXXI. törvényozikk 24. §-ában nyert felhatalmazás erejénél fogva, a törvényhozás utólagos jóváhagyásának fenntartása mellett, a székesfehérvári kir. törvényszék kerületében levő *orvó* kir. járásbírói hivatalt, saját területére folyó évi július hó 1-től kezdve, telekkönyvi ügyekben bírói hatáskörrel felruházom.

Kelt Budapesten, 1880. évi március hó 29-én.

Dr. Pauler Tivadar, s. k.

— (Vidéki táncmulatság.) Bicskén,
mint levelezőnk írja, f. hó 14-én a buda-ujszónyi vasut munkálatainál elfoglalt mérnökök sikerült táncmulatságot rendeztek a nagy vendéglő termében. A diszes és nagyszámú hölgyközönségből levelezőnk a következőket nevezi meg: Gánóczy Jolán k. a. (Moor), Birson Anna, Deutsch Hermin, Mihályfi Mariska és Nagy Iza kisasszonyok, továbbá Legányi Károlyné, Juraszek Ödönné és Deutsch Józsefné urhölgyek. Az első négyest 60 pár táncolta.

A következő esztendő a Bicske–Vál avagy Vál–Bicske járásbírói székhely kérdésessége körül csendesen teltek. 1884-ben megnyitották a Budapest–Újszónyi vasútvonalat, amely Bicskét is érintette, s ez a település fejlődését erősítette tovább.⁷² Így érthető, hogy 1885-ben újfent feléledt a vita, amelynek a Székesfehérvár és Vidéke helyet is adott hasábjain,⁷³ teret pedig Bicske maga, ahol július 19-én a városháztéren népgyűlést tartottak, „mely alkalommal az ügy jelen állását Rajki János bíró és Végh János ügyvéd adták elő. E szerint Vaál csakugyan meg fog szünni a járásbírói, szolgabírói-, adó- és telekkönyvi hivatal székhelye lenni és mindezen hivatalok Bicskére helyeztetnek át, ahol a szükséges helyiségeket Brachfeld Arnold földbirtokos ingyen bocsátja rendelkezésre oly föltétel alatt, hogy az épület tatarozását a község köteles eszközölni” – sorjázta a hírek,⁷⁴ amelyek között egy másik, ehhez kapcsolódó is felbukkant: Martonvásár is beszállt a ringbe a váli hivatalok megszerzéséért. Történt ugyanis, hogy a bicskei után néhány nappal Gottlieb Zsigmond, a martonvásári szeszgyár bérelője népgyűlést kezdeményezett azzal a céllal, hogy mozgalmat indítson nemcsak a váli járásbírói, hanem a szolgabírói és az adóhivatal áthelyezése érdekében is. Július 25-én a martonvásári iskola terme „tömve volt” a község lakosaival, akik „lelkeseleg éljenzéssel fogadták” Gottlieb szavait, aki felvázolta milyen anyagi előnyökkel jár, ha odakerülnek a hivatalok. S kijelentette még: „mélt. gróf Brunsvick Géza ur azon ünnepélyes ígéretet tette, hogy ő kötelezi magát az állammal szemben áthelyezés esetén az összes hivataloknak teljesen megfelelő helyiségeket díjmentesen az állam rendelkezésére bocsátani.” Mindezen túl a szeszgyáros azt is kezdeményezte, hogy a lakosok hozzanak létre egy részvénytársaságot, amely az odaköltöző hivatalnokoknak a „szükségrendő lakásokat megépítené”.⁷⁵

A versengés tehát megindult, holott a váli bíróság és más hivatalok elhelyezésének – vagy áthelyezésének – kérdése nem látszik, hogy a döntéshozók napirendjében szerepelt volna. Mindenesetre számoltak ezzel, legalábbis Bicske – az év utolsó napjaiban – engedélyt kapott a vármegyétől arra, hogy ha odahelyeznék a váli járásbírói hivatalt és a többi járási hivatalt, 20 ezer forintnyi kölcsönt vehessen fel a megfelelő épület felépítéséhez.⁷⁶

Ez azonban még váratott magára, a járásbírói pedig továbbra is Válon működött, sőt még a közjegyzőséget is magához vonzotta: 1888 áprilisában Kenessey Kálmán, a közigazgatási bizottság tagja azt indítványozta, hogy a megyében egy új közjegyzői kerületet hozzanak létre Válon, minthogy a járásbírói is ott székel. „Indítványát azzal okolta meg, hogy sok költségbe s időmulasztásba kerül a váli járáshoz tartozó s messzebb fekvő községek lakosainak a moóri közjegyző ténykedése. A bizottsági tagok – számolt be róla a helyi lap – egyhangúlag elfogadták ez indítványt, és pedig azzal, hogy kéressék föl az illetékes miniszter ur az új kerület minél előbb leendő felállítására.”⁷⁷ Ez végül meg is történt, igaz csak néhány évvel később: 1896. november 12-én kelt rendeletével az igazságügy-miniszter közjegyzőséget rendszeresített Válon.⁷⁸

Időközben ismét felmerült a hivatalelhelyezés kérdése, amellyel kapcsolatban egy váli polgár erősebb hangon alkotott véleményt 1890-ben: „Szünnék meg valahára azon aknamunka, mely 5–6 év óta majd nyíltan, majd titokban Vaál ellen máig is folytatatik. Szünjék meg azon anomália, hogy ha itt egy tisztviselőnek a levesét elszózzák, akár illetékes erre, akár nem, feljogosítva érezhesse magát rögtön mozgalmat indítani a hivatalok áthelyezése érdekében, mégpedig néha, mint a közelmúltban is láttuk oly

72 BALÁZS László – DEGRÉ Alajos: Bicske. In Farkas Gábor (szerk.): Fejér Megyei Történeti Évkönyv 14. Székesfehérvár, 1980. 229. p. Lásd még a budapest–új-szónyi vasút. Az Építési Ipar, 1884. (június 1.) 22. sz. 220. p.; Az Újszónyi–brücki vonal átvétele és a budapest–új-szónyi vonal megnyitása. Különlék. Vasuti és Közlekedési Közlöny, 1884. (július 13.) 82. sz. 688. p.

73 Vö. RAINPRECHT Antal: A váli járásbírói áthelyezésének kérdéséhez. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (május 9.) 56. sz. 1–2. p.; A váli járásbírói áthelyezésének kérdéséhez. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (május 16.) 59. sz. 1. p.

74 (1.): A váli járásbírói elhelyezése... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (július 27.) 87. sz. 2. p.

75 L. S.: Népgyűlés Martonvásáron. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (július 28.) 90. sz. 2. p.

76 Székesfehérvár... Belföld. Nemzet, 1885. (december 30.) 1196. sz. 1. p.; Fehérmegyei törvényhatóság. Vidék. Budapesti Hírlap, 1885. (december 31.) 359. sz. 2. p.; Fehérmegyei törvényhatóságok. Magyar Közigazgatás, 1886. (január 7.) 1. sz. 9. p.; QUINTUS: Fehérmegyéből... Belföld. Pesti Napló, 1886. (január 7.) 7. sz. Melléklet a Pesti Napló január 1-ső számú reggeli kiadásához.

77 Közjegyzői hivatal Vaálban. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1888. (április 10.) 43. sz. 2. p.

78 A m. kir. igazságügyminiszter 1896. évi 62.966. I. M. számú rendelete, Vaálon kir. közjegyzőség rendszeresítése tárgyában. MRT 1896. 548. p.

Egy választói vélemény a váli közletről. [Székesfehérvár és Vidéke, 1891. (november 28.) 143. sz. 2. p.; ADT]

Sajtóhír az igazságügy-miniszter bicskei látogatásáról. [Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (augusztus 30.) 106. sz. 2. p. ADT]

Hangzatos sajtóhír a váli járásbíróválságáról. [Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (szeptember 1.) 107. sz. 2. p.; ADT]

Az ominózus kérdés: „Vál vagy Bicske?” [Székesfehérvári Hirlap, 1910. (szeptember 4.) 107. sz. 3. p.; ADT]

Néhány őszinte szó Fábian János vaáli jegyző urhoz.

Ismét leteltt alkotmányos esztöknek egy napja: november 21-ike; állnak polgári jogainkkal, másodszor is Ön választva meg községünk élére, még pedig egyhangulag.

Jegyző ur ismét jövőjét biztosítottak tekintetben, de annál bizonytalanabb jövő vár a sok csapattal sújtott községre. Hiszadalmi tekintetben tehát új jegyzőkre, kiknek még oly sok idő áll rendelkezésére, hogy szegény községünket remélt felvirágoztatásra segíthessék. Amit, hogy meg fog tenni, ismerve szorgalmát, a közigazgatási jártasságát és általán a jegyzői beosztásnak a felelősségét — kétséget nem is lehet.

Tekintetünk szét az országban, vagy csak megyénkben is, lehetetlen meg nem győződünk, hogy amely község élén erélyes és szigorú bár, de nem csupán kötelességét jutalomért teljesítő, hanem a lakosság érdekeit általában szívén viselő jegyző működik, azon községben minden tekintetben rend uralkodik, a nép nem várja, hogy köztisztviselőre urakkal szorítsák, sőt az elfordíthatatlan elemi csapások dacára is, bizonyos jólét, vagy legalább is megnyugvás tapasztalható.

Ezzel elöntében mit tapasztalunk nálunk? Nincs nap, hogy valakinek házat, szőlőt, birtokát, ingóságait ne doboznák, a szőlő, mely az ideig oly sokakat kiegyelgett a hajból, térgyűlöletében, csak legközelebb is még dézsmaváltás terhe alatt nyögött az is, kinek szőlője már rég nincsen, szegény-pénztárunk üres, kiadódóvá válik, tiszteletességünk, népszerelvény-egyetlen nincsen, holott már minden szomszéd faluban találunk ilyen közhatalu intézményeket.

Ezek helyett csináltunk halászházat, jegyvesztet, hidakat, a paragrafusoknak elég van téve, a pótdólt is kiemeltük, ezzel aztán vége a Váiban létező állami intézményeknek.

A nép pedig, mint annyi éven át, úgy most is jóakaró vezető, tanácsadó nélkül létező várra, jöhet e még valami rosszabb az eddig átéltéknél? Éppen, különben jóindulatu nép addig annyira hiányában volt jóakaró tanácsoknak, hogy bizony ne eszálja t. jegyző ur, ha egyesekkel szemben bizalmatlansággal fog találkozni. Ugy hiszem jóakaróval, alyai indulattal rövid idő alatt ez is legyőzhető.

Nem hagyhatom említés nélkül még egy, községi életünkben nagy szerepet játszó mozgalmat.

Honpolgári kedvünkön dőlegetett professzionális ellenőrségünk rövid évtized alatt immár harmadszor is beakarják bizonyítani, hogy a vaáli járás központja annak a szélén t. i. Bicskén van! (A világ közepé meg valószínűleg a bicskei takarékpénztárban.) Nem akarom vitálni annak ésszerűségét, hogy egy járásnak több mint kétharmada szorvedjen a másik egy harmadért, vagy tényleg helyesebb: az egész járás leforgatásának és szorvedjen egyesek szeszélye miatt, kik elvégre is a mi érdekeinkben léteznek és nem megfordítva; a mint ezt az elvet már kétszer, toledbb helyen is elismerték és nemmi késég, ismét el fognak ismerni.

Csupán az érdekeltek ügyéről akarom felkölteni, mit tesz az Vaál községre nézve, hogy a bíróság itt van.

Mindenekelőtt majd 50,000 lakosnak képviselői és ügyes-bajosai itt összpontosulnak, a hivatalnokok létszáma k. b. 30 ember, sok családos, ezek lakbért fizetnek, 20—25,000 frinyi fizetésüknek jó részét itt költik el, másrészt nem egy kereskedés tartja fenn magát a szegény nép természetét értékesítheti. Ez az oka, hogy a mely községnek körültekintő előjárása van, szeretné a bíróságokat elvinni s ön meg vagyok győződve, hogy Vaálban is új aera kezdődik új jegyzővel, ki egy körültekintő és hivatását komolyan átérző előjárás élén szellemül fog körreműködni Vaál felvirágoztatásán. Ebben a meggyőződésben hívom, hogy köztünk az isten sokáig áldassa!

Egy választó

— Székely Ferenc igazságügyminiszter Bicskén. Bicskei tudósítók írja: Székely Ferenc igazságügyminiszter folyó hó 29-én délelőtt a 10 órai gyorsvonattal Budapestről Bicskére érkezett, a járásbírósnak Váiból Bicskére való áthelyezése ügyében. Az állomáson nagyszámú intelligens közönség várta a minisztert, akit kocsi-jából kilépve lelkesen éjeneztek. A község nevében, aközségi előjárásánál Blauhorn Jenő községi jegyző üdvözölte, mire a miniszter röviden válaszolt. Miután a községi jegyzővel és az üdvözlésére megjelent községi előjárókkal egyideig elbeszélgetett, kocsi-ra ült és dr. Edelmann Sebő igazgató villájába hajtatott. Később megjelent a község-házán. A miniszter a délután folyamán Váiba ment, majd onnan Marlonvásáron keresztül visszautazott a fővárosba. — A bicskeiek remélik, hogy régi óhajuk a járásbírósnak Váiból Bicskére való áthelyezése, végre teljesülni fog.

— A váli járásbíróválság — válsága. Bírósági körökben közismertek azok a viszonyok, melyek között a váli járásbírósnak van. És hogy ezek a viszonyok nem éppen a legkedvezőbbek, az is bizonyos. Több oldalról felmerült memorandumozás, egy csomó akta és féltá elfogyasztása, melyek élesen írták meg a türelmetlen állapotokat, arra készítette Székely Ferenc igazságügyminisztert a múlt hó 29-én, hogy az előterjesztett panaszokat személyesen vizsgálja meg a helyszínen. Az igazságügyminiszter tényleg meggyőződött arról, hogy Váli járásbírósnak székely nem felel meg a modern kívánalmaknak s így most már a legközelebbi jövőben várható a járásbírósnak Váiból Bicskére való áthelyezése. Szóval Váli a járásbíróstól — elvállik!

Váli vagy Bicske? Lapunkat a járás székely, a járásbírósnak stb. áthelyezésének kérdésében tisztán a célszerűség szempontok vezérlik és ezek — bármint mérlegeljük is az adott körülményeket — Bicske mellett szólnak. Igaz, hogy Bicske a kedvező vasuti összeköttetésnél fogva — mint ön állítja — „önmagától” is emelkedik, ellenben Váinak széksége van az emporisztikus támogatásra; de — bocsánat! — ezt nem lehet a közérdek rovására eszközölni. Különben a kérdés megoldása majd eldől és addig is mindkét község bizhat a maga igazában! Ami pedig az ön által felhozott pártpolitikai tendenciákat illeti, az teljesen ki van zárva, mert mindkettő érdek függetlenségi község. Hiszen tehát ne keverjünk a dologba.

vehementiával, hogy (tán ijedtében?) még az is Bicskére kérvényezett, aki azt legfőbb híreből ismerte, vagy kiknek az áthelyezés világosan hátrányos lett volna. [...] Nem hisszük, hogy Magyarország igazságminisztere előtt a bírósági székhelyek állandósításánál egyes nagyurak akarata, vagy egyes községek privát érdekei lennének irányadók. [...] Bicske a járás szélén marad, Vaál pedig a központon s így itt a hivatalok helye! S ha e tények dacára valaha megtörténnék az áthelyezés, előre is kifejezhetnők részvétünket, mert a hona állapotján busuló lengyelként Bicske is majdan zokogva kiálthatja: oda a — békesség!”⁷⁹

Csaknem másfél évvel később, 1891 novemberében ismét olyan vélemény látott napvilágot a megyei sajtó lapjain, amely jelezte: Váli és Bicske között nem szűnt meg a versengés. A nevezett cikket egy váli választópolgár jegyezte, aki — örömet kifejezve Fábian János jegyzővé választása felett — sérelmezte, hogy „ellenségeink rövid évtized alatt immár harmadszor is be akarják bizonyítani, hogy a vaáli járás központja annak a szélén t. i. Bicskén van”.⁸⁰

Ezt követően elcsendesedni látszott a rivalizálás, amelyben még mindig Váli állt nyerésre, legalábbis a tények ezt igazolták: a hivatalok (köztük a királyi járásbírósnak) itt működtek, s — ahogy már említésre került — közigazgatást is felállítottak a mezővárosban.

1904-ben azonban újabb erőre kapott a bicskei törekvés, amelyről a Pesti Napló adott számot: „Bicskéről írják nekünk, hogy ott mozgalom indult meg abból a célból, hogy a Váiban székelő összes bíróságokat Bicskére helyezték át. Ez ügyben a minap járási értekezlet volt, mely a mozgalmat vezető bizottság elnökévé Dettrich Zsigmondot, alelnökévé pedig Gömbös Lászlót és Végh János királyi körjegyzőt választotta meg.”⁸¹ De ez ismét csak egy fellángolás volt, s újabb évek teltek el *status quo*-ban.

1910 augusztusában azonban az igazságügy-miniszter, Székely Ferenc Bicskére látogatott — gyorsvonattal — kifejezetten az ügy okán, hogy Váiból Bicskére helyezték a királyi járásbírósnak.⁸² A tárcavezető ekkor találkozott a községi előjárókkal, de a részletek csak a következő napokban bontakoztak ki a helyi sajtóban: „Az igazságügyminiszter tényleg meggyőződött arról, hogy Váli mint járásbírósnak székely nem felel meg a modern kívánalmaknak” — írta a Székesfehérvár és Vidéke szeptember 1-jén,⁸³ s pár napon belül — a tárcavezető újtjáról beszámolva — az országos sajtóban is megjelent a hír. A Budapesti Hirlap hosszú leírást szentelt a miniszteri látogatásnak, amely már akként fogalmazott, hogy a kerület régi óhajta, miszerint a királyi járásbírósnak Bicskére helyezték át, „a megvalósulás stádiumába jutott”.⁸⁴ A miniszter Záborszky István osztálytanácsos és Jablonszky Ferenc budapesti építész-mérnök társaságában érkezett Bicskére,⁸⁵ ami azt jelezte, hogy valóban eldőlt a kérdés, s bíróság építésében is gondolkodott a tárca, hiszen Záborszky annak az igazságügyminisztériumi ügyosztálynak (V.) volt a tisztviselője, amely a bíróságok elhelyezéséért, új épületek építéséért stb. volt felelős,⁸⁶ Jablonszky pedig a korszak ismert s az igazságügy által sokat foglalkoztatott építész volt.⁸⁷ Nemcsak e két útitárs támasztja alá ezt, hanem az is, hogy már az 1910. évi statisztikai évkönyvben is szerepelt, hogy tárgyalásokat folytattak a település vezetőivel a tervbe vett új járásbírósnak elhelyezése ügyében.⁸⁸

A kérdés — „Váli vagy Bicske?”⁸⁹ — egyértelműen eldőlni látszott tehát, s a következő évi statisztikai jelentés már arról számolt be, hogy a telek is rendelkezésre állt a bíróság felépítéséhez,⁹⁰ amelyet Bicske község ingyen biztosított a bíróság odahelyezése érdekében,⁹¹ s ezen kívül még a szükséges 40 ezer koronát is, amelyből 15 ezret a Bicskei Takarékpénztár ajánlott fel.⁹²

79 Levél Vaálból. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1890. (június 14.) 71. sz. 2. p.

80 EGY VÁLASZTÓ: Néhány őszinte szó Fábian János vaáli jegyző urhoz. Székesfehérvár és Vidéke, 1891. (november 28.) 143. sz. 2. p.

81 A bíróságok áthelyezése Bicskére. Megyék és városok. Pesti Napló, 1904. (november 30.) 331. sz. 7. p.

82 Székely Ferenc igazságügyminiszter Bicskén. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (augusztus 30.) 106. sz. 2. p.

83 A váli járásbírósnak — válsága. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (szeptember 1.) 107. sz. 2. p.

84 Az igazságügyminiszter látogatásai. Napihírek. Budapesti Hirlap, 1910. (szeptember 4.) 210. sz. 10. p.; Régi óhajta... Politika. Friss Ujság, 1910. (szeptember 4.) 211. sz. 6. p.

85 A korabeli sajtóhírekben rosszul szerepelnek a titulusok és a nevek (Jablonszky volt mérnök és Záborszky — helyesen Záborszky — pedig minisztériumi osztálytanácsos). Vö. Magyarország tiszti cím- és névtára (MTCN) 1910. 450. p.; MTCN 1911. 454. p. 86 Uo.

87 Vö. PUSZTAI László: A bírósági épület. In Kállay István — Pusztai László — Stipta István: Bírósági épületek Magyarországon. Budapest, 1993. HG & Társa Kiadó, 42. p.; BARÁTH Attila: Élő kövek. Emlékek a Körmenői Járásbírósnak múltjából. Szombathely, 2015. Szombathelyi Törvényszék, 29. p.; MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A Püspökladányi Királyi Járásbírósnak megszerzésének és elhelyezésének története. In Megyeri-Pálffy Zoltán (szerk.): A jogszolgáltatás története Püspökladányban. Debrecen, 2021. Debreceni Törvényszék, 83–84. p.

88 A M. Kir. Kormány 1910. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1911. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 197. p.

89 Ezzel a címmel jelent meg hír a helyi lapban is. Vö. Váli vagy Bicske? Szerkesztőségű üzenetek. Székesfehérvári Hirlap, 1910. (szeptember 4.) 107. sz. 3. p.

90 A M. Kir. Kormány 1911. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1912. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 189. p.

91 A váli járásbírósnak áthelyezése Bicskére. Törvényszéki csarnok. Budapesti Hirlap, 1910. (október 21.) 250. sz. 14. p.

92 Bicske vagy Váli? Hírek. Székesfehérvári Hirlap, 1910. (október 21.) 127. sz. 1. p. Lásd még A színház ügyszög. Mi ujság? Czegléd, 1910. (október 23.) 43. sz. 3. p.; A váli járásbírósnak áthelyezése Bicskére. Megyék és városok. Pesti Hirlap, 1910. (október 23.) 253. sz. 36. p.

Széchenyi Viktor főispán portréja. [Tolnai Világlapja, 1906. (május 6.) 19. sz. 776. p.; ADT]

— **Különös intentió.** Bicskei tudósítónk írja: Bicskén a napokban megalakult »Gazda Kör« alapszabályainak egyik paragrafusát ezt mondja: »a kör tagjai csak gazdálkodók lehetnek. — A ki más körnek tagja, az a Gazda Kör tagja nem lehet.« Hogy ezt a furcsa valamit más is megértse, ne csak a bicskeiek, ime megadom a kellő felvilágosítást. Bicske község képviselő-testületének értelmes része megszavazta a járásbíró-ság épületéhez kívánt összeget. A járásbíró-sági székhely Bicskére való áthelyezésének ellenesei pedig szövetkeztek a földművesekkel s a megyebizottsági tagságból olyan embereket, akik értelmességüknél, valamint a község érdekében kifejtett működésüknél fogva arra hivatva és érdemesek lettek volna, kibuktatták s helyettük földműveseket választottak meg. De ezzel nem elégedtek meg. Már eleve ki van mondva a szentencia, hogy kabátos ember — ha csak nem virilista — a képviselő testületbe be nem juthat. — Tehát ez az intenciója az újonnan megalakult »Gazda körnek.«

Sajtóhír a járásbíró-ság vegyes fogadtatásáról Bicskén. [Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (december 15.) 152. sz. 2. p. ADT]

Tisztviselőtelep Bicskén. Jövő évben a váli járás-bíró-ság Bicskére fog költözni, ahol a legnagyobb igyekezettel sem lehet az odaköltöző hivatalnokok számára majd lakást kapni. Épen azért most azon igyekeznek, hogy a község építtessen részükre egy tisztviselő-telepet, amelynek jövedelme a befektetett tőkének kamatait is fedezné, sőt tekintélyes hasznot hozna a községnek. Ez olyan kérdés, amivel a többi városok is foglalkozhatnának.

Székely Ferenc igazságügyminiszter: A mi azt a váli járásbíró-ságot illeti, ez egy tengeri kigyó, körülbelül 28 esztendeje. Alig hogy a váli járásbíró-ság létrejött, mozgalom indult meg, hogy azt Bicskére tegyék. Ott van a térkép; azt hiszem, elég jól emlékezetembe véstem a szituációt; a járásbíró-ság területe hosszukás alakú, Vál nem egészen délen van, de megengedem, hogy a határtól jobban benn, mint Bicske északon. A különbség a következő. A külső szituáció az, hogy Válnak vasútja nincs, Bicskének pedig van vasútja először Székes-fehérvárral, vagyis törvényszékével közvetlen összeköttetésben, másodsorú Martonvásáron és Kelenföldön keresztül, tehát a fél télvíz időben is még mindig mehet vasutal Bicskére.

Székely Ferenc igazságügy-miniszter portréja. [Vasárnapi Ujság, 1910. (január 23.) 4. sz. 81. p.; ADT]

A hírek arról árulkodnak, hogy vegyes volt a bíróság áthelyezésének fogadtatása Bicskén: egyesek ellene,⁹³ mások mellette „mozgolódtak”,⁹⁴ s a váliak sem hagyták annyiban a dolgot. 1911 novemberében ugyanis „Fejérmegye közönsége részéről Széchenyi Viktor főispán vezetése mellett [...] egy küldöttség tisztelgett a képviselőházban Székely Ferenc igazságügyminiszternél s arra kérte a minisztert, hogy a váli járásbíró-ságot, melyet Bicskére akarnak áthelyezni, Válon hagyja meg”.⁹⁵ Nem sokkal később, az 1912. január 12-i ülésnapon szóba is került a kérdés az igazságügyi költségvetés tárgyalása közben, ahol az ellenzéki kérdésekre, felvetésekre válaszolva Székely igazságügy-miniszter elmondta, hogy azért kerül Bicskére a járásbíró-ság, mert ott van vasút, amely közvetlen összeköttetést jelent Székesfehérvárral, a törvényszéki székhellyel, valamint Bicske lakossága kétszer akkora, mint Válé.⁹⁶

A költségvetés elfogadását követően,⁹⁷ 1912. szeptember 11-én ki is adta rendeletét az igazságügy-miniszter, mely szerint a királyi járásbíró-ság székhelyét Válból Bicskére kell áthelyezni.⁹⁸ S nem sokkal később egy újabb rendelettel a közjegyzőség is átkerült Bicskére.⁹⁹ Mindkét rendelkezés 1912. december 1-jén lépett hatályba.

93 Különös intentió. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (december 15.) 152. sz. 2. p.

94 Tisztviselőtelep Bicskén. Hírek. Városok Lapja, 1911. (augusztus 19.) 33. sz. 318. p.

95 Fejérmegye... Vidék. Az Ujság, 1911. (november 28.) 282. sz. 23. p.; FARKAS GÁBOR: Településtörténeti tanulmányok. A Fejérmegyei Vál múltjából. In Fitz Jenő – Fülöp Gyula (szerk.): Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis. (A Szent István Királyi Múzeum Évkönyve. 30. C sorozat) Székesfehérvár, 2001. Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, 116. p.

96 Vö. KN 1910. XIV. k. 63. p. Lásd még A képviselőház ülése. Országgyűlés. Budapesti Hírlap, 1912. (január 13.) 11. sz. 4–5. p.; A képviselőház ülése január 12-én. Országgyűlés. Pesti Hírlap, 1912. (január 13.) 11. sz. 34. p.; A képviselőház ülése. Sivár miniszteri program. Pesti Napló, 1912. (január 13.) 11. sz. 3. p.

97 A vonatkozó törvényt 1912. február 2-án hirdették ki. 1912. évi V. törvénycikk az 1912. évi állami költségvetésről.

98 A m. kir. igazságügyminiszternek 40.826/1912. I. M. számú rendelete a kir. járásbíró-ság székhelyének Válból Bicskére áthelyezése tárgyában. Igazságügyi Közlöny, 1912. (szeptember 26.) 9. sz. 345. p.

99 A m. kir. igazságügyminiszternek 46.454/1912. I. M. számú rendelete, a kir. közjegyzőség székhelyének Válból Bicskére áthelyezése tárgyában. Igazságügyi Közlöny, 1912. (október 26.) 10. sz. 369. p.

A Váli Járás Fejér vármegye térképén 1894-ben. [Szerzői szerkesztés Gönczy Pál térképe alapján. Pallas nagy lexikona. 6. Budapest, 1894. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, képmelléklet; ADT]

A Bicskei Járásbíróság épülete napjainkban. [Szerzői felvétel]

BICSKEI JÁRÁSBÍRÓSÁG (1912–)

A törekvés – amely már 1871-től érezhető volt – lassan eredményt hozott Bicske számára: 1912-ben a királyi járásbíróság székhelyévé vált átvéve ezzel Vál korábbi szerepét.

A Váli Királyi Járásbíróság szervezéstörténetben már szóba került, hogy Bicske jól előkészítette a bíróság fogadását: 1911-re a telek is rendelkezésre állt, s az építéshez szükséges anyagi fedezetről is gondoskodtak.

Mindezek után meg is jelentek az építésre vonatkozó hirdetések 1912. március 29-re tűzve a versenytárgyalás napját.¹⁰⁵ Az eredmény alapján a nyertes a Szabó és Társa cég lett,¹⁰⁶ amely ugyanaz a vállalkozás volt, amely nem sokkal korábban a Móri Királyi Járásbíróság épületét is kivitelezte.¹⁰⁷

Nemcsak az építő, hanem a tervező is ugyanaz a személy, Jablonszky Ferenc volt, aki terveit 1912. március 9-én írta alá.¹⁰⁸

Versenytárgyalási hírek.

Bicske. Járásbírósági épület építése. Határidő március 29. Bánatpenz 5⁰⁰ o. Ajánlatok a székesfehérvári államépítészeti hivatalnál nyújtandók be.

VERSENYTÁRGYALÁSOK EREDMÉNYE.

A Bicskén emelendő járásbírósági épület építését Szabó és Társa nyerték el (146476/73 k.).

105 Versenytárgyalások. Építő Ipar, 1912. (március 24.) 12. sz. 124. p.; Versenytárgyalási hírek. Magyar Asztalosmesterek Lapja, 1912. (március 24.) 13. sz. 7. p.; Versenytárgyalási hírek. Magyar Lakatosmesterek Lapja, 1912. (március 24.) 13. sz. 6. p.

106 Versenytárgyalások eredménye. Építő Ipar, 1912. (május 12.) 19. sz. 191. p.

107 Székesfehérvár. Épülő városok. Vállalkozók Lapja, 1928. (február 29.) 9. sz. II. p. A móri épületről a későbbiekben esik szó.

108 Vö. Bicskei kir. járásbíróság és fogház házi példányai. Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ. Igazságügyi épületek. Gy.sz.: 1973/290/1. Bicske.

A bicskei járásbírósági épület kivitelezésére szóló versenytárgyalási hírek. [Magyar Asztalosmesterek Lapja, 1912. (március 24.) 13. sz. 7. p.; Építő Ipar, 1912. (május 12.) 19. sz. 191. p.; ADT]

Bicske látképe a 19–20. század fordulóján. [KÁROLY János: Fejér vármegye története 3. Székesfehérvár, 1899. Fejér Vármegye Közönsége, 207. p.; ADT]

A Bicskei Járásbíróság lépcsőháza, tárgyalóterme és kezelőirodája az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék; OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A Bicskei Járásbíróság egyik tárgyalóterme az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék]

Az épület a kor sémájának megfelelően – hasonlóan móri társához – a bírósági működésnek megfelelő alaprajzi beosztással készült: a földszinten a nagyobb forgalmú helyiségekkel, a telekkönyvvel, az emeleten a bírói irodákkal, szobákkal.

Az architektúra is árulkodott arról, hogy a bicskei bíróságot a mórival egyező személy tervezte: Jablonszky ez esetben is a rá jellemző téglaszalagos homlokzatdíszítést alkalmazta. Az egyemeletes épület főfrontja csaknem szimmetrikus: egy nyílástengellyel a bal oldal megnyúlik, ugyanis itt helyezte el a tervező a bejáratot, amelytől jobbra viszont „helyreáll” a rend: az ablakkiosztás ritmusa mellett a (majdnem középen lévő) homlokzati főtengelyt oromzattal tette Jablonszky hangsúlyossá. Ennek mezőjébe került a – ma ismét látható¹⁰⁹ – állami koronás kiscímer.

A Jablonszky tervezte járásbírói és fogházépület 1912 őszére készült el, ahova novemberben költözött át a váli fórum,¹¹⁰ – Peterdy Károly „vezetésével”¹¹¹ változatlan albírói állománnyal¹¹² –, s Bicskei Királyi Járásbíróságként december 1-jétől folytatta tovább ítélkező munkáját Székely Ferenc igazságügy-miniszter rendeletének megfelelően,¹¹³ akinek – a járásbírói áthelyezésének „alkalmából” – 1913 júliusában Bicske község díszpolgári oklevelet adott át.¹¹⁴

A bíróság megnyitását követően mintegy másfél évtizeddel tatarozási munkákat végeztek az épületen,¹¹⁵ de az 1920-as évek végi felújítás után – bár 1959-ben a homlokzat átalakítását mutató tervek születtek¹¹⁶ – csak 1960-ban került sor általános javításokra.¹¹⁷

109 A címet a második világháború után eltávolították, majd az ezredforduló idején visszahelyezték. Vö. Szobormentők. Művészet. *Napi Magyarország*, 2000. (január 6.) 4. sz. 10. p.; Székesfehérvár tízmillió támogatása a legjelentősebb. *Krónika. Fejér Megyei Hírlap*, 2000. (február 28.) 49. sz. 3. p.

110 A váli kir. járásbírói áthelyezése. *Törvénykezés. Pesti Hírlap*, 1912. (október 8.) 238. sz. 21. p.

111 Peterdy járásbírói elnökké később, 1921-ben nevezték ki. *Hivatalos rész. Budapesti Közlöny*, 1921. (október 27.) 241. sz. 1. p.

112 Vö. *MTCN* 1911. 463. p.; 1912. 472. p.; 1913. 488. p.

113 A m. kir. igazságügyminiszternek 40.826/1912. I. M. számú rendelete a kir. járásbírói székhelyének Válból Bicskére áthelyezése tárgyában. *Igazságügyi Közlöny*, 1912. (szeptember 26.) 9. sz. 345. p.

114 Székely Ferenc díszpolgársága. *Vidék. Budapesti Hírlap*, 1913. (július 9.) 161. sz. 17. p.; Székely Ferenc díszpolgársága. *Belpolitikai hírek. Pesti Hírlap*, 1913. (július 9.) 161. sz. 4. p.; Székely Ferenc díszpolgársága. *Vidék. Az Ujság*, 1913. (július 9.) 162. sz. 19. p.; Székely Ferenc díszpolgársága. *Világ*, 1913. (július 9.) 161. sz. 2. p.

115 Vö. A székesfehérvári kir. törvényszék elnöke... *Versenyterületi hirdetések. Hivatalos rész. Építő Ipar-Építő Művészet*, 1928. (augusztus 15.) 31–32. sz. 127. p.; Székesfehérvár. *Építési és műszaki munkák. Vállalkozók Lapja*, 1928. (szeptember 5.) 36. sz. 20. p.

116 Bicske VB. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád-Fejér feliratú doboz].

117 Székesfehérvár. Épület. Uo.

A Bicskei Járásbíróság bírói irodája és elnöki dolgozószobája az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék]

A Bicskei Járásbíróság udvara az 1960–1970-es években. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Államcímer a Bicskei Járásbíróság épületén napjainkban. [Szerzői felvétel]

Így nem meglepő, hogy az ezredforduló éveire megérett az épület egy átfogó rekonstrukcióra. Ez 2008-ban kezdődhetett el, amihez a terveket a Top-Kvalitás Kft. készítette.¹¹⁸ A munkálatok alatt – amelyek keretében tanúszobát és zárt beléptető rendszert is kiépítettek¹¹⁹ – a Bicskei Városi Bíróság ideiglenesen átköltözött a Kossuth utca 60–62. sz. alatti épületbe,¹²⁰ ahol egészen 2010 áprilisáig fogadta az ügyfeleket. Ekkor visszatért felújított régi épületébe, a bicskei Hősök tere 3. sz. alá,¹²¹ 2010. június 22-én pedig megtörtént az ünnepélyes átadás.¹²²

A Bicskei Járásbíróság – 2012-ben társaival egyetemben visszanyerve régi elnevezését – napjainkban is a számára készült immár több mint száztíz éves épületében működik 3 fő engedélyezett bírói létszámmal.

118 É-5. Bicske Járásbíróság utcai homlokzat. Bicske VB. OBH Műszaki Főosztály Irattára. Fejér megye. Bicskei VB, Móri JB, Dunaújvárosi JB, Sárbogárdi JB Tervek. 1963–2008. Nem iktatott iratok 189. d.

119 Vö. Megújul a törvényház. Krónika. Fejér Megyei Hírlap, 2008. (november 13.) 265. sz. 3. p.

120 Közérdekű. Fejér Megyei Hírlap, 2008. (november 14.) 266. sz. 9. p.

121 Költözik a bíróság. Szolgáltatás. Fejér Megyei Hírlap, 2010. (április 21.) 92. sz. 11. p.

122 SZABÓ Zoltán: Ez a legkorszerűbb. Krónika. Fejér Megyei Hírlap, 2010. (június 23.) 144. sz. 3. p.

A Bicskei Járásbíróság utcai homlokzata az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék]

Címeres zománc tábla a Bicskei Járásbíróság épületén napjainkban. [Szerzői felvétel]

Az Adonyi Járásbíróság egykori épülete, ma Városháza. [Szerzői felvétel]

ADONYI JÁRÁSBÍRÓSÁG (1872–1968)

Vál és Bicske járásbírósági székhelyért folyt versengése nem egyedüli a magyar bíróságtörténetben s Fejér vármegyében sem. Bár nem ölelt fel évtizedeket, de már a polgári kori bíróságok működésének hajnalán Adony és Ercsi vonatkozásában is felvetődött a kérdés: itt vagy amott legyen-e a királyi járásbíróság.

Már 1871 tavaszán alternatívát jelentett e két település a királyi járásbíróság elhelyezésében. A vármegyei közgyűlésen Zuber József másodalispán – szemben az országgyűlési szakbizottság ajánlásával – Ercsi helyett Adonyt javasolta járásbírósági székhelyül.¹²³ S bár akkor a megyeiek Ercsit pártolták, végül 1872. január 1-jén Adonyban nyithatta meg kapuit a királyi járásbíróság.

Az 1879. október 6-án tartott vármegyei törvényhatósági bizottsági ülésen nemcsak Vál és Bicske, hanem Adony és Ercsi közötti járásbírósági székhelycsere is szóba került.¹²⁴ Később ismét, miként a *Fehérvári Híradó* 1880. évi legelső számában be is számolt róla: „A járásbírósági székhelynek Adonyból Ercsibe áthelyezése iránt újra mozgalom indult meg s jelenleg már – mint alaposan értesültünk, oly komoly jellegű, hogy nagyon valószínű, miszerint ez eszme kivetni fog, miután az Ercsi uradalom által sokkal előnyösebb ajánlatok tétettek, mint az adonyi uradalom részéről. Valószínű még az is, hogy a telekkönyv is e járásra nézve kivetni fog.”¹²⁵ A dolog tehát akörül forgott, hogy mely településen biztosítottak alkalmas épületet az igazságszolgáltatási feladatok ellátására. E kérdés végül Adonyban megoldásra talált.¹²⁶

A telekkönyvi tevékenység „szétosztása” ekkor tehát nemcsak Vál, hanem Adony vonatkozásában is igényként merült fel,¹²⁷ s nem sokkal később realizálódott: 1880. június 8-án Pauler Tivadar igazságügy-miniszter kiadta rendeletét, amellyel az Adonyi Királyi Járásbíróságot telekkönyvi hatósággal ruházta fel 1880. szeptember 1-jei hatállyal.¹²⁸

A rendelet – pár nappal megjelenését követően – kommentárt is kapott az egyik fehérvári lapban: „A telekkönyvet szeptember hóban az adonyi kir. járásbírósághoz is kiviszik. Teljességgel nem helyeseljük a telekkönyvek eldarabolását s lesz idő mikor a községek azért fognak folyamodni, hogy összpontosítsák.”¹²⁹

Azonban nemcsak ezt nem helyeselték a megye egy részében, hanem azt sem, hogy nem Ercsiben van a járásbíróság. Bár az 1880-ban a telekkönyvi hatósággal megerősítették Adony fórumát, néhány év múlva ismét előbukkant a székhely kérdése, s megint csak Vál és Bicske huzakodása élesztette fel ezt a kérdést is akkor, amikor az 1885. július 19-i bicskei „népgyűlésre” sor került.¹³⁰ Azonban ez volt az utolsó fellángolás, Ercsi nem járt Bicskéhez hasonló sikerrel, a királyi járásbíróság Adonyban maradt.

E helyzettel szemben legközelebb 1922-ben szólaltak fel, ebben az évben két másik település – Pusztaszabolcs és Dunapentele – is a magáénak szerette volna a járásbírósági székhely címet.¹³¹ Ez azonban nem eredményezett változást, s továbbra is Adonyban működött a fórum. Legalábbis a következő évtizedekben.

*

123 Lásd korábban!

124 R. L.: Fehérmegye... A vidék. A Hon, 1879. (október 15.) 248. sz. 2. p.

125 A járásbírósági székhelynek... Hireink. Fehérvári Híradó, 1880. (január 1.) 1. sz. 3. p.

126 Lásd a későbbiekben!

127 Vö. A telekkönyvek decentralizációjáról... Hireink. Fehérvári Híradó, 1880. (március 24.) 25. sz. 99. p.

128 A m. kir. igazságügyminiszternek 14,957. számú rendelete az adonyi kir. járásbíróságnak telekkönyvi hatósággal felruházása tárgyában. MRT 1880. 270. p.

129 Törvényészki hír. Különfélék. Fehérvári Híradó, 1880. (június 16.) 49. sz. 198. p.

130 Vö. (1.): A vaáli járásbíróság elhelyezése... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (július 27.) 87. sz. 2. p.

131 FARKAS GÁBOR: Pusztaszabolcs. In Farkas Gábor (szerk.): Fejér Megyei Történeti Évkönyv 22. Székesfehérvár, 1991. 274. p.

Kimutatás

a duna-adornyi kir. járásbírósi fogház elhelyezéséről 1900. évi június 28-án

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Duna-adornyi kir. járásbírósi fogház.	Gróf Zichy Nándor.	—	Bérelt	—	—	Nem járul.	—	Egy hivatalos lakás tartományi lakást bír. kincst. év lakásából 20. évi törvény 20. cikkével.
Hir. járásbírósi fogház.	Mint i. fogház.	—	Mint i. fogház.	—	—	Nem járul.	—	Nem emelt.
Hely. bírói fogház 1900. évi június 28-án								

A Duna-Adonyi Királyi Járásbírósi Fogház helyiségeiről készült 1900. évi kimutatás részlete. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Az 1871. évi szervezés során nagy valószínűséggel nem a legmegfelelőbb elhelyezést biztosították az Adonyi Királyi Járásbírósnak. Ezt az szervezéstörténeti esemény jelezte 1879-ben, illetve 1880-ban, amely szerint az adonyi székhelyről Ercsibe helyezték át a járásbírósnak. Azonban az adonyiak nem hagyták elveszni járásbírósnak, legalábbis „miután ő méltósága gróf Zichy Nándor ur a magas államkincstár által kívánt helyiséget megadja – most már valószínűleg közsünkben fog hagyatni, s így remélhető, hogy a telekkönyvi osztály is kihozatni fog” – számolt be egy adonyi levelező a Székesfehérvár és Vidéke szerkesztőjének 1880. február 20-án.¹³²

Ez minden bizonnyal így is történt, amit az is igazol, hogy egy 1900. június 28-i kimutatás szerint az – akkor már duna-adonyinak hívott – királyi járásbírósi épület bérlemény volt, amelynek tulajdonosaként Zichy Nándort tüntették fel. A jelzett kimutatás rovataiból az is kiderül, hogy az épületben a bírósági helyiségeken túl a hivatalos lakással, s a kertet is művelte, valamint az is, hogy a járásbírósi fogház számára is a gróftól béreltek épületet. A summázat – azaz a „Rövid vélemény az elhelyezésről” c. rovat – szerint mindkét épület „jó”, vagyis megfelelő volt a működés számára.¹³³

Ez lehetett az a földszintes ház, amelyet egy, a 20. század első éveiben készült, képeslapon látható felvétel mutat.¹³⁴ A (ma már nem beazonosítható) zártosú beépítésű, háromablakos épület a korabeli Adony egyik jellegzetes, de régebbi – valószínűleg a 19. század elején emelt – lakóháza volt.

Míg az 1900. évi bejegyzés szerint az elhelyezés „jó” minősítést kapott, addig az 1901. évre vonatkozóan feltűnik egy adat, miszerint az igazságügyi tárca póthelyiséget bérelt többek között az adonyi járásbírósi részére is.¹³⁵ Mindemellett az épület még évtizedekig biztosította az itteni bíróság elhelyezését, s nem vele, hanem inkább a bíróság más „körülményeivel” adódtak problémák.

1902 márciusában például A Jog című folyóirat „ázsiai állapotokat” emlegetett – más mellett – a duna-adonyi járásbírósnak, amelynek nagy forgalma miatt „legalább három bírónak kellene szakadatlanul megfelelő joggyakorlati karral működnie, hogy az ügyforgalom megfeszített munkával ugyanolyan jól és gyorsan lebonyolítható legyen. De mit tapasztalunk? – tette fel a kérdést Mihálovits Béla, budapesti ügyvéd, a cikk szerzője, s adta meg a választ is: – maga a járásbíró ur küzd egy-egy albiroval megfelelő számú jegyző és gyakornok nélkül a feltornyosult ügyek elintézésével kora reggeltől – késő estig; a duna-adonyi járásbírósi vezetője az ottani hátralékok feldolgozásának valóságos élő halottja, egészsége teljesen áldozatul esett a személyzet hiányának.

Mert nemcsak, hogy elegendő szellemi erők nem állnak rendelkezésére; de még az irodai teendők elvégzésére sem kapnak a magas kormánytól elegendő díjnokat.

Ily ázsiai állapot mellett nem csoda, hogy pld. a duna-adonyi járásbírósi 1901. évi V. 169. és 144. végzései alapján múlt évi május 24-én foganatosított és kifizetett végrehajtásról szóló jóváhagyó végzések még maig sem hozták meg; pedig azóta már a lefoglalt ingók kiigényeltettek és zár alá is feloldattak.¹³⁶

Néhány hónappal később e nagy ügyteherrel küzdő járásbíró és albirója, valamint a járásbírósi írnok ellen fegyelmi vizsgálat indult „nagy mérvű visszaélések, bélyegnyalások, okirathamítások stb. ügyében”, amelynek a vége az írnok vád alá helyezése lett – számolt be az esetről a Pesti Hírlap hozzátéve: „Az eset meggyeszte élénk feltűnést kelt.”¹³⁷

132 Adony, 1880. február 20-án. Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (március 6.) 19. sz. 2. p.

133 Kimutatás a duna-adornyi kir. járásbírósi fogház elhelyezéséről 1900. év június hó 28-án. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tsvék. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

134 A képeslapot közli BARTALOS – SZOMBATH – HALÁSZ (szerk.) i. m. 2013. 57. p.

135 Feltehetően erre utal az 1901. évi statisztikai kormányjelentés, miszerint póthelyiséget bérelt a tárca többek között az adonyi járásbírósi esetében is. Vö. M. kir. igazságügyi ministerium. Béreltek. In A. M. Kir. Kormány 1901. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1902. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T., 178. p.

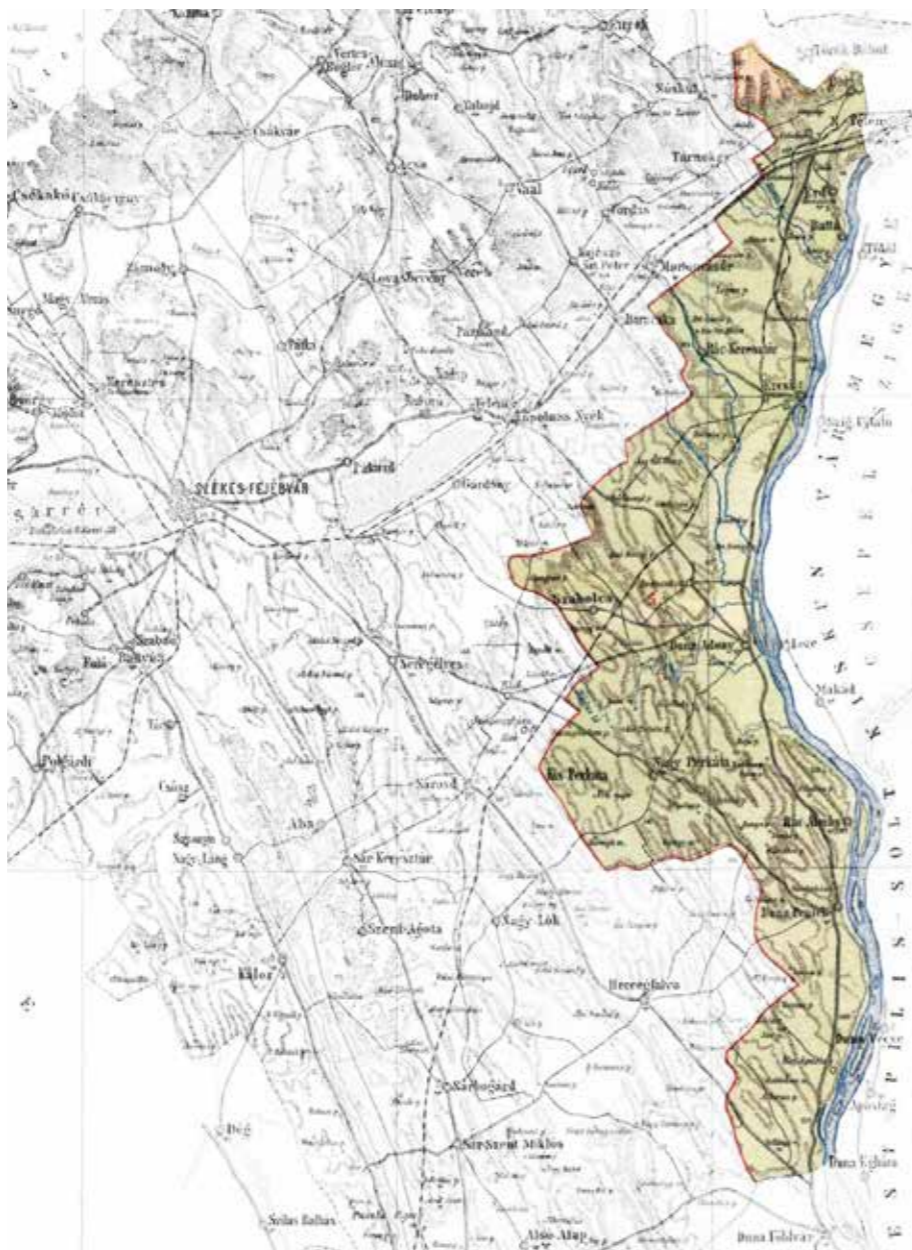
136 MIHÁLOVITS Béla: Igazságszolgáltatásunk nyomorúsága. Sérelem. A Jog, 1902. (március 30.) 13. sz. 103. p.

137 Fegyelmi vizsgálat egy járásbírósi ellen. Törvénykezés. Pesti Hírlap, 1902. (július 8.) 185. sz. 12. p.

Gróf Zichy Nándor portréja 1884-ben. [Magyarország és a Nagyvilág, 1884. (január 20.) 3. sz. 33. p.; ADT]

Az Adonyi Járás Fejér vármegye térképén 1894-ben. [Szerzői szerkesztés Gönczy Pál térképe alapján. Pallas nagy lexikona. 6. Budapest, 1894. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, képmelléklet; ADT]

= A dunaadonyi járásbíróság bűnügyei. A székesfehérvári törvényszék három napig tárgyalta Forray Dezső volt dunaadonyi járásbírói irnok bűnügyét. Forray a bélyegpénzeket elsikkasztotta, beadványokról a bélyegeket leszedte és hamis okmányokat készített. A törvényszék Forrayt sikkasztásokért 10 hónapi börtönre és öt hónapi hivatalvesztésre ítélte, de büntetését a vizsgálati fogsággal kitöltöttnek vette. Március 31-én ismét tárgyalás lesz, mely napon Tóth Ferenc volt telekkönyvvezető bűnügye kerül tárgyalásra. Mivel 114 tanu van beidézve, a tárgyalás öt napig fog tartani. — *Hatasi Szilárd* volt dunaadonyi járásbíró bűnügyével fejezelmű ügyének elbirálása után fog a bíróság foglalkozni.

Korabeli sajtóhír a bírósági visszaélésekről. [Alkotmány, 1903. (március 6.) 56. sz. 9. p.; ADT]

Csaknem egy év múlva sor is került az ügy – három napig tartó – tárgyalására a fehérvári törvényszéken, amely az írnokot a „sikkasztásokért 10 hónapi börtönre és öt hónapi hivatalvesztésre ítélte, de büntetését a vizsgálati fogsággal kitöltöttnek vette”.¹³⁸

Az eset nem ingatta meg az adonyi bírói fórum létét, maga a település azonban változott, fejlődött: 1910. január 1-jétől új adóhivatal kezdte meg itt munkáját, amely érintette az itteni járásbírói bíróságot, annyiban, hogy a „m. kir. igazságügyminisztérium az említett helyen lévő kir. járásbírói bíróságnál alkalmazott személyzet illetményeinek, úgyszintén a bírói és igazságügyi letéteknek a sárbogárdi kir. adóhivaltól az adonyi kir. adóhivatalhoz való átutalása iránt megfelelően intézkedett”.¹³⁹

1911-ben a Tolna vármegyei Dunaföldvár kérvényt nyújtott be az igazságügy-miniszterhez járásbírói bíróságának kibővítése és a Székesfehérvári Királyi Törvényszékhez csatolása iránt. A kibővítés az illetékességi területre vonatkozott, még hozzá két fejéri járásbírói bíróságot érintve. Az egyik a sárbogárdi volt, amelyhez Előszállás és Hercegfalva tartozott, de ezek természetes központja Dunaföldvár volt, miként Baracs és Kisapostag községeknek, amelyek a másik Fejér megyei fórum, az adonyi alá tartoztak.¹⁴⁰ „Ezeknek sincs semmi forgalmi összeköttetésük Adony községgel. Az eleven élet ezernyi szála őket is hozzánk köti. Igaz, hogy állami ut vezet tőlük Adonyba, csakúgy mint hozzánk, de mégis jóval közelebb esnek Dunaföldvárhoz, ahova ezenfelül Baracsnak vasuti összeköttetése, Kisapostagnak pedig a Dunán vizi útja van” – állt a dunaföldvári kérelem indokolásában, amely arra is magyarázatot adott, hogy miért akarnak a szekszárditól a székesfehérvári törvényszéki illetékességbe kerülni: a jobb közlekedési lehetőségek, így a könnyebb ügyintézés miatt.¹⁴¹ Végül nem történt módosulás az illetékességi területben.

Az 1920-as évek voltak azok, amelyek igazán nagy változást hoztak az Adonyi Királyi Járásbírói Bíróság életében. Az 1927 májusában előterjesztett 1927–1928. évi költségvetési törvényjavaslatban¹⁴² az „igazságügyi intézmények elhelyezésére szolgáló épületek vételére, építésére és bővítésére” cím alatt (a 4 090 000 pengőnyi összegkereten belül) szerepelt Adony járásbírói bíróságának épületének bővítése is.¹⁴³ Ugyanakkor az ez évi statisztikai évkönyv szerint egy Adonyban építendő járásbírói épület és fogház építéséhez szükséges telek megszerzése érdekében folytatott tárgyalásokat az igazságügyi kormányzat.¹⁴⁴ Tehát időközben a bővítés helyett új építése mellett döntöttek. Az 1928. évi statisztikai jelentésben már az szerepelt, hogy az adonyi bíróság építése folyamatban volt.¹⁴⁵ A kivitelezésre 1928 augusztusában hirdett versenytárgyalást az Igazságügyminisztérium,¹⁴⁶ s napját 27-re tűzték ki.¹⁴⁷ Az árversenyre „Kszantner F. és Pintér Testv. (Székesfehérvár) 168.365.95; Scheuer és Hoffer (Bpest) 163.571.53; Mester és Kis (Bpest) 144.984.83; Böhm Károly és Kállai Géza (Bpest) 163.730.61 P-vel” adott be ajánlatot,¹⁴⁸ a terveket Rottmann Elemér (1879–1969)¹⁴⁹ műépítész készítette.¹⁵⁰

„Adonyban most avatták fel nagy ünnepség közben a járásbírói bíróság új épületét” – adta hírül a *Kis Ujság* 1929. július 27-én.¹⁵¹ A Koller (később Kossuth) utcán, a templom közelében, annak a háta mögött elhelyezett, egyemeletes épület megjelenésében igazodott az 1920-as évek végére lecsengő historizmus irányvonalához. Díszítményei, párkányai már visszafogottak, de a tömegforma még történeti megszokottságot sugall: az épület középtengelyében állami címeres oromzatos rizalitban kapott helyet a főbejárat, amelyet kannelúrozott pilaszterek öveznek.

138 A dunaadonyi járásbírói bíróság bűnügyei. Törvényszéki csarnok. Alkotmány, 1903. (március 6.) 56. sz. 9. p.

139 Új kir. adóhivatalok felállítás. Közlemények. Igazságügyi Közlöny, 1909. (december 28.) 12. sz. 455. p.

140 Előszállás és Baracs hovatartozásának kérdése nem volt előzmény nélküli. Vö. A dunaföldvári járásbírói bíróság. Napihírek. Hazánk, 1900. (március 28.) 74. sz. 5. p.

141 Dunaföldvár kérvénye az igazságügyminiszterhez, járásbírói bíróságának kibővítése és a székesfehérvári törvényszékhez csatolása iránt. Tolnavármegye és a Közérdek, 1911. (május 18.) 40. sz. 1–2. p.

142 A költségvetési törvényjavaslat általános tárgyalására 1927. május 27-én került sor. KN 1927. IV. k. 347. p.

143 Törvényjavaslat az 1927/28. évi állami költségvetésről. (Irom. 144. sz.) KI 1927. III. k. 434. p.

144 A M. kir. Kormány 1927. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1929. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 138. p.

145 A M. kir. Kormány 1928. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1930. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 163. p.

146 Építkezés. Közszállítási Értesítő, 1928. (augusztus 9.) 32. sz. 6–7. p.; Budapest. Lapzárta után. Vállalkozók Lapja, 1928. (augusztus 9.) 32. sz. 9. p.; Versenytárgyalási hirdetemény. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1928. (augusztus 16.) 34. sz. 242–243. p.

147 Versenytárgyalási határnapok. A Munkaadó, 1928. (augusztus 22.) 34. sz. 7. p.

148 Budapest. Építési- és műszaki munkák. Versenytárgyalási eredmények. Vállalkozók Lapja, 1928. (augusztus 30.) 35. sz. 18. p.

149 SZENTMIKLÓSSY Géza (szerk.): A magyar feltámadás lexikona. Budapest, 1930. A Magyar Feltámadás Lexikona kiadása, 964. p.; KENYERES Ágnes (főszerk.): Magyar Életrajzi Lexikon 3., kiegészítő kötet A–Z. Budapest, 1981. Akadémiai Kiadó, 116. p.

150 Az 50 éves Pesti Hírlap jubileumi albuma 1878–1928. Budapest, [1928] Légrády Testvérek, 677. p.

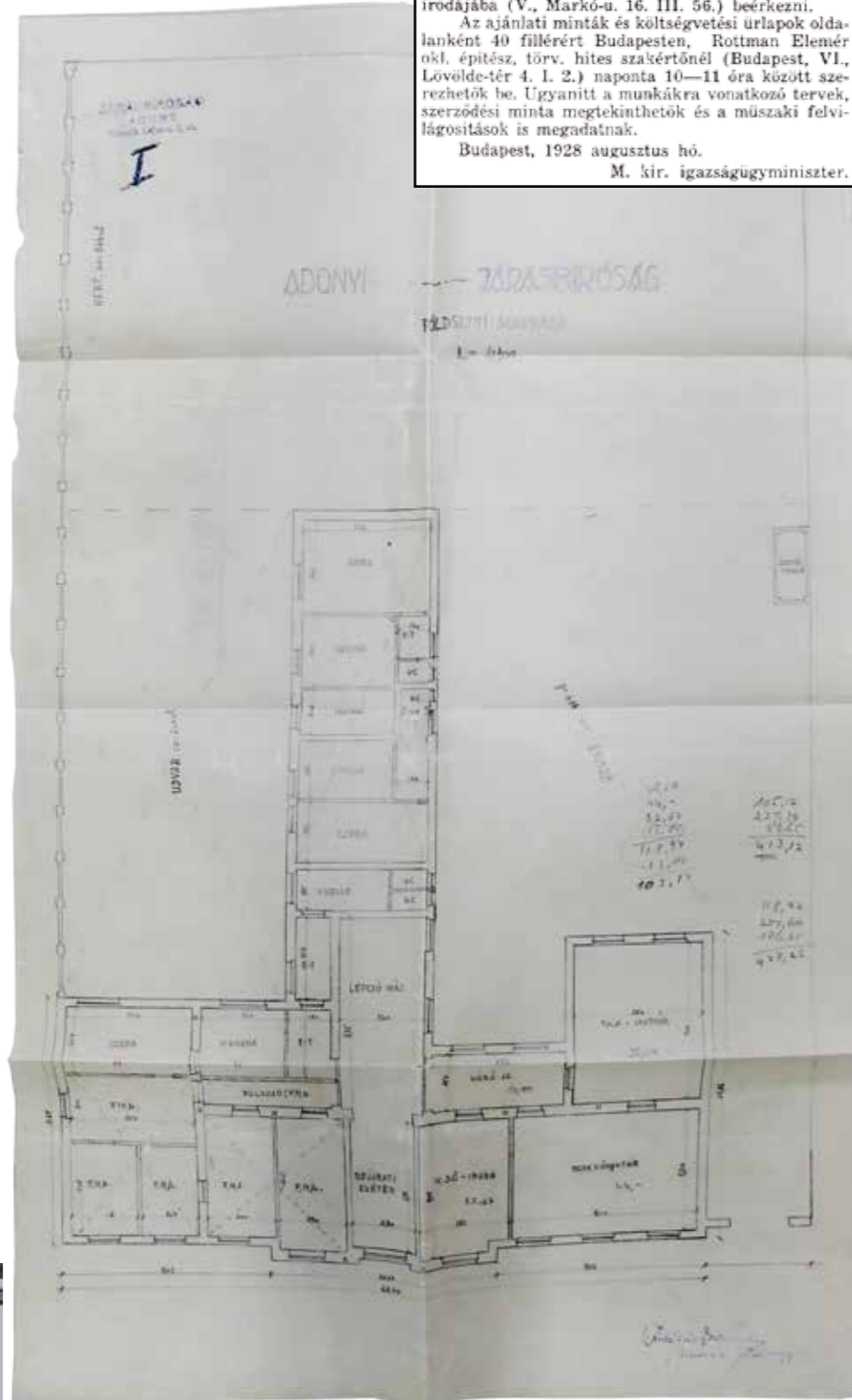
151 Adonyban... Mi újság a vidéken? Kis Ujság, 1929. (július 27.) 168. sz. 4. p. A befejezés tényét az 1929. évi statisztikai évkönyv is rögzítette. A M. kir. Kormány 1929. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1931. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 151. p.

Az Adonyi Királyi Járásbíróság épületét tervező Rottmann Elemér arcképe. [SZENTMIKLÓSSY Géza (szerk.): *A magyar feltámadás lexikona*. Budapest, 1930. A Magyar Feltámadás Lexikona kiadása, 964. p.; ADT]

ÉPÍTKEZÉS. (Kivonatos szöveg.) A m. kir. igazságügyminiszter az adonyi kir. járásbírósági épület építőipari és egyéb ipari munkálatának vállalatba adása végett nyilvános, egyszézés verseny-tárgyalást hirdet az alábbi feltételek mellett:
Ajánlat csakis rendelkezésre boesáttott úrlapon, az egyszézésrel szabályszerűen kitöltött költségvetési előírás melléklésével és csakis az összes munkákra tehető.
Csak szabályszerűen kiállított „Ajánlat az adonyi kir. járásbírósági épület építőipari és egyéb ipari munkákra” felírással ellátott, peeséttel lezárt, sértetlen borítékban érkezett és közvetlenül beadott, vagy posta útján küldött, de csakis a határidőre beérkezett ajánlatok vétetnek figyelembe.
A szabályszerű ajánlatoknak a kívánt melléklétekkel legkésőbb 1928 augusztus 27-én d. v. 10 óráig kell az igazságügyminisztérium X. ügyosztályának irodájába (V., Markó-u. 16. III. 56.) beérkezni.
Az ajánlati minták és költségvetési úrlapok oldalanként 40 fillérért Budapesten, Rottman Elemér okl. építész, törv. hites szakértőnél (Budapest, VI., Lövyöde-tér 4. I. 2.) naponta 10—11 óra között szerzhetők be. Ugyanitt a munkákra vonatkozó tervek, szerződési minta megtekinthetők és a műszaki felvilágosítások is megadatnak.
Budapest, 1928 augusztus hó.
M. kir. igazságügyminiszter.

Versenyárgyalási felhívás az adonyi bírósági építkezésre. [Közszállítási Értesítő, 1928. (augusztus 9.) 32. sz. 6–7. p.; ADT]

Az 1920-as évek végén felépült adonyi bírósági épület földszinti alaprajzának másolata az 1960-as évekből. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A klasszicista ízekkel a reformkori középületek világát idéző épület a következő évtizedekben az Adonyi Királyi (majd jelzőjét vesztett) Járásbíróság működését szolgálta. A földszintjén a főbejáratától jobbra a telekkönyv, balra a járásbíróság helyiségeivel. Szemben lépcső vezetett fel az első emeletre, ahol elnöki, bírói szobák és tárgyalók kaptak helyet, valamint a főlajstromiroda és az irattár és egy kis bűnjelkamra.¹⁵²

Feljegyzések szerint 1948–1949-ben nagyobb helyreállítási munkákat végeztek az épületen a háborús rongálások megszüntetésére, majd az 1960-as években kisebb felújításra került sor, így esővízcsatorna javítására és az ablakok külső mázolására. 1966-ban minderről leírás készült, amely azzal záródik, hogy „[a]járásbíróság előreláthatóan 1967. év végén Dunaújvárosba települ át. Az épületen csak a legszükségesebb állagmegóvási munkát fogjuk a jövőben elvégeztetni.”¹⁵³

Az áttelepülésről szóló megjegyzés 1968-ban vált valóra, amikor is beérett az a folyamat, amely nyomán a járás, majd a járásbíróság székhelyét Adonyból Dunaújvárosba helyezték át. Ekkor – 1968. október 1-jével – összevonták az Adonyi Járásbíróságot és a Dunaújvárosi Városi Bíróságot, amely mint Dunaújvárosi Járásbíróság az egykori Sztálinvárosban kapott helyet, s az adonyi előd hátrahagyta a számára 1928–1929-ben emelt épületét.

152 A helyiségelosztást egy 1965-ben készült alaprajzmásolat mutatja. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

153 Uo.

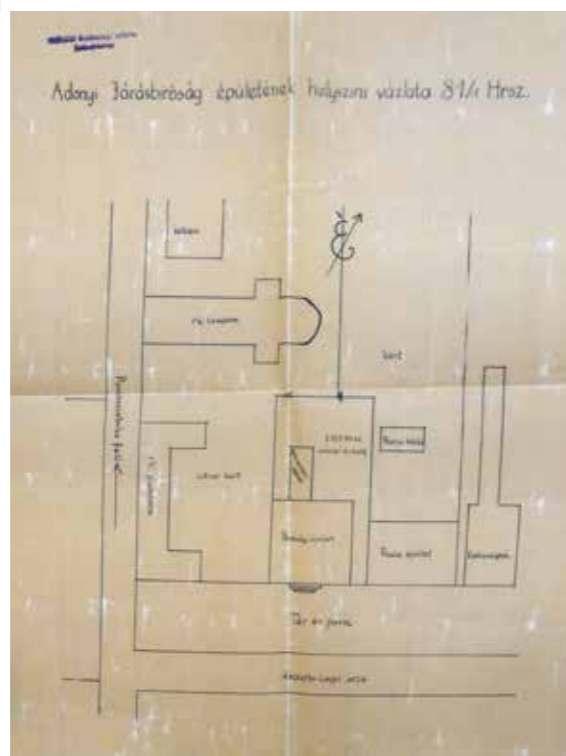

Az adonyi bírósági épület távlati képe Rottmann Elemértől. [Az 50 éves Pesti Hírlap jubileumi albuma 1878–1928. Budapest, (1928) Légrády Testvérek, 677. p.; ADT]

Az Adonyi Járásbíróság Rákosi-címeres bélyegzőlenyomata 1956-ból. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Sajtóhír az Adonyi Járásbíróság „költözéséről”. [Fejér Megyei Hírlap, 1968. (július 2.) 153. sz. 3. p.; ADT]

Költözik a bíróság

Már nem a garázdák és tolvajok fejére olvassák bűneiket és szalonak rájuk ítéletet, hanem a kőművesek dolgoznak az adonyi járásbíróság épületében. A termelőszövetkezet építőbrigádja tagjainak kalapácsütései egy hosszú szakasz végét jelzik: elköltözik Adonyból az egykori járásszékhely utolsó jelzője is – a bíróság.

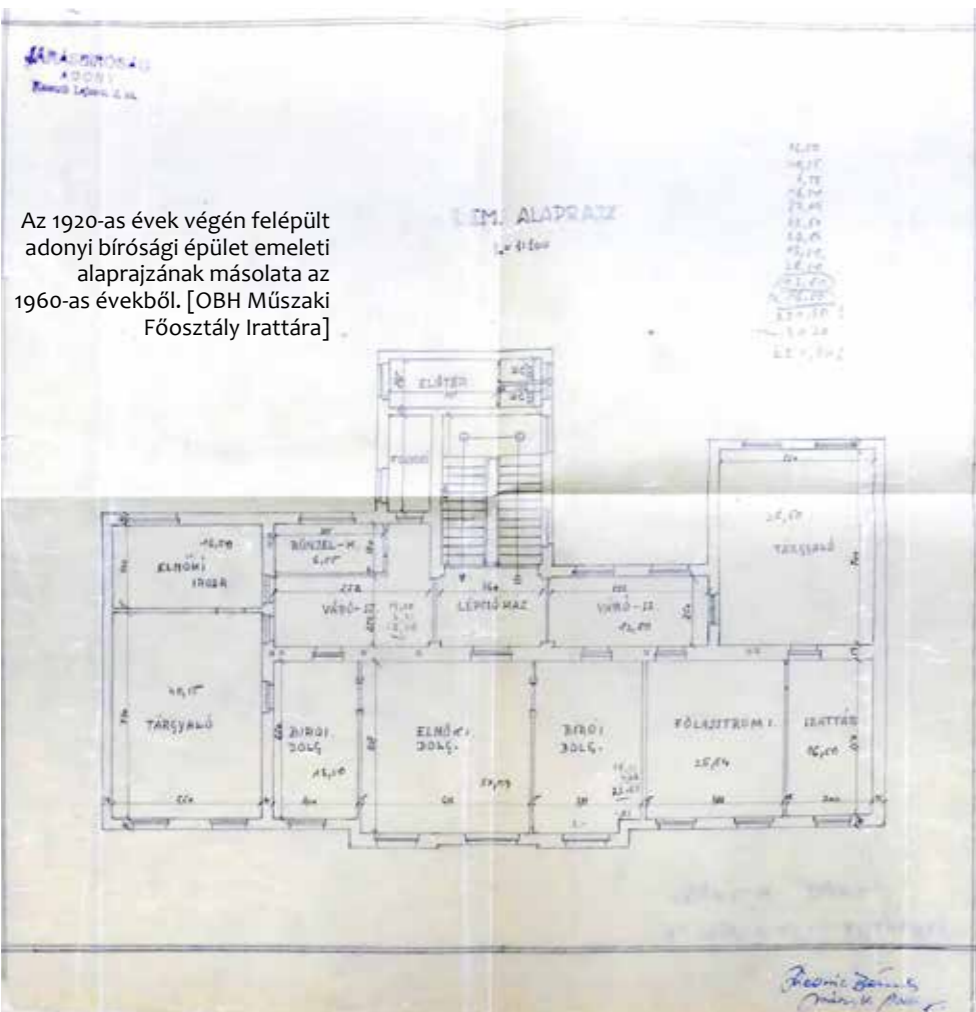
Dunaújváros megszűléseivel átalakult az adonyi vidék élete. A gyorsan fejlődő város hamarosan gazdasági és közigazgatási központtá vált, az egykori adonyi járásból dunaújvárosi járás lett. A közigazgatás központja, a járási szintű hivatalok már jó tíz évvel ezelőtt Dunaújvárosba kerültek – a bíróság azonban helyhiány miatt kint maradt. A gondot csak most sikerült megoldani, új helyet biztosítani. Itt volt már az ideje ennek, mert a járás lakói egy részének elég sok nehézséget okozott ügyes-bajos dolgai intézése előbb beutazni a járásszékhelyre, majd onnan továbbutazni – Adonyba. Most, július elsejétől már az új székhelyen, a dunaújvárosi nagy irodaházban fogadják a járás lakói, intézik ügyüket.

A bíróság elköltözik, de ezzel nem válik szegényebbé, hanem inkább gazdagodik Adony. A folszabotuló épülettel sikerül iskola-gondjukat megszüntetni. Egy iskolai épületet ugyanis már korábban használatlanak minősítettek, alkalmatlannak arra, hogy ott gyermekek tanuljanak. Így könnyelműnek voltak a kálifőnök is, mert az osztályokat még tovább műkölti, ideiglenes megoldásokat keresni.

A bírósági épületben hat új tantermet alakítanak ki, a későbbiekben remélhetőleg mód nyílik további bővítésre, politechnikai terem létesítésére. A tervek szerint az átalakítási munkák az új tanév megkezdéséig már ugyan nem, de még a tél előtt minden bizonnyal elkészülnek. Az iskola vezetői, a járási tanács művelődésügyi osztálya, természetesen a munkát elvállaló adonyi termelőszövetkezet mindent előkészít, hogy legalább októberre már helyülre kerülhessenek a gyerekek. Addig, amíg erre nem kerülhet sor, az oda tervezett hat tanulócsoporthoz a tanácsház nagytermében és a művelődési ház megürült két termében helyezik el.

A bíróság költözik – és év későbbi kövöti a járásszékhely változását –, de az adonyiak tudják, rangjuk, becsületük ezzel nem válik kisebbé, mert az igazságot eddig sem a bíróság, hanem a jól gazdálkodó termelőszövetkezet, a példásan működő művelődési otthon szervezte falujuknak – és így lesz ezután is.

Az adonyi bírósági épület elhelyezkedése egy 1960-as évek beli helyszínrajzon. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Az 1920-as évek végén felépült adonyi bírósági épület emeleti alaprajzának másolata az 1960-as évekből. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A volt bíróság azonban nem maradt üresen. Már – miként a szerveztörténet kapcsán szó esett róla – 1967-ben megszületett az az elképzelés, hogy a majdan kiköltöző járásbíróság épületét iskolai célokra fordítanák.¹⁵⁴ A következő év júliusának első napjaiban bekövetkezett a járásbíróság átköltözése Dunaújvárosba, amelyről a megyei lap érzékletesen számolt be: „Már nem a garázdák és tolvajok fejére olvassák bűneiket és szalonak rájuk ítéletet, hanem a kőművesek dolgoznak az adonyi járásbíróság épületében. A termelőszövetkezet építőbrigádja tagjainak kalapácsütései egy hosszú szakasz végét jelzik: elköltözik Adonyból az egykori járásszékhely utolsó jelzője is – a bíróság. [...] A bírósági épületben hat új tantermet alakítanak ki, a későbbiekben remélhetőleg mód nyílik további bővítésre, politechnikai terem létesítésére. A tervek szerint az átalakítási munkák az új tanév megkezdéséig már ugyan nem, de még a tél előtt minden bizonnyal elkészülnek.”¹⁵⁵

1968-ban iskola foglalta el tehát az Adonyi Királyi Járásbíróság egykori épületét, amely még az új évezred első évtizedében is az oktatásnak adott teret. Adony 2004-ben elnyerte a városi címet,¹⁵⁶ ami magával hozta a közigazgatási feladatkörök növekedését. Ennek nyomán felmerült a polgármesteri hivatal átköltöztetésének gondolata,¹⁵⁷ s a „kiszemelt” az általános iskolává vált egykori járásbírósági épület volt.¹⁵⁸ Végül 2010–2011-ben megvalósult az elképzelés,¹⁵⁹ és a Kossuth utcai épület visszakapta hivatali funkcióját, de az igazságügy helyett a helyi közigazgatásnak adott immár teret mint adonyi városháza.

JÁRÁSBÍRÓSÁG
ADONY
Kossuth Lajos-u. 4. sz.

154 Szolgálat. Fejér Megyei Hírlap, 1967. (február 2.) 28. sz. 3. p.; Adonyi körkép – négy esztendőről. Fejér Megyei Hírlap, 1967. (március 16.) 64. sz. 3. p.; Vincze István: Művelt, egészséges falu. Fejér Megyei Hírlap, 1967. (szeptember 14.) 217. p.

155 (V): Költözik a bíróság. Fejér Megyei Hírlap, 1968. (július 2.) 153. sz. 3. p. Lásd még Ösztöl: újabb tantermek, megszépült iskolák. Fejér Megyei Hírlap, 1968. (július 18.) 167. sz. 1. p.; N. E.: A tervekben: Mór városias megjelenése Ideggyógyászati pavilon Fehérváron Üdülőközpont a Velencei-tónál. Fejér Megyei Hírlap, 1968. (szeptember 17.) 218. sz. 1. p.

156 A Köztársaság Elnökeinek 52/2004. (V. 25.) KE határozata városi cím adományozásáról. Magyar Közlöny, 2004. (május 25.) 70. sz. 7211. p.

157 Költözik a hivatal? Krónika. Fejér Megyei Hírlap, 2004. (december 4.) 283. sz. 3. p.

158 Iskola vagy hivatal? Krónika. Fejér Megyei Hírlap, 2005. (február 10.) 34. sz. 3. p.

159 PÉRCSI Tibor: Patinás épületet kapnak. Fejér Megyei Hírlap, 2010. (június 17.) 139. sz. 7. p.; Költözik a városháza. Krónika. Fejér Megyei Hírlap, 2010. (augusztus 3.) 179. sz. 4. p.; Fejlesztési jelentés. Fejér Megyei Hírlap, 2011. (november 22.) 273. sz. 11. p.

Az 1960-as években másolt adonyi terveken fennmaradt járásbírósági bélyegző lenyomata. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Egykor a bíróságnak is otthont adó Irodaház a dunaujvárosi Vasmű úton. [Szerzői felvétel]

DUNAÚJVÁROSI JÁRÁSBÍRÓSÁG (1954–)

A megye járásbíróságainak történetében az adonyi és a dunaujvárosi fórumok egymást váltották. A Dunaujvárossá átnevezett Sztálinváros felépültétől fogva versenytársa lett Adonynak, s néhány év alatt mind a járási, mind a járásbírósági székhely címét átvette. A bíróság áthelyezését épp az késleltette, hogy előbb megfelelő helyiségeket kellett Dunaujvárosban biztosítani a működéshez, s csak ezt követően kerülhetett sor az átköltöztetésre.

„Magyarország első újonnan telepített szocialista városa”,¹⁶⁰ azaz Sztálinváros „székhellyel járásbíróságot kell felállítani” – rendelkezett a Minisztertanács 1953 decemberében.¹⁶¹ Az imperatívusznak eleget téve 1954. január 1-jével létrejött az új bírói fórum, amely nemcsak gyarapította a Fejér megyei bíróságok számát, hanem át is rajzolta az illetékességi határvonalakat: az Adonyi Járásbíróságtól Sztálinváros (és Dunapentele község) területe elkerült. Immáron – Enyinggel és Sztálinvárossal – két új alsófokú bíróság is megjelent így a megyében a második világháború óta eltelt egy évtizedben.

A „sztálinvárosi bíróság felállítását [...] az indokolta, hogy Sztálinváros felépítésével és kifejlődésével az adonyi járásbíróság területén ezen a helyen többletként olyan új gazdasági és társadalmi körülmények keletkeztek, amelyek új bíróság létesítését tették indokolttá” – állt Nezvál Ferencnek, az igazságügy-miniszternek azon levelében, amelyet Olt Károlynak, a „Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány” Titkársága vezetőjének küldött 1957. július 8-án.¹⁶² Ekkor éppen az a folyamat közeledett a végéhez, amely még 1952-ben indult el. Ebben az évben ugyanis – tekintettel Sztálinváros várható fejlődésére – a Minisztertanács szeptember 19-i határozatában¹⁶³ „elvileg kimondta, hogy az első 5 éves terv végére, amikor is a város fejlettsége ezt már indokolja, az adonyi járás székhelyét Sztálinvárosba kell áthelyezni”.¹⁶⁴

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 59/1953. (XII. 20.) M. T. számú rendelete

Sztálinvárosban járásbíróság felállításáról.

1. §.

(1) Sztálinváros székhellyel járásbíróságot kell felállítani.

(2) A sztálinvárosi járásbíróság a székesfehérvári megyei bírósághoz tartozik, illetékessége Sztálinváros területére terjed ki.

(3) Az adonyi járásbíróságnak Sztálinváros területére megállapított illetékessége megszűnik.

2. §.

(1) Az adonyi járásbíróságnál a jelen rendelet hatálybalépésekor folyamatban lévő ügyekben az

160 SZENDRŐI Jenő (vez. szerk.): Magyar építészet 1945–1955. Budapest, 1955. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Sztálinváros (oldalszám nélkül).

161 A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 59/1953. (XII. 20.) M. T. számú rendelete Sztálinvárosban járásbíróság felállításáról. Magyar Közlöny, 1953. (december 20.) 67. sz. 521–522. p.

162 Minisztertanácsi előterjesztések és határozatok. MNL OL XIX-A-83-b. 3313/1957. Az adonyi járás székhelyének Sztálinvárosba való áthelyezéséről. 12–13. p.

163 452/5. Az adonyi járás székhelyének Sztálinvárosba való áthelyezése. [11. Napirendi pontok jegyzéke. Rákosi Máttyás kormánya (Első összetételben) 1952. augusztus 14.–1952. november 14. (447–458. számú jegyzőkönyv)] In G. Vass István – Kurecskó Mihály – Ring Orsolya (szerk.): Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei. 1952. augusztus 14.–1955. április 18. (A Magyar Országos Levéltár segédletei 11/4.) Budapest, 2008. Magyar Országos Levéltár, 26. p.

164 Minisztertanácsi előterjesztések és határozatok. MNL OL XIX-A-83-b. 3313/1957. Az adonyi járás székhelyének Sztálinvárosba való áthelyezéséről. 15. p.

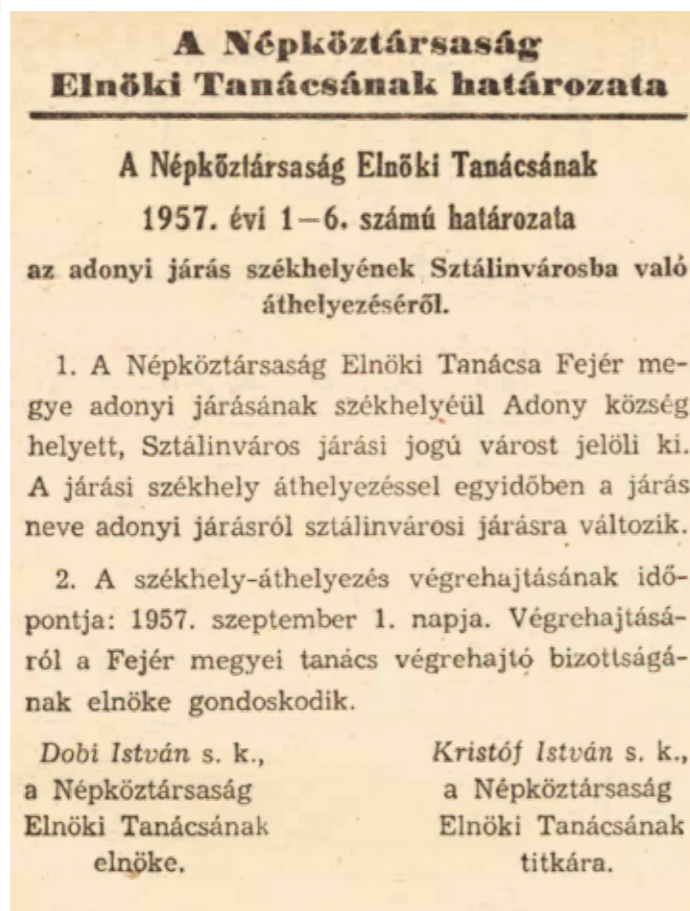

Minisztertanácsi rendelet a sztálinvárosi bíróság létrehozásáról. [Magyar Közlöny, 1953. (december 20.) 67. sz. 521–522. p.; ADT]

Leltári szám	Kelet	A könyv szerzője és címe	Kötet száma	Beszerzés módja	Ár		Raktári jelzet	Jegyzet
					Ft	f		
418	H. 70 K. 30	Bírósági Határozatok 1954-től 56 évig	3	Közp.	61		✓	Elmúlt
			395		9265	70		
<p>Leírása 395 háromszor kilencvenöt darab könyvvel kilenc ezredtől százhatvanöt 70/100 forint értékben a mai napra Sztálinváros 1957 július 30. napján. Szobai László elnök adu.</p>								
					 <p>Dr. Ádám Jakab városi bíróság vezetője</p>			

Az adonyi járási székhely áthelyezéséről szóló határozat a hivatalos lapban. [Magyar Közlöny, 1957. (július 31.) 83. sz. 488. p.; ADT]

Sztálinváros Dunaújvárossá való átnevezéséről szóló határozat a hivatalos lapban. [Magyar Közlöny, 1961. (november 25.) 87. sz. 652. p.; ADT]

A dunaújvárosi és az adonyi bíróságok összevonásáról szóló miniszteri rendelet a hivatalos lapban. [Magyar Közlöny, 1968. (március 6.) 19. sz. 232. p.; ADT]

Ez az elhatározás 1957 nyarára vált „időszerűvé”, amikor is a Tanácsszervek Osztálya részéről Varga András előterjesztést küldött a Minisztertanács titkárnak a járási székhely áthelyezéséről.¹⁶⁵ Olt Károly ezt véleményezte, kiegészítésekkel láttatta el,¹⁶⁶ majd az előterjesztés tervezetét (hozzáfűzve a minisztertanácsi határozatok javasolt szövegét¹⁶⁷) megküldte az érintett szerveknek véleményezésre. Szénási Géza legfőbb ügyész és Borgos Gyula, a Belügyminisztérium Titkárságának vezetője egyetértéssel, illetve észrevétel nélkül jelzett vissza.¹⁶⁸ Nezvál Ferenc igazságügy-miniszter azonban – a járási székhely áthelyezését nem kérdésessé téve – jelezte, hogy a székhelyváltással kapcsolatban a járásbírók összevonásának a kérdése is felmerült. Ez nem eredményezné ugyan az ügyforgalom és a dolgozói létszám csökkenését, mert a két bíróság közel azonos nagyságú, de a miniszter elvileg mégsem vetette el. Feltételként azonban felhozta, hogy Sztálinvárosban szükséges olyan háttérrel biztosítani – megfelelő irodahelyiségek, dolgozói lakások –, amelyek egy kétszer akkora bíróság működéséhez szükségesek.¹⁶⁹

A Minisztertanács 1957. július 18-i ülésén került napirendre az adonyi járási székhely Sztálinvárosba való áthelyezésének ügye. Az előadó Olt Károly volt, meghívottként Varga András is részt vett az ülésen, a vitában pedig Kossa István, Antos István és Kovács Kálmán is. Kovács – az igazságügy-miniszteri álláspontot megismételve – „bejelentette, hogy az adonyi járásbírókat mindaddig nem tudják Sztálinvárosba áthelyezni, amíg a bírák részére megfelelő lakást és a bíróság részére hivatali helyiségeket nem kapnak”.¹⁷⁰ Így csak a járási székhelyáthelyezésről született döntés, amelyről másnap több, korabeli sajtóorgánium is beszámolt.¹⁷¹ Július 31-én pedig a hivatalos közlönyben is megjelent a Minisztertanács előterjesztése alapján készült határozat, amelyben a Népköztársaság Elnöki Tanácsa arról rendelkezett, hogy Adony község helyett Sztálinvárost jelöli ki a járás székhelyéül, s ehhez igazodik a járás elnevezése is. Ennek végrehajtása időpontjaként 1957. szeptember 1. napját jelölte meg.¹⁷²

Ekkor tehát maradt minden a régi (legalábbis az igazságszolgáltatás szempontjából): Adonyban maradt a járásbírók, s változatlanul működött tovább Sztálinvárosé is, amelynek nevét – 1961-ben – Dunaújvárossá változtatták.¹⁷³

A járási székhelyáthelyezés után egy évtizeddel az adonyi általános iskolák korszerűsítése, bővítésének szükségessége nyomán ismét előkerült a gondolat, hogy az Adonyi Járásbírókat Dunaújvárosba helyezték át, illetve egyesítsék a kettőt ottani székhellyel. Az adonyi iskolaelhelyezési gondokat pedig a megüresedő bírósági épülettel orvosolnák. Ez az elképzelés átívelte az 1967-es esztendőt,¹⁷⁴ de majd csak a következő év hozta meg a realizálódás lehetőségét: a dunaújvárosi új tanácsi és pártszékház felépülte. A több mint harminc méter magas irodaépület a helyi és járási szervek befogadójává vált. „A költözéssel megoldódik az adonyi járásbírók régen húzódo gondja is. Hosszú évek után beköltözik Dunaújvárosba, ahol a városi bírósággal együtt, a tervező iroda megüresedett helyét foglalja el. Az átalakítási munkákat már megkezdték és remélhetőleg a tavasztól fogva már nem Adonyban székel a dunaújvárosi járás bírósága” – állt a Fejér Megyei Hírlap 1968. január 12-i számában.¹⁷⁵ Nem telt el két hónap sem és a Magyar Közlönyben meg is jelent az igazságügy-miniszteri rendelet a „dunaújvárosi városi bíróság és az adonyi járásbírók összevonásáról” 1968. október 1-jei hatálybalépéssel. Az összevont bíróság a Dunaújvárosi Járásbírók nevet kapta,¹⁷⁶ s ezzel az Adonyi Járásbírók megszűnt.

*

165 Uo. 8. p.

166 Az előterjesztés kísérőlevelén olvashatók Olt megjegyzései. Uo.

167 Uo. 16–17. p. (A 17. oldal nincs számozva az iratanyagban.)

168 Uo. 9–10. p.

169 Uo. 12–13. p.

170 BARÁTH Magdolna (szerk., jegyz. bev. tan.): Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. nov. 7.–1958. jan. 25. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 48. Budapest, 2009. Magyar Országos Levéltár, 644. p.)

171 Vö. például Ma délelőtt ülést tartott a kormány. Esti Hírlap, 1957. (július 19.) 167. sz. 1. p.; A kormány ülése. Kisalföld, 1957. (július 19.) 167. sz. 8. p.; A forradalmi munkás-paraszt kormány ülése. Népszabadság, 1957. (július 19.) 169. sz. 1. p.

172 A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1957. évi 1–6. számú határozata az adonyi járás székhelyének Sztálinvárosba való áthelyezéséről. Magyar Közlöny, 1957. (július 31.) 83. sz. 488. p.

173 A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 17/1961. számú határozata Sztálinváros nevének Dunaújvárosra változtatásáról. Magyar Közlöny, 1961. (november 25.) 87. sz. 652. p.

174 Szolgálat. Fejér Megyei Hírlap, 1967. (február 2.) 28. sz. 3. p.

175 (v): A „legmagasabb” tanács. Fejér Megyei Hírlap, 1968. (január 12.) 9. sz. 3. p.

176 Az igazságügy-miniszter 3/1968. (III. 6.) IM számú rendelete a dunaújvárosi városi bíróság és az adonyi járásbírók összevonásáról. Magyar Közlöny, 1968. (március 6.) 19. sz. 232. p.

Elnöki dolgozószoba a Dunaújvárosi Járásbíróságon az 1970-es években. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A Dunaújvárosi Járásbíróság bírói dolgozója 1970-ben. [Székesfehérvári Törvényszék]

Dr. Molnár István bíró és két népi ülnök a Dunaújvárosi Járásbíróság tanácsában 1970-ben. [Székesfehérvári Törvényszék]

Folyosórészletek a Dunaújvárosi Járásbíróságon az 1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék; OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Sajtóhír a Sztálinvárosi Járásbíróság megalakulásáról. [Magyar Nemzet, 1954. (január 5.) 3. sz. 4. p.; ADT]

A Dunaújvárosi Járásbíróság egykori irodaházi bejárata napjainkban. [Szerzői felvétel]

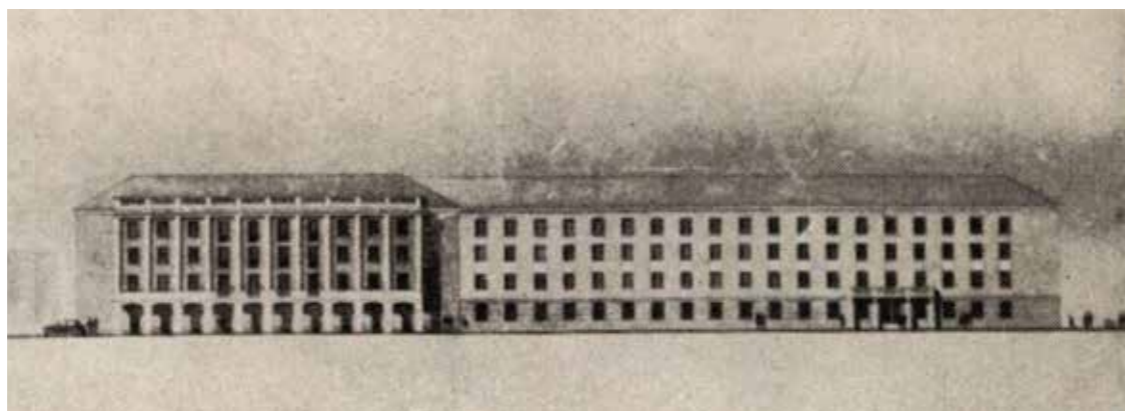
— **Megalakult a városi bíróság** hétfőn délelőtt Sztálinvárosban. A bíróság eleven kapcsolatot teremt a dolgozókkal. A várost körzetekre osztják, s mindegyik körzetnek meglesz a saját bírója. A bírák panasznapokat is tartanak, amelyeken a dolgozók elmondhatják ügyes-bajos dolgaikat. Az újonnan megalakult városi bíróság három bíróból, fogalmazói karból és segédhivatalból áll. A szakbírák mellé az üzemek 48 népi ülnököt választottak.

Tárgyalóterem a Dunaújvárosi Járásbíróságon 1970-ben Sólyi József felvételén. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A Dunaújvárosi Járásbíróság bejárata az Irodaházban az 1970-ben Sólyi József felvételén. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

A Zilahy István tervezte sztálinvárosi szálloda és Irodaház rajza 1952-ből. [Magyar Építőművészet, 1952. 4. sz. 9. p.; ADT]

A Sztálinvárosban 1954. január 1-jén működését megkezdő járásbíróságnak – amelynek illetékességi területe csak a városra terjedt ki¹⁷⁷ – a hivatalos helyiségeit először a Bartók Béla út egy négyszintes lakóépületének két lakásában helyezték el, majd 1956-ban átköltöztették az ún. Irodaházba, a Vasmű útra.¹⁷⁸

A sztálinvárosi Irodaház egy szállodát is magában foglaló épületkomplexum egyik elemeként épült fel 1953-ban, Zilahy István tervei szerint.¹⁷⁹ A bíróság az Ingatlankezelő Vállalattól bérelt helyiségeket az épületnek a Vasmű és a Dózsa György úti sarkán, az első emeleten. Ekkor 11 helyiségben működött az igazságszolgáltatás, ezek közül egy nagyobb (48 m²) és egy kisebb (34 m²) tárgyalóterem állt rendelkezésre.¹⁸⁰

A település átnevezésével dunaújvárosivá váló bírói fórum életében – az elhelyezés tekintetében – az Adonyi Járásbírósággal való összevonás hozott változást. Már 1967-ben – előkészítendő a két bíróság egyesítését – tervek születtek a bírósági épület átalakítására. Az ehhez készült rajzok azt mutatják, hogy a bíróság továbbra is az Irodaház épületében működött, azonban a Vasmű úti szárnyban helyiségeket bocsátottak a rendelkezésére, valamint a meglévőket átalakították. A feliratok tanúsága szerint a nagyobb tárgyalóteremből telekkönyvi helyiség lett, a korábbi telekkönyvi irodából és a mellette lévő bírói dolgozóból és a korábbi irattárból és lajstromirodából, valamint az elnöki irodából és dolgozóból pedig egy-egy tárgyalótermet alakítottak ki. Így összesen négy nagyobb terem jött létre az eljárások lefolytatására. Az ugyanezen a szinten megkapott további helyiségek – a Vasmű úti oldalon sorakozva – az út felől irattárnak, büntetőirodának, elnöki szobának és irodának, hivatalsegédnek, további irattárnak, ülnöki szobának és könyvtárnak biztosítottak helyet, míg a belső oldalon bírói, elnökhelyettesi, fogalmazói és közjegyzői szobáknak, valamint irattárnak és polgári irodának. Mindezek mellett az ügyészség is itt, az első emeleten kapott helyet, a Dózsa György úti oldalon.¹⁸¹

Az átalakítással 11-ről az első emeleten 28-ra bővült a Dunaújvárosi Járásbíróság számára bérelt helyiségek száma,¹⁸² amely 1968-tól már befogadta a korábbi adonyi fórumot is.

„A rendszerváltás után a bíróság megszerezte a [...] volt MSZMP-székház tulajdonjogát, és 1990. november 28-tól ítélkezik itt.”¹⁸³ Az egykori pártszékház az 1967-ben elkészült tízemeletes tanácsháza,¹⁸⁴ (későbbi városháza) második ütemében 1974-ben épült fel, a komplexum kétemeletes részeként. Mindkettő épületrészt Baranyai Ferenc tervezte.¹⁸⁵

A Dunaújvárosi Járásbíróságon napjainkban is itt folyik az ítélkező tevékenység 11 fő engedélyezett bírói létszámmal.

177 Vö. A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 59/1953. (XII. 20.) M. T. számú rendelete Sztálinvárosban járásbíróság felállításáról. 1. § (2) bekezdés.

178 ZINNER Tibor (szerk.): Magyarország bírósági és ügyészségei az ezredfordulón. Debrecen, 2001. Blende Bt., 132. p.

179 Vö. KARDOS György: Építészetünk útja. Magyar Építőművészet, 1952. 4. sz. 9. p.; PERÉNYI Imre: Kompozíciós törekvések várostervezési gyakorlatunkban. Magyar Építőművészet, 1955. 3–5. sz. 85. p.; SZENDRŐI (vez. szerk.) i. m. 1955.

180 Dunaújvárosi Városi Bíróság elhelyezése. 1965. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád-Fejér feliratú doboz].

181 Bírósági ép. átalakítása. Dunaújváros. 1967. V. A tervek Szecső István és Deme Kálmán jegyezte. OBH Műszaki Főosztály Irattára. Fejér megye. Bicskei VB, Móri JB, Dunaújvárosi JB, Sárbogárdi JB Tervek. 1963–2008. Nem iktatott iratok 189. d.

182 Vö. Műszaki nyilvántartási lap és mellékletei. Dunaújvárosi Járásbíróság. 1970. július 1. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád-Fejér feliratú doboz]

183 ZINNER (szerk.) i. m. 2001. 132. p.

184 Vö. Felépült a dunaújvárosi új tanácsháza. Népszabadság, 1967. (augusztus 10.) 187. sz. 9. p.

185 BARANYAI Ferenc: Dunaújvárosi tanácsháza és pártszékház. Magyar Építőipar, 1974. 8–9. sz. 558–560. p.

A Dunaújvárosi Járásbíróság mai bejárata és névtáblája az egykori Pártház épületén napjainkban. [Szerzői felvétel]

A Dunaújvárosi Járásbíróság
épülete napjainkban.
[Szerzői felvétel]

Az egykori móri járásbírósi épület és községháza napjainkban. [Szerzői felvétel]

MÓRI JÁRÁSBÍRÓSÁG (1872–1977)

Ahogy a megyét érintő szervezéstörténet is megmutatta, míg az 1871. évi munkálatok során a megye óhaja a telekkönyvnek a központban tartása volt, addig néhány évvel később a települések inkább arra törekedtek, hogy a nyilvántartást „kihozzák”, azaz helyben vezessék. Ezt a járásbírósi székhelyek szorgalmazták leginkább, s a megye azon települései sorába, amelyek elérték ezt – így Adony 1880-ban, Vál 1883-ban – illeszkedik Mór is, sőt időben megelőzi őket.

1878. január 11-én ugyanis az igazságügy-miniszter „tudósítást” intézett a székesfehérvári törvényszéki elnökhöz, amelyben megígérte, hogy a „Moóri Kir. Járásbírószéket” telekkönyvi joghatósággal ruházza fel. E tényről az az ún. „Kötelező nyilatkozat” emlékezik meg, amelyet a következő év január 31-én tett Mór mezőváros közönsége nevében Frey János bíró és a képviselőtestület. A település vezetői e nyilatkozatban elkötelezték magukat amellel, hogy – amíg a „törvények a telekkönyvek országszerte a kir. járásbírószékekhez eszközendő elhelyezése tárgyában másként intézkedni nem fognak” – Mór gondoskodik a királyi járásbírószék és a telekkönyvi osztály számára megfelelő helyiségekről. Ehhez visszteher nélkül biztosították a „Moóri 738 sz. tjkben A. +. sorszám 3 és 1008 hr. sz. alatti 92 népsorszámmal jelelt házat”,¹⁸⁶ amelyet a község megvásárolt. A nyilatkozatot Fejér vármegye törvényhatósága 1879. február 3-án jóváhagyta, majd ezt követően a kincstár javára bevezetésre került a „szolgalmijog” a telekkönyvbe, amely alapján a ház, udvar és kert használatára a helyi járásbírószék vált jogosulttá.¹⁸⁷

A miniszteri ígéretet tett követte, 1879. április 26-án kelt rendeletével Pauler Tivadar igazságügyér a Móri Királyi Járásbírószéket „saját területére, folyó évi július hó 1-től kezdve, telekkönyvi ügyekben bírói hatáskörrel” ruházta fel.¹⁸⁸ Így biztosítottá vált a járásbírószék megfelelő elhelyezése.

Ezt később csak az az 1890. október 17-én, „a moóri kir. járásbírószék helyiségeinek szaporítása tárgyában” aláírt szerződés érintette, amelyben Daróczy István törvényszéki elnök és a móri képviselőtestület által kiküldöttek – köztük Korb Mihály községi bíró – között megállapodás született arról, hogy a település „átengedi, a magy. kir. igazságügyi kincstár pedig átveszi” az 1879-ben érintett épületnek azon részét, amelyben addig a királyi adóhivatal működött. A szerződés értelmében „ezen épületrészek használatba vétele napjától számítva félevenként előleges részletekben fizetendő 200 frt.” volt az éves bérleti díj. Mindemellett Mór község kötelezte magát, hogy mind az átengedett, mind a már a bíróság által használt „lakhelyiségek külső és belső javítási munkálatait a felmerülő szükséghez képest teljesíti”. Az „igazságügyi államkincstár” beleegyezett abba, hogy az épületben az esetlegesen üresen való helyiségeket a község használhassa, de úgy, hogy azokat a bírósági személyzet részére bérbe adja. A szerződés értelmében 1891. január 1-jétől működött a kibővített helyiségekben a járásbírószék,¹⁸⁹ s nagy valószínűséggel itt is maradt a következő évtizedekben.

1907 decemberében több országos hírlapban is megjelent, hogy az „1908. évi igazságügyi költségvetés megfelelő költségeket irányoz elő” igazságügyi építkezésekre, amelyek között Mór új járásbírósi épülete is szerepelt.¹⁹⁰ A tervezett bírósági épület összekapcsolódott a község székházépítésének kérdésével.

¹⁸⁶ Az 1883-ban készült kataszteri térképen az 1008. sz. a mai Móron a Mónus Illés és József Attila utca sarkán található – 4. és 6. sz. alatti – házak (helyére) esett, a Rókus kápolna közelében a Győri utcán. Vö. Habsburg Birodalom – Kataszteri térképek (XIX. század). Arcanum Térképek. <https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/?layers=here-aerial%2C3%2C4&bbox=2025847.5845225852%2C6004109.75728912%2C2026415.7863383142%2C6004319.660534763>

¹⁸⁷ „Kötelező nyilatkozat”. Másolat az 1897. évi kimutatáshoz csatolva. Kimutatás a moóri kir. járásbírószék és fogház elhelyezéséről 1897. évi július hó 1-én. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

¹⁸⁸ A m. kir. igazságügyminiszternek 10.942. sz. rendelete, a moóri kir. járásbírószéknek, telekkönyvi ügyekben, bírói hatáskörrel felruházása iránt. MRT 1879. 228–229. p.

¹⁸⁹ „Szerződés”. Másolat az 1897. évi kimutatáshoz csatolva. Kimutatás a moóri kir. járásbírószék és fogház elhelyezéséről 1897. évi július hó 1-én. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

¹⁹⁰ Igazságügyi építkezések. Törvényszéki csarnok. Budapesti Hírlap, 1907. (december 10.) 292. sz. 14. p.; Igazságügyi építkezések. Magyarország, 1907. (december 10.) 292. sz. 7. p.; Új törvényszéki épületek. Megyék és városok. Pesti Napló, 1907. (december 10.) 292. sz. 8. p.

A „kapucinus atyák temploma”
Móron a 19–20. század
fordulóján, s az előtte lévő
terület, ahol néhány év múlva
felépült a járásbíróház és a
község háza komplexuma.
Szent Sebestyén szobra ma is
látható a helyszínen. [KÁROLY
János: Fejér vármegye története
4. Székesfehérvár, 1901. Fejér
Vármegye Közönsége, 417. p.;
ADT]

A fehérmegyei Mór községben emelendő új község háza összes munkáira legolcsóbb volt Szabó Ferenc ajánlata 125871·58 k. árral. Az egyes munkákat a következők kapták meg: A kőművesmunkát 70590·43 k., a szobrászmunkát 250 k., a klozetberendező munkát 1659 k., Szabó Ferenc és József, az ács munkát 12563·60 k., cserépfedő munkát 3631·90 k. és a padozati munkát 2421·70 k. Fleischmann Gusztáv, a bádógosmunkát 4137·60 k., a vilamos csengő és villámhárító felszerelését Müller Antal, az asztalosmunkát 6827·94 k. és a cserépkályhák szállítást 1259 k. Szabó Samu és fia, a mázoló- és szobafestőmunkát 2511·10 k., Fichtner Ferenc, a lakatosmunkát 5652·20 k. Gippert György, az ívgeszmunkát 1072·20 k. Eibisch Antal, a kőfaragómunkát 4832·80 k. Zechner Ernő és végül a vasalkatrészek szállítást 5373·02 k. árban Wachter Antal.

A község háza építésére
hirdetett versenytárgyalás
eredményei. [Építő Ipar, 1909.
(április 25.) 17. sz. 161. p.; ADT]

A település fejlődésével Mór vezetése új község háza felépítése mellett döntött 1906-ban.¹⁹¹ Fejér vármegye törvényhatósági bizottságának 1907. október 7-i,¹⁹² illetve 1908. május 7-i ülésén terjesztették elő Mór község határozatát az építendő község háza és járásbíróház helyének kijelölése tárgyában.¹⁹³ Ez azt jelezte, hogy a két rendeltetést egy épületen belül kívánták megvalósítani, s a járásbíróház építéséhez a telket átengedték a kormányzatnak 1908-ban.¹⁹⁴

A terveket – mind a község házára, mind a járásbíróházra nézve – Jablonszky Ferenc, a korban ismert és az igazságügyben sokat foglalkoztatott budapesti műépítész készítette. Így az építkezésre 1909. március 20-án kiírt versenytárgyaláshoz szükséges dokumentumokat tőle kellett beszerezniük a vállalkozóknak.¹⁹⁵

A község háza kivitelezésére hirdetett 1909. március 10-i versenytárgyaláson¹⁹⁶ a legjobb ajánlatot Szabó Ferenc nyújtotta be, de rajta kívül mások is megnyerték az egyes kivitelezési munkákat.¹⁹⁷

A község háza építésének előrehaladtával, 1910 elején határozott Mór község az épület „fölszerelési tárgyainak beszerzése tárgyában”,¹⁹⁸ tavasszal pedig kilencezer Korona kölcsönt vett fel az építkezésre.¹⁹⁹ Ekkorra azonban már elkészült az épület, legalábbis 1910. április 30-án Jablonszky Ferenc megbízottja átadta a község házát a móri előjáróságnak.²⁰⁰ Minden bizonnyal a járásbíróházi épületrész műszaki átadására is sor került ekkor, amelynek kivitelezője (szintén) a Szabó cég volt.²⁰¹ Az ünnepélyes felavatás pedig 1910. december 19-én történt meg.²⁰² Ez az esemény volt az, amelyen a Székesfehérvári Királyi Törvényszék akkori elnöke, Daróczy István utoljára vett részt, néhány nap múlva már haláláról adott hírt a helyi lap.²⁰³

*

Az összeépült község háza és járásbíróház Jablonszky Ferenc jellegzetes munkája, amely téglaszalagos homlokzatával jól beilleszkedik a 20. század első évtizedének kistelepülési középületei és az építész más munkái közé. Az alaprajzi elrendezése a kor elvárásaihoz igazodott: a földszinten elsősorban a nagyobb ügyfélforgalmú telekkönyvi hivatal helyiségei kaptak helyet, valamint a telek hátsó részében – udvarral és kerítéssel elválasztva – a fogház épült fel.²⁰⁴ Az emeleten pedig az elnöki, bírói és tárgyalóhelyiségek sorakoztak.

*

A móri kir. járásbíróházi épület és fogház földszinti alaprajza.

1. Telekkönyvi iroda.
  2. Telekkönyvi iktató és iroda.
  3. Szolgák.
  4. Bűnjelek és szerelvények.
  5. Órszoba.
  6. Polyoások.
  7. Bejáró.
  8. Melléklépcső.
  9. Ór lakása.
  10. Kijáró.
  11. Könyomda.
  12. Magán-zárka.
  13. Közös-zárka.
  14. Magán-zárka.
  15. Közös-zárka.
  16. Szoba.
  17. Kamra.
  18. Konyha.
  19. Telekkönyvtár.
  20. Előcsarnok.
  22. Adó és végrehajtók (később Telekkönyv. bíró).
  23. Ügyvédek.
  24. Bejáró.
  25. Mosókonyha és fürdő.
  26. Előter.
  27. Raktár.
  28. Fáskamra.
  29. Fáskamra.
- A = Lépcsőház.
B = Járásbíróh. udv.
C = Fogház udvara.

A móri bírósági épület alaprajza
mint lexikoni szemléltetőábra.
[Révai Nagy Lexikona. 3. k. (1911)
Melléklet.; ADT]

191 Vö. Tárgysorozat. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1906. (május 3.) 18. sz. 96. p.

192 Tárgysorozat. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1907. (október 3.) 43. sz. 253. p. Erről küldöttégi jelentés decemberben készült. Vö. Póttárgysorozat. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1907. (december 5.) 52. sz. 309. p.

193 Tárgysorozat. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1908. (április 23.) 17. sz. 119. p. A kijelölt terület – összevetve az 1883-ban készült kataszteri térképet és a mai helyszínt – a korabeli (1709. hr. számú) Stefánia sétátér volt a kapucinus templom előterében. Lásd Habsburg Birodalom – Kataszteri térképek (XIX. század). Arcanum Térképek. <https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/?layers=here-aerial%2C3%2C4&bbox=2026763,3680950191%2C6093259,372253577%2C2027899,7717264777%2C6003679,178744863>

194 Tárgysorozat. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1908. (szeptember 24.) 39. sz. 258. p.

195 Vö. Versenytárgyalási hirdetmény. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1909. (március 25.) 12. sz. 111–112. p.

196 Versenytárgyalások. Építő Ipar, 1909. (március 28.) 13. sz. 124. p.

197 Versenytárgyalások eredményei. Építő Ipar, 1909. (április 25.) 17. sz. 161. p.

198 Tárgysorozat. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1910. (február 3.) 5. sz. 23. p.

199 Törvényhatósági közgyűlések. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (május 2.) 55. sz. 2. p.

200 A móri új község háza átadása. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (május 2.) 55. sz. 3. p.

201 Vö. Székesfehérvár. Épülő városok. Vállalkozók Lapja, 1928. (február 29.) 9. sz. II. p.

202 A móri járásbíróházi épület felavatása. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (december 15.) 152. sz. 2. p.; Uj törvényház. Hírek. Székesfehérvári Hirlap, 1910. (december 16.) 151. sz. 2. p.

203 Daróczy István. (1846–1910). Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (december 24.) 156. sz. 3. p.

204 Az épület sematikus földszinti alaprajzát közli Révai Nagy Lexikona. Bírósági épületek III. Révai Nagy Lexikona, 3. k. Melléklet.

A szovjet emlékmű Mórton 1953-ban. [Fortepan 23540, Építész adománya]

Statárium elé kerülnek a móri merénylet tettesei

A belügyminisztérium sajtóosztálya jelenti: A folyó hó 24-én délelőtt Mór közepén történt robbantási kísérlet tetteseit elfogták és átadták az államügyészségnek. Rögtönítélő bíróság elé állították.

Rövid sajtóhír a móri robbantási ügyről. [Fehérvári Kis Ujság, 1948. (szeptember 28.) 222. sz. 2. p. ADT]

Az Elnöki Tanács ülése

Megszűnik a móri járásbíró és járási ügyészség

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa penitencen ülést tartott. Losonczy Pál tájékoztatta az Elnöki Tanácsot Urho Kekkonennek, a Finn Köztársaság elnökének hazánkban tett hivatalos látogatásáról. Az Elnöki Tanács megállapította, hogy a szívélyes, baráti légkörben lezajlott látogatás és a hivatalos tárgyalások a magyar–finn baráti kapcsolatok jelentős eseményei, megnyilvánulásai voltak. Hozzájárult a két ország gazdasági együttműködésének kiszélesítéséhez, tovább mélyítette hagyományos kulturális kapcsolatunkat. Elősegítette a békés egymás mellett élés, az európai biztonság és együttműködés célkitűzéseinek gyakorlati megvalósulását. Az Elnöki Tanács a tájékoztató jelentést lovhagyólag tudomásul vette.

Az Elnöki Tanács módosította a lakosság községfejlesztési hozzájárulása rendszereiről szóló 1967. évi 28. sz. törvényerejű rendeletnek a községfejlesztési hozzájárulás egyéni mértékéről és törleséről szóló hatásköri rendelkezését.

Az igazságszolgáltatás indokolt szervezeti egyszerűsítése érdekében az Elnöki Tanács járásbírókat és járási ügyészségeket szüntett meg. Az intézkedés következtében – amely 1977. január 1-én lép hatályba – egyes igazságszolgáltatási szervek területi illetékessége úgy módosul, hogy a csornai, a bonyhádi, a móri, a zalaszentgróti, valamint a celldömölki járásbíró és járási ügyészség megszűnik, feladatkörüket a győri, a székesfehérvári, a székesfehérvári, a zalaszentgróti járásbíró és járási ügyészség, valamint a sárvári járásbíró és járási ügyészség veszi át.

Az Elnöki Tanács bírákat választott meg és mentett fel, egyéni kegyelmi ügyekben döntött, továbbá más folyamatban levő ügyeket tárgyalta. (MTI)

Sajtóhír a Móri Járásbíróság megszüntetéséről. [Fejér Megyei Hírlap, 1976. (december 4.) 287. sz. 2. p.; ADT]

A Móri Királyi Járásbíróság is átesett azon a folyamaton, amely a második világháború utáni időszak sajátja volt, s „királyi” jelzőjét elvesztve Móri Járásbírósággént működött a következő évtizedekben. E kis, vidéki járásbíró továbbra is azokat a kisebb volumenű ügyeket tárgyalta, amelyek illetékességi területén a hatáskörébe tartoztak. A mindennapjaiból – a korszak sajtóját szemlélve úgy tűnik – inkább a büntetőügyek tarthattak közérdeklődésre számot.

1948 szeptemberében – mintegy a nem sokkal korábban véget ért világháború utóztöngéjeként s az új ideológiai berendezkedés lakmuszaként – egy jelentősebb esemény rázta fel a móriak életét: detonáció volt a szovjet katonák helyi emlékművénél. „A robbanás 24-én 10.15-kor történt, megrongálta az emlékművet és a környék ablakait betörte.”²⁰⁵ Az ún. „Drávalégiósok” voltak az elkövetők, akiket tettükért – az ügy jellegéből adódóan – a budapesti büntetőtörvényszék statáriális bírósága előtt vontak felelősségre,²⁰⁶ s rögtön végre is hajtották a kiszabott halálos ítéleteket.²⁰⁷

A Móri Járásbíróság előtt azonban ettől kisebb súlyú cselekményekért kellett felelnie azoknak, akik „rossz fát tettek a tűzre” a bíróság illetékességi területén. Így például 1958 szeptemberében fatolvajok ültek a vádlottak padján,²⁰⁸ vagy 1965 januárjában „[s]úlyos testi sértés együttesen elkövetett garázdaság és lopás ügyében hozott ítéletet a móri járásbíró két móri és egy bakonyársarkányi lakos ellen” – számolt be a megyei hírlap „Egy gyakori bűnügy: a garázdaság” címmel.²⁰⁹ A korszak büntetőjogának megváltozott jellegét jól jelezte például az az 1965 tavaszi eset is, amelyben a járásbíró „társadalmi tulajdont károsító folytatatosan elkövetett csalás bűntettében” mondott ítéletet,²¹⁰ vagy az, amelyben árdrágításért szabtak ki hat hónapi szabadságvesztést.²¹¹

Úgy tűnik azonban, a tendencia megváltozott: „1967-ben 246, 1968-ban 220, idén – számolt be a megyei hírlap 1969. július 8-án – eddig csupán 90 ügyel foglalkozott a móri járásbíró. A legtöbb bírósági tárgyalást polgári peres ügyekben kellett tartani, a büntetőperek közül pedig az erőszakos, garázda cselekmények vezetnek. Ezeket általában ittas állapotban követik el a vádlottak.”²¹² Hogy ez a változás vezetett-e oda vagy sem, de alig telt el pár év, és a járásbíró megszüntetéséről született döntés: 1976. december 3-án ült össze a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, amely az igazságszolgáltatás „indokolt szervezeti egyszerűsítése érdekében” rendelkezett arról, hogy – a csornai, a bonyhádi, a zalaszentgróti, és a celldömölki mellett – a móri járásbíró fórumot és az itteni ügyészséget megszünteti.²¹³ A Magyar Közlönyben néhány nap múlva meg is jelent e döntésről a határozat, amelyben azt is rendezték, hogyan alakul az 1977. január 1-jével hatályba lépő megszüntetés után az illetékességi terület: a Székesfehérvári Járásbíróé ezt követően – Székesfehérvár városon és a székesfehérvári járáson túl – kiterjedt a móri járásra is.²¹⁴

A Móri Járásbíró megszüntetésével nemcsak eggyel csökkent a Fejér megyei bíróságok száma, hanem – bár az intézkedés az igazságszolgáltatás racionalizálását szolgálta – ez a móriak és környékbeliek számára azt is jelentette, hogy ügyeikkel távolabb, Székesfehérvárra kellett utazniuk. Éppen ezért „[a] járás lakóinak ügyintézését kívánja megkönnyíteni a Székesfehérvári Járásbíró azzal – állt a Fejér Megyei Hírlap 1977. május 20-i számában –, hogy júniustól a móri községi tanács épületében havonta kétszer fogadónapot tart.”²¹⁵

205 Szervezett banda követte el a móri merényletet. *Fehérvári Kis Ujság*, 1948. (szeptember 29.) 223. sz. 2. p.

206 Statáriális bíróság előtt a móri merénylők. *Fehérvári Napló*, 1948. (szeptember 30.) 224. sz. 3. p.

207 Munkatársunk helyszíni tudósítása a móri fasizta merénylők kivégzéséről. *Fehérvári Napló*, 1948. (október 1.) 225. sz. 1. p.

208 Fatolvajok a vádlottak padján. *Fejér Megyei Hírlap*, 1958. (szeptember 17.) 219. sz. 7. p.

209 Egy gyakori bűnügy: a garázdaság. *Fejér Megyei Hírlap*, 1965. (január 4.) 2. sz. 6. p.

210 Két évre ítelték... *Fejér Megyei Hírlap*, 1965. (április 23.) 95. sz. 6. p.

211 Hogyan lett 11-ből 25 forint? *Fejér Megyei Hírlap*, 1967. (április 2.) 78. sz. 6. p.

212 90 ügy. *Fejér Megyei Hírlap*, 1969. (július 8.) 155. sz. 8. p.

213 Az Elnöki Tanács ülése. *Fejér Megyei Hírlap*, 1976. (december 4.) 287. sz. 2. p.

214 A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 35/1976. számú határozata egyes járásbírók megszüntetéséről. *Magyar Közlöny*, 1976. (december 7.) 93. sz. 1130. p.

215 Bírósági fogadónapok. *Fejér Megyei Hírlap*, 1977. (május 20.) 117. sz. 8. p.

Elnöki dolgozó a Móri Járásbíróságon az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék]

Ez az épület ugyanaz volt, mint eddig: a tanácsháza és a bíróság együttese. A bírósági részt a második világháborút követően, 1947-ben tatarozták,²¹⁶ majd 1958-ban általános felújításra került sor.²¹⁷ 1959. november 29-től a helyi postahivatal is itt működött.²¹⁸ 1962-ben tervek készültek, s 1964-ben 346 ezer forintos költséggel felújították a bírósági épületet. Ekkor a kisebb vakolatjavítások mellett a belsőben mellékhelyiségeket alakítottak ki, parkettáztak, a folyosókon üvegfalal lengőajtókat alkalmaztak biztosítandó „a várakozók részére a melegebb levegőt”. Az elnöki helyiségbe hatágú csillárt szereltek, míg a folyosókon és a tárgyalókban fénycső, a dolgozószobákban pedig „gömb opálburás” világítás készült. A munkálatokról szóló összefoglalót a következő sorok zárták: „Jó munka végzése következtében a festés-mázolás újbóli felújítására esetleg csak 1970. évben fog sor kerülni. Újbóli felújításra pedig kb. 1977. év körül kerülhet sor.”²¹⁹

Ez azonban ebben a formában már nem következett be a bíróság megszüntetése miatt. Az épület ma már járási hivatalnak, postának és tűzoltóságnak ad helyet.²²⁰

216 Vö. Alispáni jelentés. *Fejér Vármegye Hivatalos Lapja*, 1947. (november 11.) 20. sz. 133. p.

217 Fejér megye. Kimutatás az építkezési munkákról. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

218 Móri Járásbíróság. A bírósági épület állapota és az épület fontosabb adatai. 70226/1963. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

219 Mór. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

220 FARKAS László – PÁN Attila – TANKÓ Károly: Mór Város Településfejlesztési Konceptiója. Örökségvédelmi hatástanulmány. Mór, 2017. 45. p. <https://mor.hu/sites/all/files/docs/695/8542.pdf>.

Iroda és tárgyalóterem a Móri Járásbíróságon az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék]

A Móri Járásbíróság lépcsőháza és várakozó folyosója az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék]

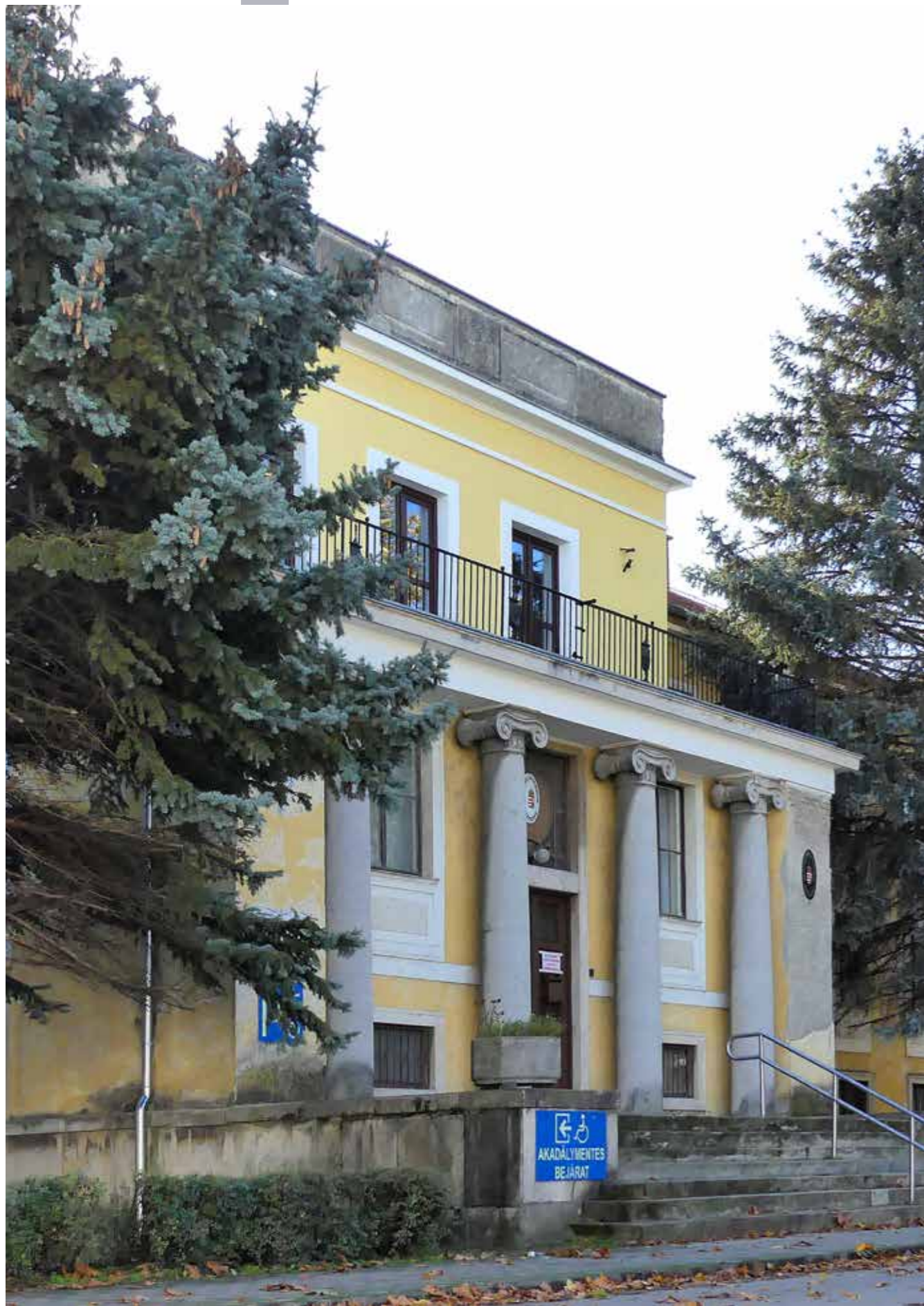
Iroda a Móri Járásbíróságon az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék]

A Móri Járásbíróság külső homlokzata az 1960–1970-es években. [Székesfehérvári Törvényszék]

Az egykori járásbíróság és
község-háza épülete Mórón
napjainkban. [Szerzői felvétel]

A Sárbogárdi Járásbíróság épülete napjainkban. [Szerzői felvétel]

SÁRBOGÁRDI JÁRÁSBÍRÓSÁG (1872–1980, 1991–)

Sárbogárd az 1870–1871. évi bíróságszervezés során biztos pozíciót tudhatott magáénak, így a Sárbogárdi Királyi Járásbíróság 1872. január 1-jén megkezdte munkáját. Az első épületének mibenlétét azonban történeti homály fedi. Az biztos, hogy „börtöne”, helyesebben szólva fogháza volt, mert már az első év szeptemberében a fehérvári sajtó „hírbe hozta” egy „vérlázító” esemény kapcsán, amely embertelen rabszállításról és öngyilkos fogolyról szólt.²²¹

Nagy valószínűséggel ez az ismeretlen épület volt az is, amely a „megnagyobbzott” járásbíróságot tovább szolgálta 1878-ban, amikor Szolgaegyháza községet a sárbogárdi illetékességi területéhez csatolták.²²²

1880 decemberében egy újabb „vérlázító” eset miatt került hírbe a Sárbogárdi Királyi Járásbíróság. Ekkor az úttal volt a probléma: „Az tuttogják, hogy a sárbogárdi kir. járásbíróságnak két hét óta semmi dolga, mert a járásbíróság kocsin és gyalog megközelíthetetlen; azt is beszélik, hogy ugyanott a szolgabíró hetek óta ki nem mozdulhat az udvarából, mert még a kocsiszinjében is befolyik a sár a batárjába” – fogalmazott élcel és szándékoltan hangzatos címmel („Vérlázító út”) a *Fehérvári Híradó* egyik cikkszerzője.²²³ E csípős (hangvétellű) téli hírben nem a megközelíthetlenség ténye,²²⁴ hanem inkább az kelt gyanút, hogy „ugyanott” a szolgabíróról is szó esik. Az azonos helymegjelölés természetesen vonatkozhat a településre magára is, de egy 1897. évi helyiségkimutatás ismeretében összecsengés hallható ki, ugyanis a feljegyzésekben az olvasható, hogy a járásbíróságot is befogadó épületben néhány helyiséget „a sárbogárdi járás főszolgabírója albérletben bírja és ezért évenként 60 frt. bérösszeget fizet”.²²⁵ Igaz itt főszolgabíróról s nem szolgabíróról szólnak a sorok, mint az 1880. decemberi hírben, mégis – talán – megengedhető (még ha csak egy gondolatjáték erejéig is) a feltételezés, miszerint az akkori „ugyanott” az épületre, s nem a településre vonatkozott.

Akárhogy is, ez az 1897. június 1-i kimutatás már pontos(abb) adatokat közöl a sárbogárdi bíróság épületéről: bérlemény, amelynek tulajdonosa Molnár Margit és Molnár Lajos volt. Tőlük bérelte az igazságügyi kincstár a bíróság és a fogház épületét is. Azonban ezt az elhelyezést nem tartották a célszerűnek, „mert az épület egy félreeső mellék utcában fekszik”.²²⁶

E hivatalos jelentéssel azonban nem oszlik el az épület mibenlétét fedő homály, ugyanis helyrajzi szám és cím hiányában nem beazonosítható. Ellenben a 20. század első éveiben forgalomban volt egy képeslap, amely a sárbogárdi posta és a járásbíróság épületét ábrázolja. Ez utóbbi egy módosabb gazda házát mutatja, amely az utcavonalra épülve szinte kisvárosi miliőt teremtett. E képeslap egy közgyűjteményi példányát 1905 szeptemberében adták postára.²²⁷ Ez az időpont azonban újabb kételyeket teremt, mert akkor már biztosan másik épületben székelt a járásbíróság. Bár a feladáshoz képest évekkel korábban is készülhetett a felvétel.

1898 novemberéből is fennmaradt egy helyiségkimutatás az irattári dokumentumok között, azonban ez csak annyi változást mutat az egy évvel korábbihoz képest, hogy a főszolgabírói albérlet már nem állt fent.²²⁸ Ennek oka épp abban állhatott – eljátszva ismét a gondolattal –, hogy nem sokkal korábban – az 1897-es kimutatás szerint talán szomszédos – sárbogárdi járásbíróság és a járási főszolgabíró „összeütközésbe” került egymással. A jogkör tekintetében mindenképpen, ugyanis még 1895-ben egy „vasárnapi körtördelés miatt indított ügyben” hatásköri összeütközés keletkezett közöttük, amelyben végül a munkaszüneti munkavégzés ügyét az eljáró Minisztertanács a királyi járásbíróságok hatáskörébe utalta.²²⁹

221 Egy vérlázító esemény. *Székesfehérvár*, 1872. (szeptember 15.) 37. sz. 214. p.

222 A m. kir. igazságügyminiszternek 19.122. sz. a. kibocsátott rendelete, Szolgaegyháza községnek az adonyi kir. járásbíróság területéből a sárbogárdi kir. járásbírósághoz csatoltatása tárgyában. MRT 1878. 300. p.

223 Vérlázító ut. Különfélek. *Fehérvári Híradó*, 1880. (december 4.) 98. sz. 393. p.

224 1889 októberében Salamon Alajos, helyi járásbíró is feljegyezte: „az esős idők beálltával a hivatalokhoz kocsin tengelyig érő sárban, gyalog pedig csak a kertekben vagy árokban bujkálva juthat el a tisztviselői kar és a jogkereső közönség.” FARKAS GÁBOR: A nagyközség kormányzata. In Farkas Gábor (szerk.): *Sárbogárd város története*. Sárbogárd, 1989. Sárbogárd Város Tanácsa, 101. p.

225 Kimutatás a sárbogárdi kir. járásbíróság és fogház elhelyezéséről 1897 évi július hó 1-én. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

226 Uo.

227 Vö. Üdvözlét Sárbogárdról. Postaépület; Járásbíróság. Országos Széchényi Könyvtár. Képeslapok. *Hungaricana Képcsarnok*. <https://gallery.hungaricana.hu/hu/OSZKKepeslap/1429089/>.

228 Kimutatás a sárbogárdi kir. járásbíróság és fogház elhelyezéséről 1898. évi november hó 30-án. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

229 Vö. Felsőbb hatóságok elvi jelentőségű határozatai. *Magyar Közigazgatás*, 1896. (január 12.) 2. sz. 3. p.; Közlemények. *Igazságügyi Közöny*, 1896. (május 1.) 5. sz. 188–189. p. Lásd még MEGYERI-PÁLFFI i. m. 2022. 75. p.

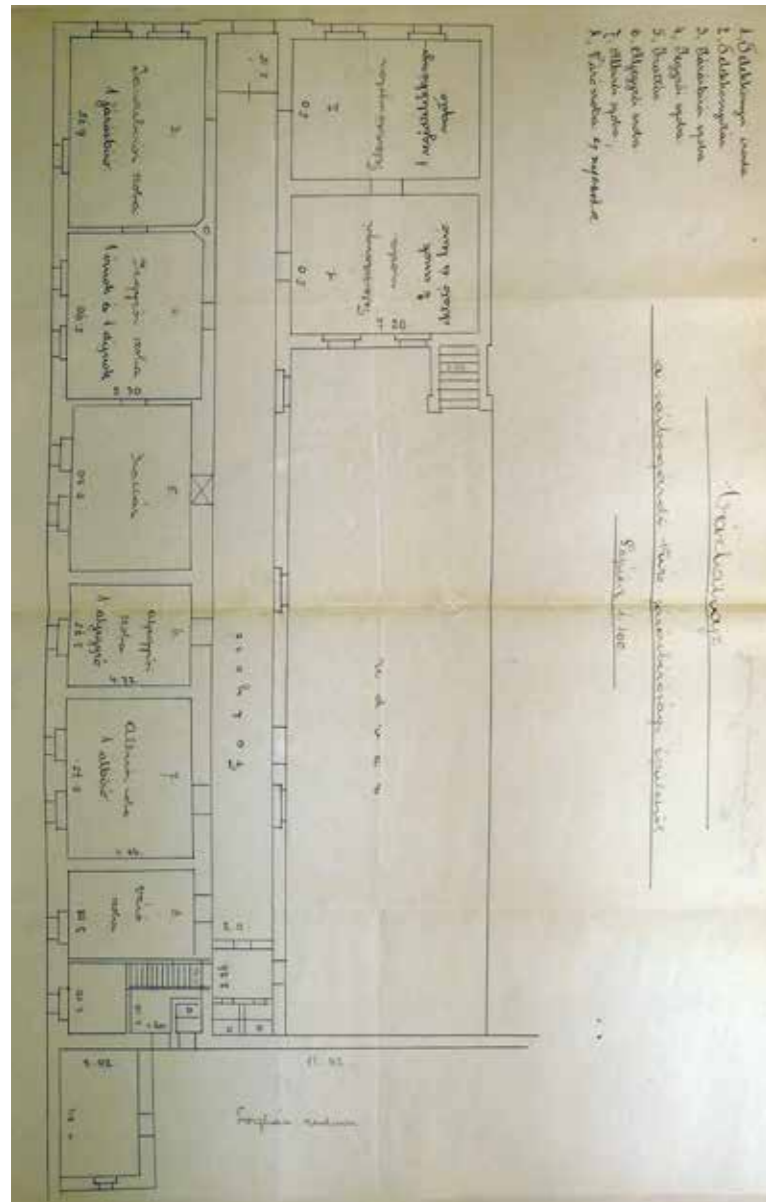

A „vérlázító” fogolyszállítás híre az egyik helyi lapban. [Székesfejérvár, 1872. (szeptember 15.) 37. sz. 214. p.; ADT]

Homlokzatrészletek az egykori Sárospataki Királyi Járásbírói Épületén napjainkban. [Szerzői felvétel]

„Vázlatrajz a sárospataki Kir. Járásbírói Épületről.” [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Egy vérlázító esemény.

A közir egy eseményt tett nyilvánossá, mely a jobb érzelem teljes felháborodására vezet. Tartózkodunk itéletet mondani a jogtörő barbarizmus fölött, mert ezek megvilágítására szolgáló begyűzött körülmények tudva még nincsenek, csupán az esemény áll előttünk teljes bizonyosságában.

Tény, hogy Székesfejérvárott a múlt napokban két paraszt ember egy irgalmatlanul összekötözött fiatal nőt hordozott kocsin, ki kinjaiban jajveszkelhetett volna, ha sorsa feletti szegényérzete némaságra nem bilincseli ajkait. A városnak egyik legelőbbkelő tisztviselője megpillantja a szörnyű menetet, rögtön elejébe áll, a kérdi: hová hurcoltatik a szerencsétlen, mit vétett, miért nem sietnek vele a hatósághoz? — Hidegvérrel felelék reá: mi köze hozzá az urnak, nekünk a bíróság adta ki!

(A bíróság?! Mitéle tatár, maudzsúr, indus vagy európai bíróság?! — Károsultnak a tettest, hogy bánják el vele! Gondolatnak is borzasztó!)

Említett tisztviselő siet a városi rendőrséghez a történetről tudomást szerzendő s azt azonnali intézkedésre felhívandó. Ott senkinek arról még, minthogy a Schylock és martaléka faluról csak pár perc előtt érkezett, tudomása nem lehetvén sietnek a barbarok után, de a város területén már el nem foghatják. — Távoztak.

Firtatás után kiderül, miszerint a szerencsétlen nő gyanúból pár nap előtt fogatott el a székesfejérvári kapitányság által, a midőn első vallatása alkalmával rögtön elismerén, hogy a kezén talált ruhaneműket Kálozon (valami Pál Mihálytól) tolvajlotta, minek folytán illetékességi tekintetből a sárospataki kir. Járásbírósnak átadandó Székesfejérvárról a fogenczállítási gyakorlat szerint Sárkeresztúrra kísértetett, s az ottani előjárásnak átvételi elismervény mellett továbbszállítás végett átadott.

Ezután a kárvalott kezébe került, s az hurcolta vissza némi hiányzó lopott tárgyak nyomára vezetése céljából, még ki tudja hány napi kötözve hurcolás, hihetlően éheztetés, szomjaztatás és egyéb kínzás után a sárospataki kir. Járásbírósnak átadott, melynek börtönében a szerencsétlen nő rövid idő alatt ki is szenvedett, iszonyú halállal mulván ki.

A Járásbírósnak szárazon jelenti, hogy egy fegyence börtönében öngyilkossággal véget vetett életének; az orvos felboncsolja s konstatálja, hogy külső erőszakosságok nyomai észlelhetnek a hullán, halálát azonban gyufaméreg okozta, mint a vegytartás kétségen fölül helyezi.

Ezzel vége mindennek.

Itt megáll a hivatalos eljárás, de a közönség meg nem állhat. — Szeretnők tudni: mely bíróság szolgáltatta ki a teljes részvétre indító áldozatot hóhérságnak? Avagy ha bíróság nem adta ki, mint jutott marczangoló körnök közé? Sárkeresztúrról Bogárdra szálltatása alkalmával erőszakkal vétetett-e el a kísértettől, vagy a kísérő bocsátotta a hóhér kezére?

Bármelyik eset álljon, csakis a sárospataki kir. Járásbíróshoz intezzük első kérdésünket, t. i.: Midőn a szerencsétlent átvette, miért nem tartott vizsgálatot annak szálltatása fölött?

Midőn a szerencsétlen kiszenvodott, miért nem tartott vizsgálatot annak a mérgehez jutása iránti körülmények felfedezését illetőleg?

Ha már mérgezett állapotban vitetett hozzá, miért nem fogatta el az átadókat maig sem, miért nem tartott ez irányban vizsgálatot?

Mi a kötelessége egy bírónak ily esetben? Hát a kir. ügyészségnek mi a kötelessége? Avagy ő azt sem tudja, a mit mindenki tud?

Fordulunk a törvényszéki elnökhöz!!!

A közönség ez ügynek mind a hóhérok, mind pedig az illető Járásbírósnak irányában a legnagyobb szigorral követendő vizsgálat folytáni megoldatását várja!

Felhívjuk egyszersmind az igazságügyminiszter és országgyűlés figyelmét!

Nagy valószínűséggel nem e hatásköri összeütközés miatt szűnt meg a főszolgabírói albrélet a bíróság épületében,²³⁰ sokkal inkább az vezethetett ide, hogy további helyiségekre volt szükség, ugyanis már 1895 óta tárgyalások folytak a sárospataki bírói fórum telekkönyvi joghatósággal való felruházásáról.²³¹ A szinte évről évre szem elé kerülő kérdés és kérés csak lassan haladt a megoldás felé,²³² 1900-ban már a költségvetési tervezetbe is bekerült a sárospataki nyilvántartás ügye,²³³ majd a következő évben is a tervek között szerepel másik tizenegy bírósággal együtt.²³⁴

Talán épp ez a lassú folyamat indította Rohonczi István zalaegerszegi törvényszéki bírót – aki sárospataki birtokos is volt – arra, hogy ajánlatot tegyen az igazságügy-miniszternek: „a saját telkén egy új Járásbírói Épületet emel, ha a kormány hosszabb időn keresztül bérbe veszi az épületet”. A birtokos-bíró elfogadta, hogy a tárca tervezeti meg az épületet, így „a kétoldalú szerződést már alá is irták” – számolt be a hírről a Székesfehérvár és Vidéke 1902. október 28-i számában, s azt is hozzátette: „A Járásbírói Épülettel együtt a telekkönyvi hivatal is az új épületben fog helyet kapni.”²³⁵

Végül 1903. július 31-én kelt az a rendelet, amellyel a Sárospataki Királyi Járásbírói Épületet „telekkönyvi ügyekben bírói hatáskörrel” ruházták fel.²³⁶ Az új hivatal helyiségeit pedig a Járásbírói Épületben alakították ki. Erről két 1903. december 17-i keltezésű vázrajz tanúskodik, amelyek a Járásbírói Épületet és a fogházat ábrázolják. A bírósági épületrészben összesen nyolc helyiséget tüntettek föl. A bíróság bejárata az utcáról nyílt, egy kis kiugrású rizalittal némileg hangsúlyozott homlokzatszakaszon, nagyjából közepén. Balra az ekkor új telekkönyvi helyiségek, jobbra pedig a bírói, albrói, jegyzői, aljegyzői szobák sorakoztak az L alakú épület hosszabbik szárában. A bíróság mögött – körbekerített udvarral elválasztva – egy külön épületben kapott helyet a fogház a maga négy zárkájával.²³⁷

Az 1903-as rajz alapján egyértelműen beazonosítható az épület, amely a mai József Attila utca 10. sz. alatt állt,²³⁸ és a korabeli képeslapokon is látható mint Járásbírói Épület. Ezek a képeslapok az 1910-es években voltak forgalomban.²³⁹ Az 1903. évről szóló kormányzati statisztika arról is szól, hogy az évben az igazságügy-miniszter Járásbírói Épületek céljaira új, illetve póthelyiségeket béreltetett többek között Sárospatakon is.²⁴⁰ Ebből arra is lehet következtetni, hogy az az épület, amely az 1903. évi rajzokon és az 1910-es évek képeslapjain szerepel, újonnan bérelt székháza lett a Sárospataki Királyi Járásbírói Épületnek.

A friss bérlés tényét az is erősíti, hogy 1904-ben vita támadt a bérbeadó (R. Istvánné) és a Járásbíró (F. Antal) között. Ugyanis F[orster] Antal Járásbíró a bérbevett épület pincéjét bezáratta, valamint a bérbeadó és a Járásbíró egymással szomszédos telkei közötti kerítés kiskapuját beszegeltette. R. Istvánné sommás visszahelyezés és kártérítés iránt pert indított a Járásbíró ellen, mert tettével megátolta a felperest abban, hogy a pincéhez hozzáférhessen, holott a „bérlési szerződés szerint [...] pincze nem kívántatik, hanem a helyiségek a talajnedvesség felszívargásának meggátlása végett kellőképp elszigetelendők”. Az ügy jogorvoslatok folytán a Kúriáig jutott, amely megállapította: „Jogsabályt sértett tehát a felelősségi bíróság akkor, amikor alperest ily természetű cselekményeiből kifolyóan a pinczekulcsnak átadására, a pinczének felperes birtokába átadására és a kapun keresztül a pinczéhez való közlekedés esetről esetre való megengedésére saját személyében kötelezte.”²⁴¹

A „bérlés” Járásbírói Épület körül úgy tűnik, hamar békétlenség támadt, pedig az utcavonalra épített, de saját telkén szokatlanul, sarokházaként megformált, földszintes épület, homlokzati téglafelületeivel és hangsúlyos zárókötmotívumos, íves szemöldökpárkányaival sajátos, kisvárosi, nyugodt hangulatot árasztott.

230 Egy korabeli képeslap nyomán az is feltételezhető, hogy ekkoriban épült az ún. Járás Főszolgabírói Hivatal. A stílusjegyek ezt alátámaszthatják. Lásd FARKAS (szerk.) i. m. 1989. III. Melléklet

231 Vö. Az igazságügyminiszteriumban... Különlélek. Jogtudományi Közöny, 1895. (október 4.) 40. sz. 320. p.

232 Vö. Telekkönyvi hatósággal... Különlélek. Jogtudományi Közöny, 1896. (szeptember 18.) 38. sz. 304. p.; Szerkesztői üzenetek. Budapesti Hírlap, 1897. (augusztus 9.) 220. sz. 6. p.

233 Az igazságügyi... Újítások. Magyarország, 1900. (október 12.) 271. sz. 7. p.

234 Mi készül az igazságügy terén? Törvényszék. Pesti Napló, 1902. (október 23.) 291. sz. 13. p.

235 Új Járásbírói Épület Sárospatakon. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1902. (október 28.) 128. sz. 3. p. Lásd még Új Járásbírói Épület Sárospatakon. Hírvonatunk. Pécsi Napló, 1902. (november 7.) 255. sz. 5. p.

236 A m. kir. igazságügyminiszter f. évi 25.156. számú rendelete a sárospataki kir. Járásbírói Épület telekkönyvi ügyekben bírói hatáskörrel való felruházása tárgyában. Budapesti Közöny, 1903. (augusztus 8.) 180. sz. 1. p.

237 Vázlatrajz a sárospataki Kir. Járásbírói Épületről. Lépték 1:100.; Vázlatrajz a sárospataki fogház épületről. 1:100. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

238 Ma itt a Fejér Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Sárospataki Tagintézménye működik. <https://fejermepsz.hu/sarboagard/>

239 Vö. BARTALOS – SZOMBATH – HALÁSZ (szerk.) i. m. 2013. 58. p.

240 A M. Kir. Kormány 1903. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1904. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T., 164. p.

241 Polgári Törvénykezés. A Büntető Jog Tára XLIX. kötetének 21. melléklapja. 167–168. p.

Túlzásba eső sajtóhír a sárbogárdi gazdák ügyéről. [Világ, 1911. (szeptember 26.) 228. sz. 12. p.; ADT]

A golya szomorú esete a sárbogárdi bíróságon. [Székesfehérvári Hírlap, 1910. (augusztus 18.) 100. sz. 2. p.; ADT]

A Sárbogárdi Királyi Járásbíróság épülete „toronnyal” egy korabeli képeslapon és anélkül napjainkban [Szerzői összeállítás]

— Gyász a sárbogárdi Járásbíróságon. Ahogy a fővárosi lapok szokták írni: Megrendítő katasztrófa történt a sárbogárdi Járásbíróságon f. hó 12-ikén. Az eset a következő: Tudvalevőleg a fővárosi miniszter még nem engedélyezett féljegy az utazó golyák számára a földközi tengerig. A tanítók már kaptak ilyeneket, azok mehetnek a földközi tengerig, vagy azon túl is. A bogárdi Járásbíróság tornyos épületén egy közbejárásban álló golyacsallád lakik évek óta. A golyamadár csak igen jó emberek házában szokott tanyát űteni. Nagyobb emberismerete van ennek a két hazával bíró madárnak, mint egy miniszternek. Mert a bogárdi bíróság emberei mind tizenhárompróbas jövelnek, akik mint a humanizmus lovagjai tudják, hogy az igazságszolgáltatás aullágja mindig az irgalom. Hát a golyacsallád — féljegy nem kapván — a saját automobilján utazik Marokkóig s így augusztusban próbavonulásokra rendeznek. A bírósági tornyosház golyacsalládja is ilyenre rendezett f. hó 12-ikén s az egyik fiókgyólya illyi megmondolatlansággal, az épület peremén végig futó bádogsatornának repült s ott az egyik lába a csatorna alá került s amint ficánkolt, a lába ketté tört s a vörös lábszár egyfelé, a golya másfelé zuhant le a háttéről. Az utolsó kenetet a hivatal-szolga adta meg a lábatlan madárnak s elmentek a kertben. Nagy szenáció vala a számos pörösfelek között, sőt az ellágyuló érzéstől teljesen ment fiskálisok is sajnálkozásba gurultak. A bucsuztatót a golya sírjánál a bíróság poétája, Jeges Julius mondta, akit az akadémia 30 év óta következetesen mellőz. Mikor azt rebegte, hogy:

Ritka ember, ki a halált kikerüli,
Dicsőségét egyszer mind megkerüli.
Előttünk a példa, láthatja a vak is,
Hogy megbálnak nálunk még a madarak is...
Szem nem maradt szárazon ezen érzékeny versek hallatára. A bűnygyben ott lebzselő asszonyok a kötenyüket tele sirták. Nyolc napos gyász van elfogadva a golyáért. Az epitáfiuma pedig ez:
Gyászos Bogárdon a határ,
Megdöglött a golyamadár.
Gyöngye hullát friss föld takar.
Sírja a bírói kar...

Am a cecei ember — akinél a múlt héten árverés volt, konfidensül azt jegyezte meg, hogy: ha az adóvégrehajtó úr akadt volna keresztül azon a bádogsatornán, korántsem lenne ekkora szomorúság!

Hetvenéves tanuk egy kétszázéztendős pörben

— A sárbogárdi népitélet —

Budapest, szeptember 25. |

(Saját tudósítónktól.) Megemlékeztünk már arról a nagyháttérű esetről, mely a fejérmegyei Sároboárdon történt. Most még a következő részleteket jelenti róla székesfehérvári levelezőnk: Egészen 1710-ig a mai Sároboárd területe egy ősrégi nemes familia: a Batta-család tulajdona volt. Körülbelül 1710-ben a Batta-család egyik ágának utolsó leány-sarja férjhez ment egy osztrák katonatiszthez. Ez nagyon hamar eladósodván, eladó-gosította a nagykiterjedésű birtokot. A zálogba-vevő néhány év múlva a tulajdonos tudta és beleegyezése nélkül a rendes törvényes formák között részletekben eladta s a birtokrészleteket az új tulajdonosok nevére íratta. Azóta nemzedékeken át nagyjából házak épültek az így szerzett birtokon s a mai nagykiterjedésű járási székhely háromnegyedrészén ezen a birtokon fekszik. De nemcsak a falusi földesgazdák jutottak ily módon a földhöz, hanem részt vett abból a Zichy grófok egyik ága, részt vettek a Décssey-, Mészöly- és Csontos-családok is.

A Batták örökösei azonban nem hagyták ennyiben a dolgot, hanem pöröltek a keresetüket most, 180 év múltán, nemzedékről-nemzedékre folyó pör után annyira vitték, hogy két tanu segítségvel megállapították, hol fekszik az eredeti Batta-birtok s a mostani Batta-örökös az egészet pörölni akarja. Igaz, hogy az 1868-ban életbeléptetett birtokrendezési törvény szerint a valamely névre eltelekkönyvezett birtok nem pörölhető később, a Batta-örökös, egy öreg kismasszony, mégis bizik igazában, mert elődei folyton perújítással éltek; követelése tehát, mint ő tartja, nem évült el. Vitte is annyira, hogy az egyenkint bepörölt gazdák, hogy a maklatól megmeneküljenek, ki-egyeztek vele, most azonban két öreg tanura hivatkozva, az egész volt Batta-birtokot vissza akarja pörölni. Es a két tanu — Kékény István és Szokits József — bár mindegyik csak 70 éves, mégis caodlátosan és furcsán határozottan tudni akarják, hol fekszik a kétszáz év előtt eladott és teljesen szétszórt birtok. Az ő állításaik alapján volt pénteken a pörfelvétel, amelyre a sárbogárdi Járásbírósághoz kilencszázhetvenhat (976) embert idéztek meg. Természetesen óriási izgatottságot keltett faluszerte az idézés, mert attól tartanak a gazdák, hogy amit ők, illetve ősök törvényes uton szereztek és birtak, azt most elveszi a Batta-örökös s akkor a falu mehet koldulni. A pörben különben érdekelve van a Zichy-család, Csontos Andor orsz. képviselő, a Décssey- és Mészöly-családok is, mert az ő birtokaik egy része is volt Batta-birtok.

A pörfelvételre a beidézetek mind pontosan megjelentek, de a két tanu csak az utolsó pillanatban mert mutatkozni. Tíz óraker jöttek Éliás Simon sároboárdi lakos kocsján. Mikor az egybegyűlt sároboárdiak meglátták őket, amint ünneplőruhában, keztyűben, trabukóval a szájukban, elegáns kocsjukon megjelentek, először gunyosan éleneztek nekik, azután elmetölték a lovak istrángjait, a kocsiiban ülőkre pedig botokkal és kövekkel üsmadtak rá. Majd lehurkították őket a kocsiól és ütni, rugni kezdték őket és csak a gazdák jogi képviselőjének, Horváth Gyula országgyűlési képviselőnek, közbelépésére menekült meg a két életveszélyesen megboszt tanu a birtok haláltól. Az óriási izgatottságra való tekintettel a tárgyalást elhalasztották, a közönségben pedig centralizáltak a környék csendőrségét.

Legkarakteresebb eleme a sarkon elhelyezett kis toronyszerű tetőfelépítménye volt, amely egy „gyászos esemény” kapcsán Székesfehérvár hírlapjának hasábjaira került 1910 augusztusában: a tornyon lakó golyacsallád egyik fiókája szárnyát próbálgatva a bádogsatornának repült, amelyben felakadt lába eltörvén a madár lezuhant. A tetemet a bíróság kertjében hantolta el a hivatal-szolga.²⁴²

Alig egy fél évvel később szűkké vált a Járásbíróság, legalábbis két Járásbíró számára, akik között affér támadt: „Horváth József Járásbíró Nagy János és Haraszi Gyula adótisztekkel provokáltatta Boda Vilmost, kinek segédei Somogyi Aladár dr. volt képviselő és Boros Lajos csendőrfőhadnagy voltak. Boda segédei becsületbírósg egybehívását kérték annak eldöntésére, hogy Horváth József képes-e elégtételadásra. A becsületbírósg elnöke Balla Aladár volt főispán, tagjai Nagy Sándor, Almásy László, Csontos Andor országgyűlési képviselők és Tarafás Béla. A becsületbírósg első ülését e hónap 13-án tartotta, ma délelőtt tizenegy óraker pedig a Házban ült össze újabb tanácskozásra, de döntésre még akkor se került a sor. A becsületbírósg ma délután is folytatta tanácskozásait” — számolt be az esetről a Magyarország című napilap 1911. január 25-én,²⁴³ majd másnap tudósított a fejleményekről: „A becsületbírósg tegnap befejezte tanácskozását és a szabálytalan kártyázás vádjára nézve felmentőleg ítélte, de egyszersmind kimondotta, hogy Boda Vilmos ez idő szerint nem köteles fegyveres elégtételt venni ellenfelétől, mert annak egy elintézetlen lovagias ügye van.”²⁴⁴ Hogy ez mi lehetett, a lapok már nem közölték, ellenben az áprilisi hivatalos lapban már megjelent: „Ő császári és apostoli királyi Felsege 1911. évi április 2-án kelt legfelső elhatározásával” Horváth József sároboárdi királyi Járásbíró a Nagybányai Királyi Járásbírósghoz saját kérelmére „leendő áthelyezését legkegyelmesebben megengedni méltóztatott”.²⁴⁵ Az egymással össze nem férő bírók közül tehát az egyik elhagyta a „csárdát”.

Újabb félév múlva ismételten felbolydult a sároboárdi bíróság: 625 gazda jelent meg előtte. Az esetről több országos lap, így Az Est is beszámolt „Népitélet Sároboárdon” címmel. A hírből kiderül, hogy Sároboárd valamikori birtokosa, a Batta család örököse perelte be a helyi gazdákat, akiknek házai az egykor zálogba adott, de vissza nem vett valamikori Batta-birtokon álltak.²⁴⁶ „Ha a pert megnyeri a Batta-örökös, akkor egész Sároboárd koldusbotra jut” — jelentette az ügyről az újság, majd folytatta: „Tegnap reggel volt Sároboárdon a pörfelvétel, amelyre mind a 625 gazda megjelent a Járásbírósg épületében. Velük, mint ügyvéd, dr. Horváth Gyula képviselő jelent meg a tárgyaláson. Izgatottan várták a tárgyalás megkezdését, mikor egyszerre megjelent közöttük egy kocsis, melyen a Batták tanuja, két öreg ember ült. Mikor a földühödött tömeg meglátta őket, rárohantak a kocsi-ra, nekiestek, lehúzták őket s elkezdték a két aggastyánt ütni, verni, s csak Horváth közbelépésének köszönhető, hogy az életveszélyesen megsebesült öregek élve kerültek ki a nép kezéből. A tárgyalást természetesen elhalasztották. A faluban állandóan csendőrség cirkál, Budapestről katonaságot is kértek, mert az izgatottság óriási.”²⁴⁷

Az épület viszont nem volt óriási, a 625 alperes biztosan nem fért el benne. A bírák ellenben igen (mert általában nem támadt köztük nézeteltérés), s maradtak is benne: 1913-ban újabb bérleti tárgyalásokat folytatott a kormányzat többek között a sároboárdi bíróság elhelyezése érdekében,²⁴⁸ majd az első világháború évei alatt megjelent statisztikai évkönyv arról számolt be, hogy a bíróság hivatalos és a fogház helyiségeinek bérletét megújították.²⁴⁹

Az 1923–1925. évi jelentések szerint „jelentékenyebb épületfenntartási, átalakítási és egyéb hasonló természetű munkák végeztek” a sároboárdi bírósági épületen,²⁵⁰ 1925 októberében pedig a Pesti Hírlap arról tudósított, hogy az igazságügyi költségvetésben fedezetet biztosítanak Járásbírósgai épületek építésére, illetve megvásárlására többek között Sároboárdon is.²⁵¹

242 Gyász a sároboárdi Járásbírósgon. Hírek. Székesfehérvári Hírlap, 1910. (augusztus 18.) 100. sz. 2. p.

243 Affér — becsületbírósggal. Napihírek. Magyarország, 1911. (január 25.) 21. sz. 11. p.

244 Affér — becsületbírósggal. Napihírek. Magyarország, 1911. (január 26.) 22. sz. 11. p.

245 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1911. (április 6.) 80. sz. 1. p.

246 A Farkas Gábor által szerkesztett, 1989-ben megjelent várostörténeti monográfia nem tesz említést a Batta családról. FARKAS (szerk.) i. m. 1989.

247 Népitélet Sároboárdon. Az Est, 1911. (szeptember 24.) 228. sz. 3. p.

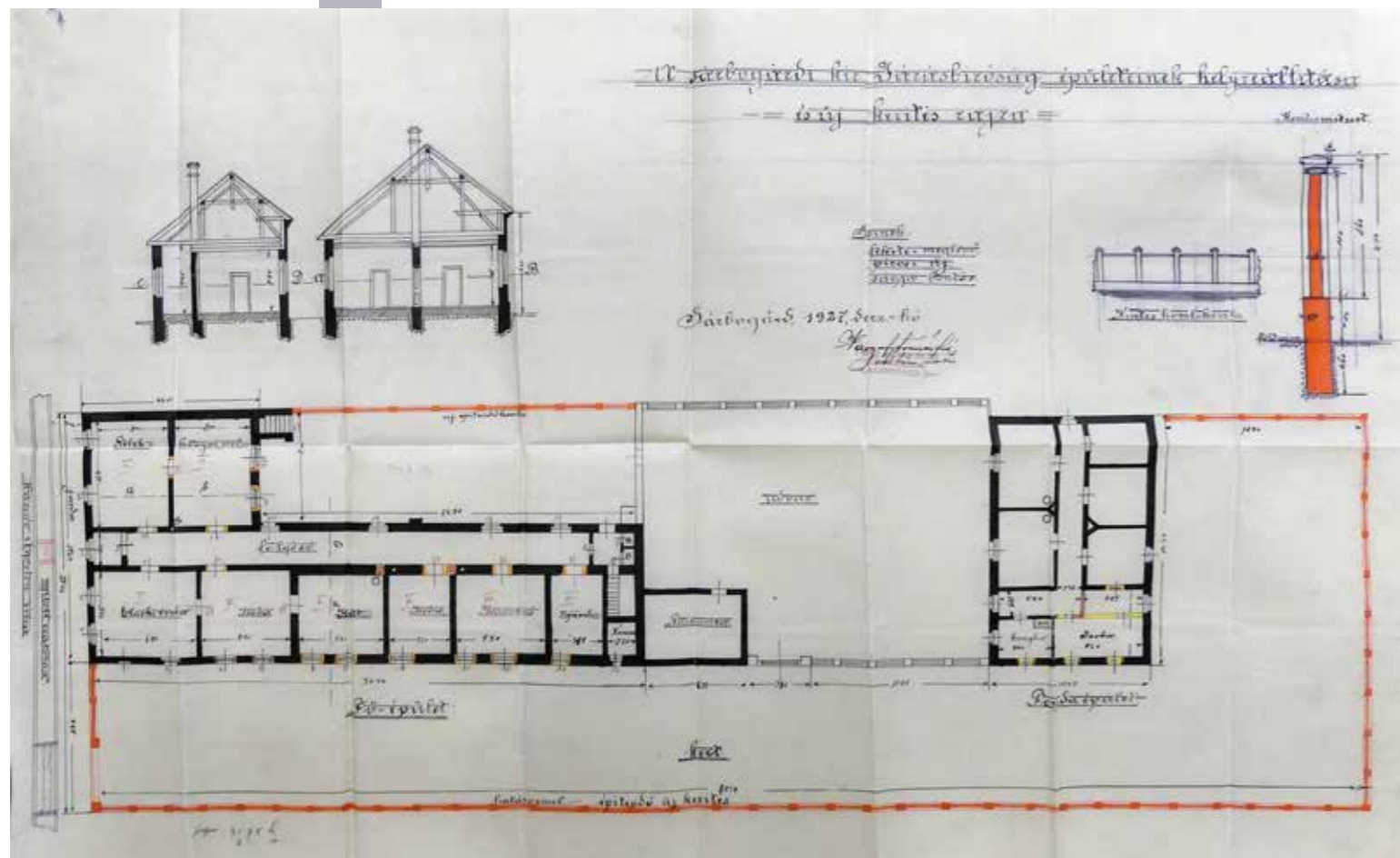
248 A M. Kir. Kormány 1913. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1915. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 201. p.

249 A M. Kir. Kormány 1915–1918. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1924. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 161. p.

250 A M. Kir. Kormány 1923–1925. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1928. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 230. p.

251 Az igazságügyminisztérium költségvetése. 145 millió az állami üzemek deficitje a beruházásokkal. Pesti Hírlap, 1925. (október 13.) 230. sz. 3. p.

A Sárobgárdi Királyi Járásbíróság felújítási tervei 1927-ből. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Az eredetileg gimnáziumnak szánt, majd a Sárobgárdi Királyi Járásbíróság részére átadott iskolaépület napjainkban. [Szerzői felvétel]

Ez előrevetítette a minisztériumi szándékot: Fejér vármegyében szükség van egy új(abb) bírósági épületre. Mégis, az 1926. évről szóló statisztikai jelentésben „csak” épületfenntartási munkálatokról esik szó,²⁵² s a következő évből fennmaradt helyiségkimutatási dokumentumok is ehhez igazodnak: 1927 decemberére datálva készült – „Varga János és fia építési vállalkozó” bélyegzőjével ellátva – egy tervrajz, amely a sárobgárdi bírósági és fogházépület átalakítását tükrözi. A rajzon különböző színeket használtak, jelezve a bontandó és építendő elemeket. Mivel jónéhány nyílás körül megjelenik a bontást jelző sárga szín, feltételezhető, hogy ekkor a belső ajtók és az udvar felé néző ablakok cseréjét tervezték. A leglátványosabb azonban a piros színnel jelölt építendő kerítés volt, amelyet a telekhatár mentén rajzoltak fel. A 210 cm magas falazott kerítéssel a járásbíróság és fogház telkét teljes mértékben körbevenni szándékoztak.²⁵³ Az elképzelés – az épületről készült későbbi felvételek tanúsága szerint – nem valósult meg, aminek oka minden bizonnyal az volt, hogy teljesen másik épületet kapott a Sárobgárdi Királyi Járásbíróság.

Míg az 1927. évről szóló kormányzati jelentés épületfenntartásról,²⁵⁴ addig az 1928. évi már épületvásárlásról szólt.²⁵⁵ Az adásvétel tárgya a sárobgárdi reálgymnázium új, 1925 és 1926 között elkészült emeletes épülete volt, amelyet a község építtetett, de néhány év múltán kiderült, nem bírja fenntartani, ezért eladta az Igazságügyi Minisztériumnak²⁵⁶ 1929-ben.²⁵⁷ 1930-ban a Székesfehérvári Államépítészeti Hivatal tervei alapján²⁵⁸ az épületet átalakították,²⁵⁹ majd ezévtől a Sárobgárdi Királyi Járásbíróság itt, a volt gimnáziumban fogadhatta a jogkereső közönséget.

E megfelelő méretű épület már elődjénél biztosan alkalmasabb volt a „többszereplős” sárobgárdi perек lefolytatására, amire volt is alkalom 1934-ben, amikor – ha nem is 625-en, de – 75-en megjelentek a perfelvételi napon abban az ügyben, amelyben aratómunkások bérkövetelését tárgyalták.²⁶⁰

A második világháború után még egy ideig az egykori gimnáziumból lett épületben működött a Sárobgárdi (már nem Királyi) Járásbíróság. 1947-ben tatarozták a házat,²⁶¹ azonban nem sokkal később elköltöztették onnan a fórumot.

1952-ben a Magyar Állam javára tulajdonjogot jegyeztettek be az Ady Endre és a Wesselényi utcák sarkán álló, 1938–1939-ben épült, valamikori szolgabírói hivatal épületére,²⁶² ahova nem sokkal később átköltözött a Sárobgárdi Járásbíróság.

Ezekben az években a többi bírósághoz hasonló ügyek – mint a „vetést szabotáló”²⁶³ és „sertésvágási engedélyt” hamisító kulák²⁶⁴ esete – fordultak meg a sárobgárdi fórum előtt is, s ezek éreztették, hogy más idők szelei fújnak.

Az Enyingi Járásbíróság megszüntetése Sárobgárdnak „kedvezett”, legalábbis abból a szempontból, hogy a volt bíróság illetékességi területének egy részét 1961. május 1-jei hatállyal ide csatolták.²⁶⁵ Ez mindenképp a járásbíróság létét és szükségességét erősítette, s az 1960-as évek számtalan, közérdeklődésre is számot tartó ügyet hozott magával.

Így a Sárobgárdi Járásbíróság előtt felelt „foglalkozás körében elkövetett halált okozó gondatlan veszélyeztetés” miatt az a két férfi, akik „kipróbálták” a megvásárolni kívánt lovakat, amelyeket annyira megfuttattak, hogy megvadulva egy kisgyermeket tapostak el.²⁶⁶ Egy másik ügyben maga az állat – ebben az esetben egy szarvasmarha – vált „sértetté”, amikor is „zsenge lucernán” legeltették, amitől elpusztult. „Gondozóját” öt hónapi felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte a Sárobgárdi Járásbíróság,²⁶⁷ amely előtt nem sokkal később egy „csaló adminisztrátornő” állt, aki „[k]ihasználta azt a lehetőséget, hogy keze között nagyobb összegek mentek keresztül”, s ezért – „társadalmi tulajdon terhére elkövetett csalás miatt” – nem jogerősen szabadságvesztésre ítélték tíz hónap időtartamban.²⁶⁸

252 A M. Kir. Kormány 1926. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1929. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 145. p.

253 A sárobgárdi kir. Járásbíróság épületeinek helyreállítása és új kerítés rajza. 1927. EL. XVIII. A.12/3. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tsvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Budapesti Királyi Ítéltábla feliratú doboz].

254 A M. Kir. Kormány 1927. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1929. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 138. p.

255 A M. Kir. Kormány 1928. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1930. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 163. p.

256 FARKAS Gábor: Oktatás, közművelődés. In Farkas Gábor (szerk.): Sárobgárd város története. Sárobgárd, 1989. Sárobgárd Város Tanácsa, 182–184. p.

257 Vö. A M. Kir. Legfőbb Állami Számvevőszék jelentése a Magyar Államnak az 1928/29. évre vonatkozó zárszámadásáról, valamint az államháztartás vitele, az állami vagyon és az állami adósságok kezelése körül az 1928/29. évben szerzett tapasztalatairól. Budapest, 1930. M. Kir. Államny., 157. p.; A M. Kir. Kormány 1929. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1931. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Könyvnyomdája, 151. p.

258 Székesfehérvár. Versenytárgyalási eredmények. Vállalkozók Lapja, 1930. (április 9.) 29. sz. 12. p.

259 Járásbírósági épület átalakítása. Versenytárgyalások. A Munkaadó, 1930. (február 5.) 6. sz. 7. p.; Versenytárgyalások. Építő Ipar–Építő Művészet, 1930. (február 15.) 7–8. sz. 32. p.

260 Aratómunkások bérkövetelése a jakabszállási uradalom bérlőitől. Friss hírek. Friss Ujság, 1934. (november 9.) 252. sz. 9. p.

261 Vö. Alispáni jelentés. Fejér Vármegye Hivatalos Lapja, 1947. (november 11.) 20. sz. 133. p.

262 Vö. Telekkönyvi szemle a sárobgárdi 4806. sz. tkvi betétről. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

263 Kétévi börtöne kapott a vetést szabotáló kulák. Szabad Föld, 1951. (május 13.) 19. sz. 3. p.

264 Sertésvágási engedélyt... Napi krónika. Magyar Nemzet, 1955. (március 10.) 58. sz. 4. p.

265 A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 17/1961. (IV. 27.) számú rendelete az enyingi járásbíróság megszüntetéséről. Magyar Közlöny, 1961. (április 27.) 33. sz. 295. p.

266 Kisgyereket taposott el a megvadított ló. Fejér Megyei Hírlap, 1965. (január 24.) 20. sz. 12. p.

267 Hírek. Fejér Megyei Hírlap, 1965. (június 3.) 129. sz. 6. p.

268 Csaló adminisztrátornő. Fejér Megyei Hírlap, 1965. (június 11.) 136. sz. 6. p.

A Sárbogárdi Járásbíróság az 1960–1970-es években. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Az egykori szolgabírói hivatal, majd a második világháború után a Sárbogárdi Járásbíróság épülete napjainkban. [Szerzői felvétel]

Tárgyalóterem a Sárbogárdi Járásbíróságon az 1960–1970-es években Solyi József felvételén. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

Az enyingi bíróság megszüntetése azonban az elhelyezés szempontjából mindenképp nehézséget okozott, hiszen a Sárbogárdi Járásbíróság épülete – mivel hivatalnak s nem bíróságnak építették – eleve alkalmatlan volt az ítélkezésre. Bár 1958-ban külső és belső helyreállítási munkát végeztek el,²⁶⁹ egy 1963-as műszaki kimutatás továbbra is a nem megfelelő körülményeit taglalta az épületnek, amely „bírósági célra nem alkalmas, mert helyiségei szűkek, a tárgyalóterem kicsik, irattár, bünyjel kamra nincs megfelelő, a telekkönyv hivatal külön épületben van és ott sincs megfelelő irattári elhelyezés, a folyosó szűk és sötét, a tárgyalásra váró ügyfeleknek megfelelő helyiséget várakozásra biztosítani nem lehet. [...] Tekintettel arra, hogy az épületet más célra építették, így annak beosztása, elhelyezése semmiképpen sem megfelelő bíróság elhelyezésére és ezen átalakítások sem tudnak lényegesen változtatni” – állt a leírásban, amely a bútorzat állapotára is kitért.²⁷⁰

Igyekeztek a körülményeket javítani: 1963-ban belső festésre került sor,²⁷¹ 1966-ból pedig csatornázásról és szolgálati lakás építéséről árulkodik néhány fennmaradt tervrajz.²⁷²

Az 1966. évben végzett építkezési munkákról tett jelentés végén szerepel: „Az elhelyezés szűk. Végleges megoldást csakis új építkezés útján valósítható meg.”²⁷³ Ez viszont már nem realizálódott, ugyanis 1980 nyarán a Sárbogárdi Járásbíróság sorsa megpecsételődött: 20/1980. számú határozatával a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa megszüntette a sárbogárdi fórumot, s egyúttal a Dunaújvárosi Járásbíróság illetékességi területét kiterjesztette a Sárbogárdi Járásra is.²⁷⁴ Az ok az „igazságszolgáltatás szervezeti korszerűsítése” volt,²⁷⁵ amellyel ismét átrajzolta a fejéri bíróságok struktúráját, immár csak Székesfehérváron, Bicskén és Dunaújvárosban működött jogszolgáltatási szerv.²⁷⁶

A sárbogárdiaknak ezentúl utazniuk kellett bírósági ügyeik elintézésére érdekében, bár az „állami közjegyzői iroda helyiségében – adta közre 1980. szeptember 10-én a *Fejér Megyei Hírlap* – minden páros hét péntekjén (vagyis a szabad szombat előtti pénteken) a bíróság ezután is tart félfogadást Sárbogárdon, amikor a felek kérelmeit jegyzőkönyvbe foglalják. Ezenkívül indokoltan, a bíróság székhelyétől távol lakó ügyfelek nagyobb számú idézése esetén a bíróság Sárbogárdon is tart tárgyalásokat.”²⁷⁷ Ebből következően felemás megoldást hozott e „szervezeti korszerűsítés”, amelybe a sárbogárdiak nem nyugodtak bele.

Már 1985-ben gondként említi a Sárbogárdi Járásbíróság Dunaújvároshoz való „bekörzetesítését” egy tanulmány,²⁷⁸ de néhány évnek még el kellett telnie, mire „hangosabbá” váltak e problémák. A Fejér Megyei Tanács 1989. március 30-i ülésén „Kovács Józsefné (Alap) amiatt interpellált, hogy Sárbogárd és környékének lakossága sérelmezi, bírósági ügyekben Dunaújvárosba kell utazniuk[...]. Válaszában dr. Szokó Miklós, a Megyei Bíróság elnöke elmondta: jogosnak tartják az igényt, hogy Sárbogárd »visszakapja« a bíróságot, de ennek anyagi, tárgyi feltételeit a városnak kell megteremtenie.”²⁷⁹

Néhány hónap múlva mások is felkarolták a bíróság „visszahozatalának” ügyét. 1989 júniusának elején ülést tartott Sárbogárd Város Tanácsa, ahol dr. Fülöp György, „Dunaújváros vezető ügyésze” tájékoztatót tartott a „törvényesség helyzetéről”. Beszámolt arról, hogy többen szóvá tették az elvett bíróság és ügyészség visszahozatalát. „A kérést a téma tárgyalásán résztvevő dr. Borza János megyei főügyész is támogatta. Magyar József, az MSZMP városi bizottságának titkára elmondta, hogy régi felajánlásukat megerősítve lehetőséget biztosítanak a pártbizottság épületének földszintjén az elhelyezésre is. Javaslatára a tanács testületileg kezdeményezte a régi állapot visszaállítását, ami a város és környéke egész lakosságának kérése és igénye.”²⁸⁰

269 Fejér megye. Kimutatás az építkezési munkákról. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

270 Sárbogárdi Járásbíróság. A bírósági épület állapota és fontosabb adatai. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

271 Fejér megye. Kimutatás az építkezési munkákról. OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

272 Sárbogárd. Járásbírósági szolgálati lakás kiviteli tervdokumentáció. OBH Műszaki Főosztály Irattára. Fejér megye. Bicskei VB, Móri JB, Dunaújvárosi JB, Sárbogárdi JB Tervek. 1963–2008. Nem iktatott iratok 189. d.

273 Sárbogárdi JB. 1966. évben végzett építkezési munkák. /42.216 sz./ OBH Műszaki Főosztály Irattára [Csongrád–Fejér feliratú doboz].

274 A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 20/1980. számú határozata a Sárbogárdi Járásbíróság megszüntetéséről és a Dunaújvárosi Járásbíróság illetékességi területének kiterjesztéséről. *Magyar Közlöny*, 1980. (augusztus 11.) 63. sz. 894. p.

275 Vö. Ülést tartott az Elnöki Tanács. *Fejér Megyei Hírlap*, 1980. (augusztus 30.) 203. sz. 1. p.

276 Vö. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 21/1983. számú határozata egyes bíróságok összevonásáról, a bíróságok elnevezéséről és illetékességi területének megállapításáról. *Magyar Közlöny*, 1983. (december 28.) 61. sz. 1180. p.

277 Félfogadás Sárbogárdon. *Fejér Megyei Hírlap*, 1980. (szeptember 10.) 212. sz. 8. p.

278 HARGITAI Lajos: Kultúra, gazdaság, közösség. *Valóság*, 1985. (augusztus 1.) 8. sz. 50–61. p.

279 F. F.: Ülést tartotta Fejér Megyei Tanács. *Fejér Megyei Hírlap*, 1989. (április 1.) 77. sz. 2. p.

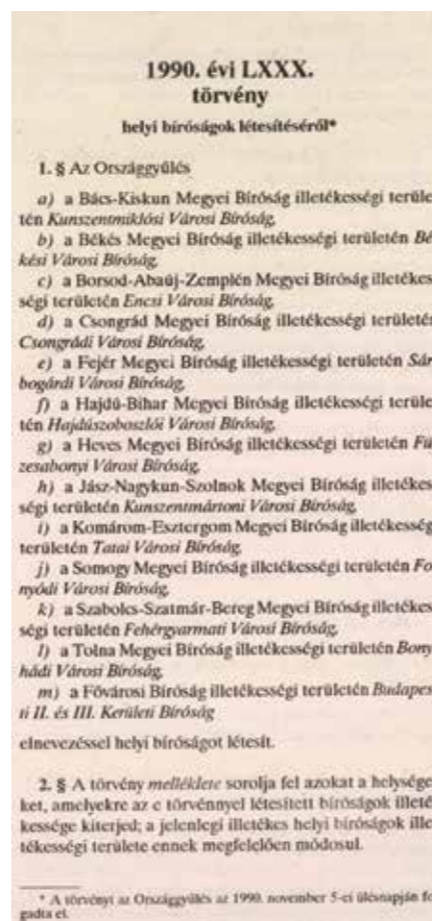
280 Zs. F.: Hol lesz az áruház? *Fejér Megyei Hírlap*, 1989. (június 6.) 131. sz. 2. p.

A Sárbogárdi Járásbíróságot megszüntető határozat a hivatalos lapban. [Magyar Közlöny, 1980. (augusztus 11.) 63. sz. 894. p.; ADT]

Többek között a Sárbogárdi Városi Bíróságot létesítő törvény részlete a hivatalos lapban. [Magyar Közlöny, 1990. (november 13.) 112. sz. 2228. p.; ADT]

Sajtóhír a sárbogárdi bíróság újraindulásáról. [Fejér Megyei Hírlap, 1990. (november 8.) 262. sz. 2. p.; ADT]

A bíróság „visszaszerzésének” kérdése tehát egyre szélesebb kört mozgatott meg, s az ekkor átalakuló közjogi viszonyok között a politikai programok részévé is vált. Így az MSZMP-ből MSZP-vé alakuló párton belül is, amelynek sárbogárdi tagértekezletét 1989. november 24-én tartották. Ezen „az MSZP töbörzsoiki szervezete nevében Márkus Imréné felhívással fordult a tagsághoz és kérte, hogy akciójukat aláírásgyűjtéssel támogassa. A felhívás: VISSZA A BÍRÓSÁGOT SÁRBOGÁRDRA! A BÍRÓSÁG HELYE A VOLT MSZMP SZÉKHÁZ LEGYEN! A felhívást kitörő lelkesedéssel fogadta a tagság és remélhetőleg az MSZP töbörzsoiki alapszervezetének ezen akciója a lakosság széles köreinek támogatását is elnyeri” – állt a taggyűlésről szóló beszámolóban a megyei lap hasábjain,²⁸¹ amely néhány nap múlva ismét hírei között szerepeltette az aláírásgyűjtést.²⁸² 1990 tavaszán pedig a választásokon az MSZP színeiben induló G. Rosta László vette fel képviselői programjába a kérdést.²⁸³

Novemberre beérett a gyümölcs, Balsai István igazságügyi-miniszter bejelentette, hogy „tizenhárom településen, zömmel a korábban megszünt járási székhelyeken állítják vissza a bíróságok, ügyészségek intézményét”.²⁸⁴ Ezek között Sárbogárd is szerepelt, ahol – már a törvény megszületése előtt – elindult a bírói munka a Dunaújvárosi Városi Bíróság kihelyezett részlegében.²⁸⁵

Végül 1990. november 13-án megjelent a Magyar Közlönyben a vonatkozó jogszabály: a helyi bíróságok létesítéséről szóló 1990. évi LXXX. törvény, amely a Fejér Megyei Bíróság illetékességi területén Sárbogárd székhellyel helyi bíróságot létesített.²⁸⁶ 1991. január 3-án rövid ünnepség keretében „egykori MSZMP-székház épületében [...] dr. Szokó Miklós, a Fejér Megyei Bíróság elnöke adta át megbízólevelét dr. Gyöke Sándornak, a városi bíróság vezetőjének és Pásztoriné dr. Simon Évának a városi ügyészség vezetőjének” – számolt be a Fejér Megyei Hírlap hozzátéve: „Rajtuk kívül két bíró, egy közjegyző és két ügyész várja az ügyfeleket Sárbogárdon hétköznaponként 9 és 11 óra között, szerdán egész nap.”²⁸⁷

Az újrainduláshoz tehát a megoldást a volt állampárt 1954-ben, szocreál stílusban épült székházának átadása jelentette,²⁸⁸ s napjainkban is ebben az épületben ítéleznek a Sárbogárdi Járásbíróság bírái, összesen 3 fő.

281 ALPEK Zoltán: Alakulunk? Alakulunk. Fejér Megyei Hírlap, 1989. (november 28.) 282. sz. 2. p.

282 Aláírásgyűjtés! Fejér Megyei Hírlap, 1989. (december 1.) 285. sz. 2. p.

283 6-os választókerület. Fejér Megyei Hírlap, 1990. (március 21.) 67. sz. melléklet.

284 Sárbogárdnak ismét lesz bírósága. Fejér Megyei Hírlap, 1990. (november 8.) 262. sz. 2. p.

285 Működik a bíróság Sárbogárdon. Fejér Megyei Hírlap, 1990. (november 10.) 264. sz. 3. p.

286 1990. évi LXXX. törvény helyi bíróságok létesítéséről. Magyar Közlöny, 1990. (november 13.) 112. sz. 2228–2231. p.

287 Mától ismét: városi bíróság Sárbogárdon. Fejér Megyei Hírlap, 1991. (január 3.) 2. sz. 1. p. Lásd még Bíróság Sárbogárdon. Pesti Hírlap, 1991. (január 4.) 3. sz. 16. p.

288 Vö. ZINNER (szerk.) i. m. 2001. 132. p.

Az egykori pártház bejáratának részlete, a mai Sárbogárdi Járásbíróság székhelye. [Szerzői felvétel]

EPILOGUS

A bíróságok szervezésének története szorosan összefügg az építésük történetével. Az igazságszolgáltatás szerveinek felállítása mindenkor feltételezi nemcsak a személyi állomány, hanem az infrastrukturális háttér megteremtését is. Ez Fejér vármegye modern, 1872 óta működő bírói fórumai esetében sem volt másképp, így e kötet együtt tárgyalja a fejéri járásbíróságok szervezeti alakulását és elhelyezésük történetét, amelyek összekapaszkodnak egymással. Éppen úgy, ahogy elválaszthatatlan a járásbíróságok történetétől a törvényszék története, és ahogy a kép teljességéhez nélkülözhetetlen a működés és személyi viszonyok alakulásának bemutatása. E témakörök a Fejér vármegyei bíróságtörténet korábbi két és jelen kötetével együtt kiegészítik egymást, ha kiteljesedett nem is válhatnak.

A történeti fonal vége mindig napjainknál ér véget, s mivel ez a végpont túl közeli, nehezebb a rálátás. Éppen ezért a Székesfehérvári (Királyi) Törvényszék illetékességi területét illetően a jelenig – vagy legalábbis a közelmúltig – „csak” a szervezeti változások felgöngyölítésére vállalkozhattunk. Azonban ez is megmutatta: az igazságszolgáltatási szervek élete együtt alakul az országgal, az állammal. A történelmi változások nem hagyják érintetlenül a bírói fórumokat sem. A helyi és központi törekvések, érdekek mindenkor kihatással vannak a jogszolgáltatás szervezésére is. Akár legyen szó a bírósági székhelyért folytatott, települések közötti harcokról, rivalizálásról, mint Vál és Bicske esetében, vagy az (irányított) gazdasági fejlődés nyomán átalakuló igazságszolgáltatási rendszerről, aminek látványos példája Dunaújváros, ami mintegy „bekebelezte” Adony majd Sárbogárd járásbíróságát. Ez utóbbi – hasonlóan Mórhoz – a korszerűsítés, egyszerűsítés „áldozata” is volt egyúttal. Azonban míg a Sárbogárdi Járásbíróság újjáéledt, Mór fórumát elvesztették. Emlékét már csak egykori bírósági épülete őrzi, de „kövei” – mint más régi, funkciójukat veszített és sikeresen megtartó társainak falai, emlékképei – ma is mesélnek a Fejér vármegyei igazságszolgáltatás történetéről.

IRODALOMJEGYZÉK

- ALPEK Zoltán: Alakulunk? Alakulunk. *Fejér Megyei Hírlap*, 1989. (november 28.) 282. sz. 2. p.
- Az 50 éves Pesti Hírlap jubileumi albuma 1878–1928. Budapest, [1928] Légrády Testvérek
- BALÁZS László – DEGRÉ Alajos: Bicske. In Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 14*. Székesfehérvár, 1980. 169–291. p.
- BARANYAI Ferenc: Dunaújvárosi tanácsháza és pártszékház. *Magyar Építőipar*, 1974. 8–9. sz. 558–560. p.
- BARÁTH Attila: *Élő kövek. Emlékek a Körmendi Járásbíróság múltjából*. Szombathely, 2015. Szombathelyi Törvényszék
- BARÁTH Magdolna (szerk., jegyz. bev. tan.): *Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. nov. 7.–1958. jan. 25.* (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 48.) Budapest, 2009. Magyar Országos Levéltár
- BAROSS Endre – TAKÁCS József (szerk.): *Magyarország közhivatalainak cím- és adattára*. Budapest, 1942. Magyarország Közhivatalainak Cím- és Adattára Kiadóhivatala
- BARTALOS József – SZOMBATH Tíbor – HALÁSZ Tamás (szerk.): *Bíróságok, igazságügyi paloták régi képeslapokon*. Válogatás Dr. Bartalos József és Dr. Szombath Tíbor gyűjteményéből. Kapolcs, 2013. Agenda Natura Print Hungary Kft.
- BOGNÁR Máté: Kell a kisbíróság. *Fejér Megyei Hírlap*, 2007. (június 22.) 144. sz. 3. p.
- BÓKA Zsolt: A bíróságok régi-új elnevezései: Kúria és törvényszék. *Jog-Állam-Politika*, 2010. 4. sz. 129–152. p.
- FARKAS Gábor (szerk.): *Sárbogárd város története*. Sárbogárd, 1989. Sárbogárd Város Tanácsa
- FARKAS Gábor: A nagyközség kormányzata. In Farkas Gábor (szerk.): *Sárbogárd város története*. Sárbogárd, 1989. Sárbogárd Város Tanácsa, 83–113. p.
- FARKAS Gábor: Fejér vármegyei történeti archontológia. In *Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis*. (A Szent István Király Múzeum Évkönyve. 29. C sorozat) Székesfehérvár, 2000. Fejér megyei Önkormányzat, 137–157. p.
- FARKAS Gábor: Oktatás, közművelődés. In Farkas Gábor (szerk.): *Sárbogárd város története*. Sárbogárd, 1989. Sárbogárd Város Tanácsa, 179–195. p.
- FARKAS Gábor: Pusztaszabolcs. In Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 22*. Székesfehérvár, 1991. 267–301. p.
- FARKAS Gábor: Településtörténeti tanulmányok. A Fejér megyei Vál múltjából. In Fitz Jenő – Fülöp Gyula (szerk.): *Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis*. (A Szent István Király Múzeum Évkönyve. 30. C sorozat) Székesfehérvár, 2001. Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, 101–138. p.

A háttérben a Sárbogárdi Járásbíróság lajstromirodája Sólyi József felvételén. [OBH Műszaki Főosztály Irattára]

FARKAS László – PÁN Attila – TANKÓ Károly: *Mór Város Településfejlesztési Konceptiója. Örökségvédelmi hatástanulmány.* Mór, 2017. <https://mor.hu/sites/all/files/docs/695/8542.pdf>.

G. VASS István – KURECSKÓ Mihály – RING Orsolya (szerk.): *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei. 1952. augusztus 14.–1955. április 18.* (A Magyar Országos Levéltár segédletei 11/4.) Budapest, 2008. Magyar Országos Levéltár

HARGITAI Lajos: *Kultúra, gazdaság, közösség, Valóság*, 1985. (augusztus 1.) 8. sz. 50–61. p.

KARDOS György: *Építészetünk útja. Magyar Építőművészet*, 1952. 4. sz. 6–19. p.

KÁROLY János: *Fejér vármegye története 1.* Székesfehérvár, 1896. Fejér Vármegye Közönsége

KÁROLY János: *Fejér vármegye története 3.* Székesfehérvár, 1899. Fejér Vármegye Közönsége

KÁROLY János: *Fejér vármegye története 4.* Székesfehérvár, 1901. Fejér Vármegye Közönsége

KENYERES Ágnes (főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon 3.*, kiegészítő kötet A–Z. Budapest, 1981. Akadémiai Kiadó

KOMJÁTHYNÉ KREMNICSN Ilona: Székesfehérvár volt megyeházának (Csók István utca 17. sz.) helyreállításáról. *Műemlékvédelem*, 1989. 3. sz. 172–184. p.

MARSCHALKÓ János – FARBAKY István (összeáll.): *Magyar igazságszolgáltatási szervezet.* Budapest, 1909. Grill Károly Könyvkiadóvállalata

MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási rendszer kialakulása 1867–1875.* Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A Püspökladányi Királyi Járásbíróság megszervezésének és elhelyezésének története. In Megyeri-Pálffy Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Püspökladányban.* Debrecen, 2021. Debreceni Törvényszék, 67–86. p.

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN: *A Székesfehérvári Királyi Törvényszék polgári kori története 1872–1944.* Székesfehérvár, 2021. Székesfehérvári Törvényszék

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN: *Jogszolgáltatás a polgári kori Fejér vármegye járásbíróságain 1872–1944.* Székesfehérvár, 2022. Székesfehérvári Törvényszék

MIHÁLOVITS Béla: *Igazságszolgáltatásunk nyomorúsága. Sérelem. A Jog*, 1902. (március 30.) 13. sz. 103. p.

PÉRCSI Tibor: *Patinás épületet kapnak. Fejér Megyei Hírlap*, 2010. (június 17.) 139. sz. 7. p.

PERÉNYI Imre: *Kompozíciós törekvések várostervezési gyakorlatunkban. Magyar Építőművészet*, 1955. 3–5. sz. 84–96. p.

PUSZTAI László: *A bírósági épület.* In Kállay István – Pusztai László – Stipta István: *Bírósági épületek Magyarországon.* Budapest, 1993. HG & Társa Kiadó, 33–49. p.

RAINPRECHT Antal: *A vaáli járásbíróság áthelyezésének kérdéséhez. Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (május 9.) 56. sz. 1–2. p.

STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története.* Debrecen, 1998. Multiplex Media – Debrecen University Press

SZABÓ Zoltán: *Ez a legkorszerűbb. Krónika. Fejér Megyei Hírlap*, 2010. (június 23.) 144. sz. 3. p.

SZENDRŐI Jenő (vez. szerk.): *Magyar építészet 1945–1955.* Budapest, 1955. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata

SZENTMIKLÓSSY Géza (szerk.): *A magyar feltámadás lexikona.* Budapest, 1930. A Magyar Feltámadás Lexikona kiadása

SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái.* 2. k. Budapest, 1893. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése

VINCZE István: *Művelt, egészséges falu. Fejér Megyei Hírlap*, 1967. (szeptember 14.) 217. p.

ZINNER Tibor (szerk.): *Magyarország bíróságai és ügyészségei az ezredfordulón.* Debrecen, 2001. Blende Bt.

Az egykori pártház, a mai Sárbogárdi Járásbíróság épületének homlokzatrészlete napjainkban. [Szerzői felvétel]

A Bicskei Járásbíróság épülete napjainkban. [Szerzői felvétel]